część 3

Perspektywa edukacyjna

W TEJ CZĘŚCI ZAJMIEMY SIĘ NASTĘPUJĄCYMI ZAGADNIENIAMI:

- *czym jest współczesna edukacja regionalna w szkole?*
- *jakie są formalne możliwości włączenia tematu dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego do szkolnych programów nauczania?*
- *jak może to wyglądać w praktyce na zajęciach przedszkolnych i w nauczaniu początkowym, a jak na lekcjach języka polskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie, przyrody, geografii, plastyki, muzyki, religii i etyki w szkole podstawowej, gimnazjum lub w szkole ponadgimnazjalnej?*
- *co proponują w tym zakresie nauczyciele poznańskich placówek oświatowych?*
- *z jakich materiałów dydaktycznych i oferty gotowych zajęć dotyczących Ostrowa Tumskiego można skorzystać?*

Danuta Konieczka-Śliwińska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Historyczny

Dziedzictwo kulturowe Ostrowa Tumskiego w Poznaniu w szkolnej edukacji regionalnej

Jednym z zadań współczesnej szkoły, jak zapisano w preambule do Ustawy o systemie oświaty, jest kształcenie i wychowanie, służące „rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata”[1]. W ramach tak rozumianego dziedzictwa kulturowego mieszczą się zarówno dobra kultury materialnej (malarstwo, rzeźba, architektura), jak i część niematerialna, określana także jako dziedzictwo duchowe (czyli język, taniec, zwyczaje, obrzędy, wzorce moralne, wierzenia, mity, legendy itp.)[2]. Do włączania problematyki polskiego dziedzictwa kulturowego do szkolnych programów nauczania zobowiązani są nauczyciele wszystkich przedmiotów szkolnych na każdym etapie kształcenia. W sposób szczególny jednak zadanie to realizuje szkolna edukacja regionalna, obecna w polskim systemie oświaty w formie całościowej i obligatoryjnej koncepcji, począwszy od 1999 roku. Głównym jej celem jest bowiem nie tylko ukazanie wartości i potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego w regionie, ale przede wszystkim wykształcenie wśród uczniów chęci uczestnictwa w kulturze, rozumianego z jednej strony jako odbiór i przekazywanie tego dziedzictwa (pielęgnowanie), ale również jako jego tworzenie i kontynuacja (krytyczne rozwijanie)[3].

Edukacja regionalna – charakterystyka pojęcia

Idea wykorzystania treści regionalnych w wychowaniu i kształceniu młodego pokolenia ma bogate tradycje. Już bowiem w XVIII wieku postulowano wprowadzenie do nauczania szkolnego wiedzy o środowisku lokalnym, argumentując, że „rze-

[1] Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. z 1991 r. Nr 95, poz. 425.

[2] W. Molik, *Dziedzictwo kulturowe szansą Wielkopolski w zjednoczonej Europie*, [w:] W. Molik, A. Sakson, T. Stryjakiewicz (red.), *Wielkopolska wobec wyzwań XXI wieku*, Poznań 2004, s. 10–12.

[3] MEN, *Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe. Warszawa, październik 1995 r.*, [w:] S. Bednarek (red.), *Edukacja regionalna dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, Wrocław 1999, s. 21.

czy dalsze należy poznawać za pośrednictwem rzeczy bliższych"[4]. Choć od tamtego czasu wielokrotnie zgłaszano potrzebę przeniesienia elementów regionalizmu do edukacji szkolnej oraz próbowano wdrażać konkretne projekty edukacyjne, to jednak pojęcie edukacji regionalnej zostało wprowadzone stosunkowo niedawno. Wcześniej ta tendencja przyjmowała postać różnych rozwiązań terminologicznych, jak chociażby „uwzględnienie czynnika lokalnego i regionalnego" – jak to miało miejsce w okresie międzywojennym[5], czy „wiązania materiału nauczania z historią miejscowości, środowiska lub regionu" – jak wpisano w programie nauczania z roku 1957[6]. Traktując edukację regionalną jako jedną z koncepcji pedagogicznych z zakresu teorii wychowania, pedagogiki społecznej i antropologii kulturowej, moglibyśmy użyć oczywiście tego określenia do opisu różnych propozycji i stanowisk postulujących wprowadzenie elementów regionalizmu do edukacji szkolnej, jakie pojawiły się w ciągu ostatnich prawie stu lat. Samego pojęcia „edukacji regionalnej" zaczęto używać dopiero na przełomie lat 80. i 90. XX wieku. Stało się to za sprawą Zespołu Edukacji i Upowszechniania Kultury Narodowej Rady Kultury (NRK) oraz Zespołu Regionalnych Towarzystw Kultury przy NRK, który przygotował pod kierunkiem Dzierżymira Jankowskiego w 1989 roku, dokument zatytułowany „Stanowisko w sprawie edukacji regionalnej"[7]. W dokumencie tym uznano, że edukacja regionalna jako niezbędny składnik i czynnik ruchu regionalnego, obejmuje kształtowanie świadomości dziedzictwa regionu, jego swoistych cech i możliwości rozwojowych oraz umacnianie związków emocjonalnych z „małą ojczyzną". Tak rozumiana edukacja regionalna, zdaniem autorów, polega na „wykorzystaniu w procesie wychowania i kształcenia idei regionalizmu oraz zasobów i wartości historycznych oraz współczesnych najbliższej ziemi, na twórczym przysposabianiu do współżycia w społeczności lokalnej i regionalnej oraz na pobudzaniu do czynnego udziału w urzeczywistnianiu aspiracji i dążeń tych wspólnot i składających się na nie poszczególnych grup i osób"[8]. Jak pisze Dzierżymir Jankowski, ustalenie tej nazwy, zwłaszcza po określeniu zakresu treści edukacji regionalnej, nie odbyło się bez zastrzeżeń. Podczas dyskusji nad wstępnym projektem dokumentu prof. Jerzy Kmita zaproponował, by przyjąć nazwę „edukacja ekologiczno-regionalna", oddając w ten sposób jej główną ideę. Ostatecznie jednak zrezygnowano z dopisywania drugiego członu i pozostawiono termin „edukacja regionalna"[9]. Jego upowszechnienie i stałe użycie również w polskiej myśli pedagogicznej należy zawdzięczać niewątpliwe reformie systemu oświaty z 1999 roku.

Warto jednak zwrócić uwagę, że idea regionalistyczna obecna jest we współczesnej edukacji szkolnej nie tylko w ramach wąsko pojętej edukacji regionalnej (utożsamianej zazwyczaj ze ścieżką międzyprzedmiotową „Edukacja regionalna

---

[4] M. Chen-Wincławska, *Regionalizm w nauczaniu historii w Polsce po roku 1918*, [w:] J. Rulka (red.), *Z dziejów nauczania historii w krajach europejskich*, Toruń 1991, s. 151–156.

[5] *Program nauki w gimnazjach państwowych z polskim językiem nauczania (tymczasowy),* Lwów 1932, s. 256–258.

[6] *Instrukcja programowa dla szkół podstawowych na rok szkolny 1957/58. Historia. Klasy V–VII*, Warszawa 1957, s. 4.

[7] *Stanowisko w sprawie edukacji regionalnej*, [w:] „Informator Krajowego Ośrodka Dokumentacji Regionalnych Towarzystw Kultury", nr 5/6, 1989, s. 7–13.

[8] Tamże, s. 9.

[9] D. Jankowski, *Edukacja regionalna jako czynnik regionotwórczy*, [w:] Cz. Niedzielski (red.), *Regionalizm polski (przeszłość i teraźniejszość). Materiały i komunikaty ogłoszone na konferencji naukowej 15–17 IX 1989 r. Wrocław – Książ*, Ciechanów 1990, s. 111.

– dziedzictwo kulturowe w regionie", choć w niej oczywiście została uwzględniona w największym stopniu). Cechą charakterystyczną końca XX wieku była bowiem adaptacja regionalizmu (w różnym jego rozumieniu) w wielu koncepcjach edukacyjnych, w których odgrywał czasem mniej znaczącą rolę, a czasem stanowił główny punkt odniesienia. Zamiast jednego postulatu przeniesienia idei regionalistycznej do edukacji szkolnej, znajdującego swoje uzasadnienie w najnowszych tendencjach psychologii i pedagogiki, funkcjonował zatem cały zestaw pomysłów (propozycji, koncepcji) w różnym stopniu uwzględniających regionalizm w swoich założeniach teoretycznych i praktycznych, jak np. edukacja międzykulturowa (i wielokulturowa), edukacja ekologiczna (i środowiskowa) czy edukacja kulturalna (i kulturowa). W ten sposób rozumienie pojęcia „edukacja regionalna" zostało znacznie rozszerzone, stanowiąc w praktyce tylko jeden z elementów ogólniejszych koncepcji edukacyjnych.

Treści, kompetencje i postawy wynikające z idei regionalistycznej, jak np. poznanie własnej kultury i świata zakorzenienia czy wdrażanie do kultywowania i podejmowania celowych działań wynikających z więzi z ojczyzną prywatną, zajmują istotne miejsce m.in. w koncepcji edukacji międzykulturowej. Jerzy Nikitorowicz uważa nawet, że edukacja regionalna jest pierwszym etapem edukacji międzykulturowej, na którym dopiero można budować kolejne poziomy edukacji narodowej, państwowej i dalej edukacji kontynentalno-planetarnej, a pominięcie lub ograniczenie jednego z tych etapów (zwłaszcza rodzaju tożsamości, którą dany poziom kształtuje), może doprowadzić wręcz do „zerwania ciągłości i zaniku zdolności dostrzegania różnic niezbędnych do poszukiwania podobieństw i interpretowania inności jako pobudzającej i inspirującej"[10]. Regionalizm ma także wiele wspólnych obszarów ze współczesną edukacją ekologiczną (środowiskową), realizowaną w polskim systemie oświaty w latach 1999–2009, m.in. poprzez poznawanie bliższego i dalszego otoczenia oraz regionu jako całości, wyposażenie uczniów w umiejętności poznawania elementów przyrodniczych i społeczno-kulturowych najbliższego otoczenia, kształtowanie emocjonalnych związków z otaczającym środowiskiem, stwarzanie warunków podejmowania działań na rzecz środowiska, uczestnictwa w działaniach na rzecz otoczenia i regionu, dążenie do zachowania i pomnażania elementów kulturowych oraz przyrodniczych środowiska, stwarzanie warunków do integracji ze społecznością lokalną i wreszcie – zaszczepienie systemu wartości ekologicznych, prośrodowiskowych, prospołecznych, prokulturowych osobom z bliskiego otoczenia uczniów[11]. Część badaczy jest nawet skłonna utożsamiać edukację regionalną z edukacją środowiskową, odwołując się do jej wąskiego rozumienia, jako edukacji skupionej na poznawaniu, nauczaniu i popularyzacji w toku pracy szkolnej – wiedzy o środowisku miejscowym, o jego życiu społecznym, kulturalnym i przyrodniczym[12]. Jak pisze Mikołaj Winiarski, w końcu lat 90. XX wieku zaczęto interpretować edukację środowiskową w dwóch zakresach: w węższym, eksponując edukacyjny wymiar skupiony na poznawaniu, nauczaniu i popularyzacji wiedzy o środowisku miejscowym, jego życiu społecznym, kulturalnym i przyrodniczym, oraz w znaczeniu szerszym, wskazując na proces kształtowania i rozwoju kompetencji własnych środowiska połączonych z działalnością ukierunko-

[10] J. Nikitorowicz, *Edukacja międzykulturowa*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, T. Pilch (red.), t. I, Warszawa 2003, s. 934–942.

[11] M. Pawlak, *Rola edukacji ekologicznej i regionalnej w przygotowaniu uczniów w młodszym wieku szkolnym do ochrony środowiska*, [w:] D. Cichy (red.), *Edukacja środowiskowa w szkole i społeczności lokalnej*, Warszawa 2007, s. 189–195.

[12] Por.: J. A. Malinowski, *Edukacja regionalna w zreformowanej szkole podstawowej i gimnazjum*, [w:] W. Theiss (red.), *Mała ojczyzna. Kultura, edukacja, rozwój lokalny*, Warszawa 2001, s. 41–50.

waną na realizację miejscowych potrzeb (np. edukacyjnych, ekonomicznych, kulturalnych)[13]. W tej koncepcji edukacji środowiskowej istotnym elementem było również (podobnie jak w koncepcji edukacji ekologicznej propagowanej przez biologów i ekologów) kształcenie postawy prośrodowiskowej, z tym że rozumianej jako stały i pozytywny stosunek danej jednostki do środowiska lokalnego (w tym również dziedzictwa kulturowego i tradycji), przejawiający się nie tylko w sferze świadomościowej i uczuciowej, ale także w konkretnym działaniu, jak np. zdobywanie wiedzy o środowisku zamieszkania, jego przeszłości i teraźniejszości, podejmowanie różnych prac na rzecz tego środowiska, rozwiązywanie problemów społeczności lokalnych. Wśród wielu funkcji, jakie powinna spełnić edukacja środowiskowa, wymienia się między innymi rozwijanie kultury miejscowej i regionalnej oraz kultywowanie i kreowanie tradycji kulturowych[14]. Także w koncepcji edukacji kulturowej obecne są niektóre aspekty regionalistyczne, ponieważ zakłada się w niej, że nieodzownym elementem kultury narodowej i europejskiej jest kultura regionalna oraz dziedzictwo regionalne, zaś jej poznanie i rozwój stanowią konieczny etap wychowania jednostki. Jak pisze Anatol Omelaniuk, kultura regionalna pełni w procesie wychowania trzy funkcje: poznawczo-motywującą (pozwala poznać całokształt właściwego zachowania), modelowo-wzorcową (dostarcza konkretnych przykładów właściwego bycia w świecie i we wspólnocie) oraz funkcję wspomagającą (dostarcza konkretnej „pomocy" w kształtowaniu właściwych postaw i zachowań)[15]. Regionalizm polski, dążąc między innymi do zachowania wartości dziedzictwa kultury lokalnej, określanego jako jeden z wielu elementów uniwersalnego dorobku kultury człowieka oraz pobudzając jednostki do szeroko rozumianej aktywności w kulturze – odnajduje wiele wspólnych celów z edukacją kulturową i kulturalną, traktowaną w takiej sytuacji jako zespół działań na rzecz aktywności kulturowej, społecznej i obywatelskiej, sportowej, turystyczno-krajoznawczej, ekologicznej, czytelniczej i również aktywności regionalnej. Co warto podkreślić, nawet sama edukacja regionalna nie jest pojęciem jednoznacznym i na gruncie szeroko rozumianych nauk pedagogicznych funkcjonuje obecnie kilka różnych sposobów jej ujęcia. Próbę ich uporządkowania podjął w ostatnim czasie Piotr Petrykowski, wydzielając aż osiem zasadniczych koncepcji: obok Dzierżymira Jankowskiego (edukacja regionalna jako orientacja edukacji ogólnej), Kazimierza Kossak-Główczewskiego (edukacja regionalna jako powrót do źródeł), Jerzego Nikitorowicza (edukacja regionalna jako nabywanie kompetencji), wyróżnił on koncepcję edukacji regionalnej, zawartej w dokumentach programowych Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz kilka innych propozycji edukacji regionalnej rozumianej jako system strukturalny (Stanisław Gawlik), jako kręgi wiedzy (Marek S. Szczepański), jako zadanie szkoły (Piotr Kowolik) i jako poznawanie, umacnianie i uświadamianie (Jolanta Suchodolska)[16]. Rozważania podejmujące wybrane aspekty edukacji

[13] M. Winiarski, *Edukacja środowiskowa*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, T. Pilch (red.), t. I. Warszawa 2003, s. 979–980. Badacz ten, odwołuje się do definicji edukacji środowiskowej Wiesława Theissa. Patrz: W. Theiss, *Szkoła i edukacja środowiskowa*, [w:] „Wychowanie na co dzień", 1999, nr 1–2, s. 3 oraz tegoż, *Edukacja środowiskowa. Zarys problematyki*, [w:] „Problemy Opiekuńczo Wychowawcze", 1996, nr 10, s. 3–9.

[14] Tamże, s. 981.

[15] A. J. Omelaniuk, *Przez dziedzictwo regionalne do kultury narodowej i europejskiej*, [w:] S. Bednarek i E. Repach (red.), *Edukacja kulturowa dzieci i młodzieży szkolnej. Koncepcje i propozycje*, Wrocław 2004, s. 39–52.

[16] Por.: P. Petrykowski, *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*, Toruń 2003, s. 35–64.

regionalnej pojawiały się również przy okazji badań nad tożsamością regionalną[17], na gruncie nauk geograficznych w zakresie geograficznej edukacji regionalnej[18], w badaniach nad regionalizmem w edukacji polonistycznej[19], czy też w odniesieniu do regionalizmu w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej[20].

Koncepcja edukacji regionalnej we współczesnej szkole

Jednym z podstawowych założeń nauczania i wychowania we współczesnej szkole jest zasada zachowania ciągłości i spójności pomiędzy poszczególnymi etapami kształcenia. Oznacza to m.in., że postulaty realizowane na poziomie każdego typu szkoły powinny być powiązane z ogólną filozofią systemu nauczania, a tym samym tworzyć z postulatami dotyczącymi pozostałych etapów edukacyjnych spójną całość, wewnętrznie uporządkowaną i wzajemnie się uzupełniającą. Zasadę tę zastosowano także w odniesieniu do edukacji regionalnej po 1999 roku, którą od początku zaplanowano jako całościową koncepcję, ale z podziałem na trzy autonomiczne etapy edukacyjne. Cele edukacyjne, zadania szkoły, treści kształcenia oraz osiągnięcia uczniów choć przypisane oddzielnie dla każdego etapu tworzą razem wspólną logiczną koncepcję. Zrezygnowano również z prostego (choć w poszerzonym i pogłębionym wymiarze) powielania treści kształcenia na kolejnych etapach edukacyjnych, tak jak to miało miejsce do końca lat 90., dzięki czemu nauczyciele w szkole średniej mogli bez przeszkód niejako „od początku" realizować program, bez konieczności dostosowywania się do szkoły podstawowej, w kolejnych klasach wypełniając luki w przygotowaniu swoich uczniów. Począwszy zatem od 1999 roku, każdemu z etapów szkolnych przypisano określone funkcje i to one właśnie bezpośrednio wyznaczają specyfikę poszczególnych dziedzin kształcenia, w tym również edukacji regionalnej. Z drugiej zaś strony, choć każdy etap edukacyjny ma charakterystyczne dla siebie założenia, nie sposób ich nie odnieść do założeń etapu wcześniejszego lub późniejszego w poszukiwaniu wzajemnych powiązań i specyfiki, zwłaszcza że dopiero razem tworzą one spójną całość zorientowaną na wypełnienie wspólnego celu nadrzędnego.

---

[17] Por.: A. Matczak (red.), *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby. Materiały z konferencji naukowej, Łódź, 2 czerwca 1998 r.*, Łódź–Ciechanów 1999 oraz liczne prace Izabeli Lewandowskiej, np. tejże, *Świadomość (tożsamość) regionalna*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, T. Pilch (red.), t. VI, Warszawa 2007, s. 444–450.

[18] Por. m.in.: J. Mityk, *Wychowanie regionalne w nauczaniu geografii*, [w:] „Geografia w Szkole", 1968, nr 5, s. 234–240; A. Dylikowa, *Perspektywy renesansu geografii regionalnej*, [w:] tamże, 1986, nr 1, s. 3–7; J. G. Mordawski, *Geograficzna edukacja regionalna. Koncepcja dydaktyczna, organizacja, wyniki*, Gdańsk 1999; J. Rodzoś, *Koncepcja szkolnej geografii regionalnej w dorobku twórczym Michała Janiszewskiego*, Lublin 2002; A. Hibszer, *Koncepcja poznania „małej ojczyzny" (najbliższej okolicy i własnego regionu) w szkolnej edukacji geograficznej*, [w:] T. Michalski (red.), *Region i edukacja regionalna – zarys problematyki*, Pelplin 2004, s. 8–20.

[19] Por. np.: W. Lorencowa, *Regionalizm w nauczaniu języka polskiego*, [w:] „Szkoła Zawodowa", 1959, nr 12, s. 48–49; W. Kwasowska, *Poprzez lekcje języka polskiego młodzież poznaje własne środowisko*, [w:] „Polonistyka", 1960, nr 2, s. 12–15; T. Zienkiewicz, *Treści regionalne w nauczaniu języka polskiego na Warmii i Mazurach*, Olsztyn 1985; K. Kossakowska-Jarosz, *Edukacja regionalna w kształceniu polonistycznym*, [w:] „Polonistyka", 2005, nr 4, s. 10–17; Z. Budrewicz, *Tradycje i współczesność regionalizmu w edukacji polonistycznej*, [w:] Z. Budrewicz, M. Kania (red.), *Region i edukacja. Literatura – kultura – społeczeństwo*, Kraków 2006, s. 9–27.

[20] Por. m.in.: M. T. Michalewska (red.), *Edukacja regionalna. Z historii, teorii i praktyki*, Kraków 1999; B. Smuda, *Regionalna edukacja wczesnoszkolna*, [w:] „Życie Szkoły", 2002, nr 2, s. 105–112; L. Pawelec, *Edukacja regionalna w przedszkolu i klasach młodszych szkoły podstawowej*, Kielce 2006.

Współczesna koncepcja edukacji regionalnej, realizowana aktualnie na wszystkich etapach kształcenia, jest wypadkową dwóch uregulowań ministerialnych. Zasadniczy szkielet tej koncepcji został ustalony podczas reformy systemu oświaty w 1999 roku, a w ramach najnowszej reformy programowej, obowiązującej od 1 września 2009 roku – został jedynie zmodyfikowany. Dla jasności opisu całości koncepcji współczesnej edukacji regionalnej wydaje się niezbędne przybliżenie założeń poczynionych w trakcie obu tych zmian programowych.

Jako główny cel edukacji regionalnej po 1999 roku, zarówno w szkole podstawowej, gimnazjum, jak i w szkolnictwie ponadgimnazjalnym, przyjęto ukształtowanie w uczniu poczucia własnej tożsamości regionalnej, będącej podstawą do osobistego zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska i autentycznego otwarcia się na inne społeczności i kultury. Zakładano, że dzięki edukacji regionalnej zwróci się uwagę młodego człowieka na potrzebę ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego i uświadomi jego wartość[21]. W szkole podstawowej, nastawionej przede wszystkim na kształcenie propedeutyczne i poznanie najbliższego otoczenia ucznia, koncentrowano się na poznaniu środowiska lokalnego ucznia i ogólnej specyfiki regionu. Jednocześnie zwracano uwagę na powiązania rodziny ze społecznością lokalną oraz regionu z całą ojczyzną. Szkoła miała umożliwiać uczniowi poznanie regionu i jego kultury, wprowadzać w życie kulturalne w środowisku lokalnym i kształtować tożsamość regionalną jako bazę do tożsamości narodowej[22]. Na poziomie gimnazjum następowała częściowa kontynuacja celów ze szkoły podstawowej, ale realizowanych z uwzględnieniem specyfiki tego etapu, skoncentrowanego na nauczaniu przedmiotowym z podziałem na typowe dyscypliny naukowe. Rozwijano zatem nadal wiedzę o regionie ucznia, lecz tym razem wyraźnie z położeniem nacisku na powiązania kultury regionalnej z kulturą narodową, wskazywano na różnorodne kontakty ucznia ze środowiskiem lokalnym i regionalnym, ale z nastawieniem na zrozumienie „różnorakich przynależności człowieka", kontynuowano kształcenie tożsamości regionalnej, ale jako elementu „ugruntowania poczucia tożsamości narodowej". Wprowadzono także nowy cel edukacji regionalnej – „rozwijanie wiedzy o historii regionu w powiązaniu z tradycjami własnej rodziny" – możliwy do realizacji właśnie na poziomie gimnazjum ze względu na równoległą edukację historyczną skoncentrowaną na tym etapie na chronologicznym i uporządkowanym zgodnie z epokami historycznymi – poznawaniu dziejów Polski[23]. Adekwatnie rozwijano cele edukacji regionalnej na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej, poszerzając jednak je wyraźnie o kontekst narodowy, państwowy i europejski. Uczeń miał w dalszym ciągu poznawać swój region i jego dziedzictwo kulturowe, tym razem jednak zwracając uwagę na jego powiązania z Polską i Europą, kształtować tożsamość regionalną, ale w kontekście wartości narodowych i europejskich, pogłębiać swoje więzi z najbliższym środowiskiem, regionem i krajem. Ze względu na fakt, iż etap szkoły ponadgimnazjalnej kończył programową i zinstytucjonalizowaną formę edukacji regionalnej, a także dlatego, że dotyczył najstarszej grupy uczniów, rozpoczynającej już niedługo swoje dorosłe życie, położono także nacisk na kształcenie praktycznych umiejętności przydatnych do funkcjonowania w „strukturach regionalnych, narodowych, państwowych i europejskich". Szkoła miała stymulować aktywność i kreatywność ucznia w pomnażaniu (wzbogacaniu) dziedzictwa kulturowego, stwarzając między innymi „sytuacje wyzwalające w nim

[21] *Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie*, seria: „Biblioteczka reformy", Warszawa 2000, zeszyt 24, s. 4.

[22] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla sześcioletnich szkół podstawowych i gimnazjów, Dz.U. z 1999 r. Nr 14, poz. 129, s. 600.

[23] Tamże, s. 618.

twórczość" i przygotowując go do roli „aktywnego, odpowiedzialnego współgospodarza regionu i kraju oraz uczestnika życia wspólnoty europejskiej". Zakładano, że uczeń po tych trzech etapach edukacji regionalnej sam dostrzeże znaczenie wartości własnego regionu i kraju w życiu osobistym, a tym samym podejmie aktywną działalność na rzecz swojego środowiska[24].

Podstawową zaletą ujęcia edukacji regionalnej w latach 1999–2009 było uporządkowanie jej w formie zwartej i całościowej koncepcji, w której wyraźnie zostały sformułowane cele edukacyjne, zadania szkoły, treści kształcenia i osiągnięcia uczniów na każdym poziomie edukacyjnym. Nawet jeżeli edukacja regionalna realizowana była w praktyce w ramach oddzielnych przedmiotów, to koncepcja ta stanowiła stały punkt odniesienia, ukazujący cały proces kształcenia wiedzy, umiejętności i postaw dotyczących środowiska lokalnego i regionu. Ustalony został w ten sposób charakterystyczny kierunek wdrażania regionalizmu do szkolnych programów nauczania: od konceptualizacji na poziomie całościowej koncepcji, przez planowanie i przydział zagadnień do poszczególnych przedmiotów na poziomie organizacyjnym, do konkretnych rozwiązań dydaktycznych i wychowawczych na poziomie realizacyjnym. Co ważne, w stałej i konsekwentnie stosowanej formie przenikały się na poszczególnych etapach edukacyjnych różne kręgi tematyczne: rodzina, środowisko lokalne, region, Polska, Europa, stwarzając szansę uczniowi na dostrzeganie wzajemnych relacji i powiązań pomiędzy nimi.

Podstawowym celem przeprowadzenia reformy programowej od 2009 roku, jak wskazywały deklaracje ministerialne, było precyzyjne opisanie efektów kształcenia na każdym etapie edukacyjnym, co zamierzono osiągnąć m.in. poprzez połączenie w jeden dokument wytycznych programowych i standardów wymagań, będących płaszczyzną przeprowadzenia sprawdzianu i egzaminów, a także poprzez sformułowanie podstawy programowej w języku wymagań (określenie pożądanych efektów kształcenia)[25]. Nowa podstawa programowa została zatem uporządkowana według odmiennych zasad, jak w poprzednim dziesięcioleciu, a poszczególne przedmioty (zajęcia szkolne) opisano w trzech obszarach: celów edukacyjnych – rozumianych jako wymagania ogólne, treści nauczania – czyli wymagań szczegółowych oraz zalecanych warunków i sposobów realizacji. Oprócz zajęć obligatoryjnych dla wszystkich uczniów wprowadzono na etapie III i IV (w gimnazjum i w szkole ponadgimnazjalnej), możliwość wyboru dodatkowych przedmiotów uzupełniających, w zależności od przyjętego zakresu nauczania (podstawowego lub rozszerzonego)[26]. W całym systemie kształcenia zrezygnowano także z wydzielania odrębnych ścieżek edukacyjnych, pozostając jedynie przy typowych przedmiotach szkolnych lub ich blokach, zaś treści, które wcześniej znajdowały się w tych ścieżkach, włączono do treści nauczania poszczególnych przedmiotów.

---

[24] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz.U. z 2002 r. Nr 51, poz. 458, s. 70–71.

[25] Patrz m.in. publikacja wydana przez Fundację Fundusz Współpracy na zlecenie MEN: *Edukacja skuteczna, przyjazna i nowoczesna. Co warto wiedzieć o kierunkach zmian w edukacji, aby skutecznie realizować projekty z Europejskiego Funduszu Społecznego? Przewodnik*, Warszawa 2010, s. 24.

[26] *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego*, załącznik nr 4 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. …, s. 3–4 (tekst dostępny na stronie: http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_4.pdf, numeracja stron w niniejszym artykule pochodzi z tego źródła). Dane z 1 czerwca 2012 r.

Edukacja regionalna (podobnie jak pozostałe ścieżki edukacyjne), choć formalnie została zachowana, straciła swój dotychczasowy charakter. Trudno z resztą ustalić oficjalne stanowisko Ministerstwa Edukacji Narodowej w tej sprawie, ponieważ zarówno w dokumentach ministerialnych, jak i w komentarzach do podstawy programowej, nie ma żadnego bezpośredniego odniesienia do statusu edukacji regionalnej (jako wydzielonego profilu kształcenia) w nowej koncepcji programowej[27]. Nie wiemy także, jakie było założenie pierwotne przy opracowywaniu nowej podstawy, czy przyjęto kontynuację poprzednich założeń edukacji regionalnej, a tylko zmieniła się forma ich zapisu, czy też przy okazji świadomie poczyniono istotne zmiany w sposobie rozumienia jej celów, zakresu treści i formach realizacji. Charakter ujęcia tematyki regionalnej w poszczególnych przedmiotach i etapach edukacyjnych pozwala niestety przypuszczać, że sformułowano jedynie ogólne zalecenie dla zespołów opracowujących szczegółowe zapisy, aby uwzględnili w swoich pracach także elementy edukacji regionalnej, co w konsekwencji spowodowało, że nie każdy zespół zapewne w równym stopniu „czuł na sobie" odpowiedzialność za tę dziedzinę kształcenia. Trudno bowiem inaczej wyjaśnić tak dużą rozbieżność w sposobie i zakresie uwzględnienia zagadnień dotyczących środowiska lokalnego i regionu w nowej podstawie programowej. Gdy na poziomie gimnazjum w edukacji geograficznej niemalże wzorcowo zaprojektowano wymagania szczegółowe w zakresie geografii regionalnej Polski (od znajomości mapy regionu, poprzez opis jego środowiska naturalnego, orientację w najważniejszych cechach gospodarki i zaludnienia regionu, po projektowanie działań na rzecz ochrony środowiska we własnym regionie oraz opracowywanie trasy podróży po najciekawszych miejscach przyrodniczych i kulturowych regionu)[28], to w tym samym czasie w edukacji historycznej skupiono się tylko na egzemplifikacji w regionie zabytków poszczególnych stylów architektonicznych[29], a w ramach edukacji polonistycznej uwzględniono jedynie bardzo ogólnie sformułowane poznanie cech kultury i języka swojego regionu[30].

Przede wszystkim zmodyfikowano w znacznym stopniu nadrzędny cel kształcenia w tym zakresie: choć nadal w niektórych przedmiotach możemy odnaleźć intencję wcześniejszego kształcenia tożsamości regionalnej, otwartości na inne kultury i zaangażowania na rzecz własnego środowiska, to jednak w większym stopniu akcentuje się teraz kształtowanie u uczniów poczucia więzi lokalnej (tylko!) i przygotowanie do uczestnictwa (świadomego udziału) w szeroko rozumianej kulturze, w tym także lokalnej i regionalnej. Podkreśla się przy tym szczególne znaczenie kształcenia postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu przy jednoczesnym poszanowaniu dla innych kultur i tradycji[31]. Praktycznie jedynie w celach edukacyjnych geografii (w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej) oraz przyrody (w szkole podstawowej) uwzględniono cele edukacji regionalnej z podstawy programowej z 1999 roku, jak np. orientacja w otaczającej ucznia przestrzeni przyrodniczej i kulturowej, zainteresowanie własnym regionem, kształcenie tożsamości lokal-

---

[27] Mam tu na myśli przede wszystkim jeden z tomów publikacji MEN poświęconej nowej podstawie programowej: *Podstawa programowa z komentarzami,* t. 4, *Edukacja historyczna i obywatelska w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*. (bez miejsca i daty wydania, z możliwością pobrania wersji elektronicznej ze strony: www.reformaprogramowa.men.gov.pl). Dane z 1 czerwca 2012 r.

[28] *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych*…, s. 107–108.

[29] Tamże, s. 60–61, 63.

[30] Tamże, s. 7.

[31] *Podstawa programowa z komentarzami*…, s. 22.

nej i regionalnej przy jednoczesnym poszanowaniu innych narodów i społeczności, wskazywanie przykładów działań i rozwiązań problemów w środowisku lokalnym i regionie[32]. W pozostałych przedmiotach umieszczono tylko wybrane, pojedyncze cele z poprzedniej koncepcji, jak np. w ramach języka polskiego w szkole podstawowej – kształcenie otwartości ucznia wobec innych kultur[33] czy w edukacji historycznej na tym samym etapie – kształcenie więzi ze wspólnotą lokalną[34]. Generalnie zakłada się, że w szkole podstawowej edukacja ma charakter propedeutyczny[35], dlatego wprowadzenie elementów regionalnych polega głównie na zaznajamianiu ucznia z najbliższym otoczeniem i regionem, rozbudzeniu jego zainteresowań tą problematyką, a jednocześnie zwrócenie uwagi na złożoność otaczającego świata, tak aby uczeń wiedział, w jakim regionie mieszka, potrafił go pokazać na mapie, dostrzec zachodzące zmiany itd. W gimnazjum z kolei, główny nacisk położono na zdobywanie wiedzy o regionie w ramach poszczególnych przedmiotów – odpowiedników dyscyplin naukowych. Stąd też zapewne wynika włączenie geografii regionalnej w bardzo szerokim zakresie, informacji o różnych odmianach polszczyzny do nauczania języka polskiego, a także szczegółowe poznawanie zabytków historycznych z regionu na lekcjach historii. Etap ten zapoczątkowuje także praktyczne przygotowywanie ucznia do świadomego udziału w kulturze, który stanowi zasadniczy cel edukacji na kolejnym poziomie kształcenia – ponadgimnazjalnym. Edukacja regionalna na tym etapie powinna (razem z innymi działaniami dydaktycznymi, podejmowanymi w ramach poszczególnych przedmiotów) rozwijać u ucznia potrzebę aktywności na rzecz swojego najbliższego otoczenia, motywować go do różnych form udziału w jego życiu kulturalnym (choć nie tylko), i co najważniejsze – nauczyć projektowania i realizacji konkretnych przedsięwzięć. Kategorią nadrzędną dla wszystkich etapów kształcenia jest koncepcja tożsamości ucznia rozumiana jako „możliwe samoidentyfikacje z rodziną, społecznością lokalną, grupą etniczną, narodem, państwem, społecznościami europejską i światową"[36]. W nowej podstawie programowej dotychczasową tożsamość regionalną zniwelowano, zastępując ją kategoriami opisującymi relacje z innych poziomów, ze społecznością lokalną, grupą etniczną, narodem, i akcentując przede wszystkim powiązania wynikające ze wspólnego udziału w kulturze oraz kształcenie poczucia więzi. Wyraźny nacisk położono także na kształtowanie postawy tzw. nowoczesnego patriotyzmu, rozumianego jako patriotyzm otwarty, oparty na poczuciu przynależności do narodu – wspólnoty obywateli, obejmujący różne wymiary więzi od społeczności lokalnej, przez regionalną, narodową, europejską i globalną[37]. Co ciekawe, w tym zakresie wychowania patriotycznego pozostawiono zarówno poziom wspólnoty lokalnej, jak i regionalnej.

Możemy także zauważyć kilka zasadniczych prawidłowości w doborze i układzie treści regionalnych w nowej podstawie programowej. Na etapie szkoły podstawowej edukacja regionalna zorientowana jest przede wszystkim na po-

---

[32] *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych*…, s. 105.

[33] *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*, załącznik nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r., s. 55 (tekst dostępny na stronie: http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_2.pdf, numeracja stron w niniejszym artykule pochodzi z tego źródła). Dane z 1 czerwca 2012 r. .

[34] Tamże, s. 57.

[35] *Podstawa programowa z komentarzami*…, s. 71.

[36] Tamże, s. 72.

[37] Tamże, s. 114.

znanie najbliższego środowiska ucznia, jego najważniejszych tradycji, zabytków, sławnych postaci i współczesnych organów władzy. Uczeń powinien umieć odszukać swoją miejscowość i region na mapie, zbierać informacje o formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, a także opisać swoją „małą ojczyznę", uwzględniając jej tradycję historyczno-kulturową oraz problemy społeczno-gospodarcze. Ważne jest również, by potrafił dostrzegać w swoim najbliższym otoczeniu zmiany (zarówno korzystne, jak i niekorzystne), jakie wywołała działalność człowieka. Duży nacisk kładzie się ponadto na kształcenie określonych postaw, przede wszystkim tolerancyjności wobec osób innej narodowości i tradycji kulturowej oraz świadomość ekologiczną. Zakłada się, że uczeń będzie uczestniczył w wydarzeniach organizowanych przez społeczność lokalną i w jej życiu kulturalnym, a nawet podejmie próbę opracowania wybranych projektów racjonalizacyjnych w odniesieniu do swojego otoczenia[38]. Edukacja regionalna w gimnazjum z kolei nastawiona jest na poznanie przede wszystkim własnego regionu oraz na kształcenie postaw obywatelskich z nim związanych. Na wiedzę o regionie składają się głównie rozległe wiadomości o jego położeniu geograficznym, zasobach naturalnych, zaludnieniu, strukturze zatrudnienia i zamieszkania, rozwoju gospodarki, ale także informacje o cechach kultury i języka regionalnego, najważniejszych zabytkach charakterystycznych dla poszczególnych epok historycznych i stylów architektonicznych, strukturze władz samorządowych. Oprócz dalszego doskonalenia orientacji w mapie regionu (także w odniesieniu do innych regionów Polski), uczeń kształci umiejętność rozpoznawania na swoim terenie zabytków w określonym stylu, uczy się wyjaśniać różne zjawiska i oceniać ich skutki. Projektuje ponadto ciekawe trasy podróży po regionie, uzasadnia potrzebę zaangażowania obywateli w sprawy lokalne i potrafi podać konkretne przykłady działań, jakie można podejmować na poziomie lokalnym. Jeżeli posiada jakieś uzdolnienia muzyczne, wokalne lub plastyczne, może także aktywnie włączać się do życia kulturalnego swojego środowiska szkolnego i lokalnego, realizując m.in. różnego rodzaju projekty popularyzujące szeroko rozumianą sztukę i zjawiska artystyczne[39]. Uzyskana w gimnazjum wiedza o regionie stanowi następnie niezbędną podstawę do realizacji celów edukacji regionalnej w szkole ponadgimnazjalnej, ponieważ ten właśnie etap skoncentrowany jest na przygotowywaniu ucznia do podejmowania szeroko rozumianej aktywności na rzecz swojego środowiska lokalnego i regionalnego. W mniejszym stopniu istotne jest tu uzupełnianie wiadomości, co raczej dostrzeganie wzajemnych powiązań pomiędzy kulturą lokalną, regionalną, narodową i europejską, interpretacja wybranych praktyk kultury z najbliższego otoczenia i porównywanie cech danego zjawiska w skali lokalnej, regionalnej czy globalnej. O ile w szkole podstawowej i gimnazjum kładziono nacisk jedynie na udział w życiu kulturalnym środowiska szkolnego i lokalnego, o tyle w szkole ponadgimnazjalnej zakłada się, że uczeń będzie potrafił samodzielnie zorganizować proste działania o charakterze kulturalnym, jak np. spotkanie z twórcą kultury, przedsięwzięcie artystyczne, prezentację własnych zainteresowań, tradycji lokalnej lub regionalnej, a nawet realizować projekty w zakresie sztuk wizualnych[40].

---

[38] *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*…, s. 13, 28–29, 31, 35, 37, 48, 55–57.

[39] *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych*…, s. 6–7, 60–63, 79, 81–83, 105, 107–108, 125, 220 248, 250–251.

[40] Tamże, s. 38–41, 47, 89–90, 93, 97, 110, 113, 220, 242, 247–248, 250–251, 257.

Możliwości włączenia dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego w Poznaniu do szkolnego programu nauczania

Opisana wcześniej ministerialna koncepcja edukacji regionalnej, zawarta w aktualnie obowiązującej podstawie programowej kształcenia ogólnego, jest możliwa do realizacji w praktyce szkolnej w dwóch wariantach: w wersji minimalnej, wtedy gdy nauczyciele poszczególnych przedmiotów włączają tematykę regionalną tylko w takim zakresie, w jakim wprost to zostało w podstawie programowej zaznaczone, oraz w wersji poszerzonej, gdy twórczo interpretują pozostałe zapisy dla danego przedmiotu i realizują wymagane zagadnienia, odwołując się w jak największym stopniu do przykładów z najbliższego otoczenia i regionu.

Od nauczycieli tych przedmiotów, w ramach których zaproponowano tematykę regionalną, Ministerstwo Edukacji Narodowej oczekuje elastycznego podejścia do doboru treści, dostosowując je – jak czytamy w podstawie programowej – do potrzeb i zdolności uczniów[41] oraz do „wyzwań stojących przed szkołą w konkretnym środowisku"[42]. Bardziej szczegółowych wytycznych mogą oczekiwać jedynie nauczyciele wiedzy o społeczeństwie, którym zwraca się uwagę na znaczenie w procesie nauczania włączania uczniów w życie społeczności lokalnej, np. poprzez obserwację i badanie różnych aspektów jej funkcjonowania, podejmowanie konkretnych działań lub rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów w bliższym i dalszym otoczeniu[43]. Poza tym o sposobach realizacji tak pojętej edukacji regionalnej, wspomina się tylko przy okazji realizacji przedmiotu „historia i społeczeństwo" na IV etapie edukacyjnym, gdzie zaleca się konieczność jak najszerszego uwzględnienia problematyki regionalnej, np. poprzez zaplanowanie przez nauczyciela autorskiego wątku tematycznego związanego z historią danego regionu[44].

Z punktu widzenia wariantu minimalnego, możliwości włączenia problematyki dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego w Poznaniu do szkolnego programu nauczania są dość ograniczone. Bezpośrednie odwołania do tych zagadnień znajdziemy bowiem jedynie na poziomie edukacji wczesnoszkolnej („uczeń zna najważniejsze obiekty i tradycje najbliższej okolicy"), historii i społeczeństwa w szkole podstawowej („uczeń opisuje swoją małą Ojczyznę, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze"), plastyki w szkole podstawowej („uczeń określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i tradycją w swoim środowisku lokalnym i regionalnym"), historii w gimnazjum („uczeń rozpoznaje zabytki kultury średniowiecza, sztuki renesansowej, kultury baroku oraz sztuki okresu klasycyzmu z uwzględnieniem przykładów z własnego regionu"), geografii w gimnazjum („uczeń projektuje podróż wzdłuż wybranej trasy we własnym regionie, uwzględniając walory przyrodnicze i kulturowe") oraz wiedzy o kulturze w szkole ponadgimnazjalnej („uczeń wskazuje relacje między kulturami: lokalną, regionalną, narodową i europejską, ujawniające się w konkretnych dziełach sztuki"). Jeśli szkoła wybierze tylko takie rozwiązanie praktyczne, to wprawdzie na każdym etapie edukacyjnym istnieje możliwość uwzględnienia tej problematyki w ogólnym progra-

[41] Tamże, s. 252.

[42] *Podstawa programowa z komentarzami*…, s. 83.

[43] Tamże, s. 114.

[44] Tamże, s. 66.

mie kształcenia uczniów, ale niestety nie na każdym przedmiocie. Oznacza to, że w szkole podstawowej większy nacisk zostanie położony na wstępne zapoznanie się z Ostrowem Tumskim w Poznaniu, jego historią i najważniejszymi obiektami, w gimnazjum natomiast uwaga zostanie skupiona na pogłębieniu wiedzy na temat konkretnych zabytków znajdujących się w tym miejscu oraz na uświadomieniu ich walorów kulturowych, a dopiero w szkole ponadgimnazjalnej nastąpi powiązanie dziedzictwa Ostrowa Tumskiego w Poznaniu z kulturą narodową i europejską. Taki sposób ujęcia tej problematyki, z punktu widzenia całościowego procesu kształcenia, ma z pewnością swoje uzasadnienie: uczeń stopniowo, zgodnie ze specyfiką poszczególnych etapów edukacyjnych, poznaje Ostrów Tumski w Poznaniu, sukcesywnie gromadząc informacje na jego temat i uzyskując całościowy obraz na zakończenie edukacji szkolnej. Mankamentem jednak tego rozwiązania, jak się wydaje, jest uzasadniona obawa, czy gromadzona w ciągu prawie 12 lat edukacji – wiedza na temat dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego w Poznaniu realnie może być przez ucznia zintegrowana i uporządkowana, tak aby ostatecznie mógł zrozumieć i docenić znaczenie tego dziedzictwa w dziejach narodu i państwa polskiego? Dla zminimalizowania tego typu zagrożenia nauczyciele wspominanych przedmiotów będą musieli wybierać do realizacji tej problematyki szczególnie atrakcyjne dla uczniów formy i metody dydaktyczne, pozwalające uzyskać zapisane w podstawie programowej osiągnięcia szczegółowe przy tak ograniczonych treściach kształcenia.

Zdecydowanie bardziej korzystny wydaje się wariant drugi zakładający świadome i celowe dostosowanie zapisów podstawy programowej do realiów regionalnych. W tym rozwiązaniu uwzględnienie tematyki poznańskiego Ostrowa Tumskiego jest możliwe na każdym etapie kształcenia (począwszy od wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej) i prawie w większości przedmiotów szkolnych (jak pokazujemy na przykładach w dalszej części niniejszej publikacji, możliwe to jest m.in. w ramach języka polskiego, przyrody, geografii, historii i społeczeństwa, historii, wiedzy o społeczeństwie, wiedzy o kulturze, plastyki, muzyki, religii, a nawet etyki). Zaletą takiego podejścia jest przede wszystkim systematyczność w zdobywaniu wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego (to nie są pojedyncze i przypadkowe tematy, tylko konsekwentnie i celowo dobrane zagadnienia) oraz ciągłość w obrębie poszczególnych przedmiotów (tematykę Ostrowa Tumskiego odnajdujemy w danym przedmiocie zarówno w szkole podstawowej, w gimnazjum, jak i w szkole ponadgimnazjalnej). Tak szerokie odwołanie do tych zagadnień stwarza nieporównywalnie więcej możliwości zastosowania różnorodnych form i metod dydaktycznych w pracy z uczniami. Daje również „oddech" na poświęcenie więcej czasu nie tylko na wprowadzenie określonej wiedzy, ale także konkretnych umiejętności, i – co ważne – budowanie więzi, tak potrzebnej do uczestnictwa w kulturze. Przyjęcie wariantu poszerzonego ma jednak jedno zasadnicze uwarunkowanie, ze względu na brak obligatoryjnych wymagań programowych w zakresie tak rozległego ujęcia tematyki regionalnej w szkolnym programie nauczania, kluczowa wydaje się być postawa nauczycieli poszczególnych przedmiotów, zdających sobie sprawę z potrzeby odwołania się do przykładów z regionu i gotowych podjąć działania w tym zakresie.

Wybór możliwych do zastosowania form i metod dydaktycznych w odniesieniu do problematyki dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego w Poznaniu jest bardzo duży. Dzieląc je ze względu na miejsce realizacji, możemy wyróżnić formy i metody stosowane na terenie szkoły (a w niej te, znajdujące zastosowanie w ramach lekcji i poza typowymi lekcjami) oraz wymagające wyjścia poza teren szkolny, często także stosowane we współpracy z instytucjami kultury (np. muzeami, doma-

mi kultury, bibliotekami, archiwami itp.)[45]. W ramach typowej lekcji przydatne mogą być zarówno metody tradycyjne, jak wykład czy pogadanka, ale ze względu na kontakt emocjonalny ucznia z najbliższym otoczeniem warto odwołać się do metod, w których będzie on mógł wykorzystać własne doświadczenia i pomysły, jak np. techniki dramowe, gazeta historyczna, metoda biograficzna czy różnego rodzaju prace pisemne (rozprawki, eseje, recenzje, redagowanie zaproszeń, życzeń, ogłoszeń itp.). Przydatne mogą być także różne odmiany metod decyzyjnych (metaplan, analiza SWOT, drzewko decyzyjne), dyskusyjnych (debata oksfordzka, debata za i przeciw, dyskusja wielokrotna, dyskusja panelowa) oraz związanych z umiejętnością rozwiązywania problemów (strategia problemowa, burza mózgów), pozwalające przygotować ucznia do podjęcia konkretnej aktywności na rzecz własnego regionu. Podobnie jak zastosowanie szeroko rozumianej twórczości plastycznej (opracowywanie plakatów, makiet, posterów, kronik, albumów) z pewnością będzie sprzyjać nie tylko zdobyciu wiedzy o dziedzictwie kulturowym Ostrowa Tumskiego, ale przede wszystkim pomoże w przygotowaniu ucznia do uczestnictwa w życiu kulturalnym środowiska lokalnego. Z kolei łatwość w dostępie do licznych materiałów źródłowych w najbliższym otoczeniu umożliwia zastosowanie różnorodnych form pracy ze źródłami, jak np. zakładanie biblioteczki klasowej czy opracowywanie portfolio na dany temat. Ze względu na dużą rozpiętość czasową poruszanych zagadnień regionalnych (od czasów najdawniejszych aż do współczesności) warto także jak najczęściej porządkować zdobyte informacje w ramach ćwiczeń na osi czasu lub pracy z kalendarium (patrz np. kalendarium Ostrowa Tumskiego w Poznaniu w opracowaniu Adama Pleskaczyńskiego). Obok wymienionych metod dydaktycznych istotną rolę w realizacji edukacji regionalnej podczas wybranych lekcji odgrywają również media edukacyjne, zarówno te tradycyjne (filmy czy nagrania muzyczne), jak i nowoczesne środki, wykorzystujące możliwości technologii informacyjnej (programy komputerowe, spoty reklamowe, gry strategiczne, prezentacje multimedialne)[46].

Interdyscyplinarny charakter dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego w Poznaniu pozwala nie tylko realizować problematykę z nim związaną w ramach typowych lekcji przedmiotowych, ale sprzyja także ponadprzedmiotowym działaniom dydaktycznym w szkole, jak np. projekty edukacyjne, konkursy tematyczne, wystawy. Niezwykle interesującą formą edukacyjną o charakterze propedeutycznym, są spotkania uczniów z ciekawymi ludźmi, archeologami, historykami sztuki, geografami czy animatorami kultury, którzy mogą zaprezentować problematykę Ostrowa Tumskiego z perspektywy swojej dyscypliny i badań, które podejmują w tym zakresie. Nieodzownym elementem adaptacji zagadnień regionalnych do szkolnego programu nauczania jest także zaprojektowanie zajęć o charakterze pozaszkolnym, począwszy od takich, które zorganizuje samodzielnie nauczyciel danego przedmiotu (np. badania pozalekcyjne uczniów w ramach pracy domowej, ćwiczenia i warsztaty terenowe, gry plenerowe, trasy spacerowe), aż po przedsięwzięcia organizowane we współpracy z różnego rodzaju instytucjami, pozwalające

[45] Szerzej na ten temat patrz m.in.: Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki*, Warszawa 2005; W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, wyd. 5, Warszawa 2003; W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, wyd. 3, Warszawa 2001.

[46] O metodach dydaktycznych powstało wiele publikacji. Proponuję zapoznać się z: M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej? Refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1999; tejże, *Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi*, Poznań 2001; E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2000; E. Brudnik, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik 2 po metodach aktywizujących*, Kielce 2002; *Metody aktywizujące w katechezie*, Z. Barciński, J. Wójcik (red.), cz. 1, Lublin 1998; Z. Zasłona, *Metody aktywizujące w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, Nowy Sącz 2010.

uczniom na udział w koncertach muzycznych, spektaklach teatralnych, pokazach filmowych, lekcjach muzealnych, lekcjach archiwalnych, a także bardziej złożonych działaniach dydaktycznych, jak zielona szkoła czy kilkudniowe wycieczki edukacyjne. Warunkiem optymalnego wykorzystania potencjału edukacyjnego najbliższego otoczenia szkoły jest bardzo dobra orientacja nauczyciela w ofercie dla szkół przygotowanej przez instytucje kultury, które w swoich programach działania uwzględniają problematykę dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego, i w związku z tym są gotowe nie tylko zorganizować zajęcia dla uczniów na swoim terenie, ale także wesprzeć nauczyciela w projektowaniu lekcji szkolnych[47].

Tym, co wyróżnia aktualnie realizowaną w szkołach koncepcję edukacji regionalnej, jest bardziej praktyczne nastawienie na przygotowanie ucznia do podejmowania aktywności w swoim środowisku lokalnym i regionalnym, ograniczenie się do kształcenia poczucia więzi ze wspólnotami w nim mieszkającymi (może mniej ambitnego niż kształcenie tożsamości, ale za to bardziej realistycznego do osiągnięcia), większa koncentracja na szeroko rozumianym uczestnictwie w kulturze, a także wyraźne powiązanie idei regionalistycznej z wychowaniem patriotycznym i obywatelskim. Niestety, pojawia się uzasadnione pytanie, na ile nauczyciele zadadzą sobie trud przeprowadzenia analizy podstawy programowej pod kątem ponadprzedmiotowej i obejmującej wszystkie etapy kształcenia edukacji regionalnej, a w jakim stopniu ograniczą się jedynie do wąskiego zakresu swojej dziedziny? Należy mieć nadzieję, że niniejsza publikacja zainspiruje ich do twórczej interpretacji wytycznych ministerialnych, a tym samym do optymalnego włączenia problematyki dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego w Poznaniu w treści kształcenia szkolnych programów nauczania.

[47] Warto również zapoznać się z publikacjami z zakresu dydaktyk szczegółowych (dla poszczególnych dziedzin nauczania), jak np.: H. Krauze-Sikorska, K. Kuszak, *Aktywna edukacja w przedszkolu i szkole: teoria i praktyka*, Poznań 2010; A. Respodek-Spychała, J. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999; E. Cyniak (red.), *Z dydaktyki literatury i kultury w szkole*, Łódź 1994; M. M. Wilczyńska, *Dydaktyka geografii: przewodnik do ćwiczeń*, Warszawa 2000; B. Dymara, *Dziecko w świecie muzyki*, Kraków 2000; *Dydaktyka dla sztuki: kształcenie artystyczne jako kompetencja twórcza*, Poznań–Kalisz 2008; E. Chorąży, D. Konieczka-Śliwińska, S. Roszak, *Edukacja historyczna w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2008; J. Korzeniowski, M. Machałek, *Edukacja obywatelska w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2011; D. Hejda, E. Mazur (red.), *Materiały z zakresu dydaktyki literatury i języka polskiego dla studentów oraz nauczycieli*, [w:] *Edukacja polonistyczna*, t. 1, Rzeszów 2011.

Katarzyna Kawecka

Wychowanie przedszkolne

Realizując tematykę dotyczącą edukacji regionalnej, popularyzowaną przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu, należy pamiętać, aby stosowane metody i formy działań edukacyjnych były jak najlepiej dopasowane do możliwości rozwojowych dzieci. Proponowane przeze mnie formy realizacji przeznaczone są do pracy ze starszymi przedszkolakami – dziećmi 5- i 6-letnimi.

Wiek przedszkolny to okres intensywnego rozwoju ruchowego, umysłowego, emocjonalnego i społecznego. To czas nabywania ważnych doświadczeń i umiejętności, które będą miały znaczenie w dalszym okresie życia dziecka.

To również czas wielkiego zaciekawienia otaczającym światem, odkrywania, dociekania, stawiania niekończących się pytań. To tę ciekawość w każdym obszarze naszych działań powinniśmy jako nauczyciele rozbudzać, udzielać odpowiedzi, ale także zachęcać do własnych poszukiwań.

Ponieważ dominującą formą działania jest zabawa, a poznawanie rzeczywistości dokonuje się na drodze swobodnego gromadzenia doświadczeń, właśnie taka forma nauki poprzez zabawę powinna dominować w pracy nauczyciela przedszkola. To od nas dorosłych zależy, ile okazji do bezpośredniego doświadczania i zdobywania wiedzy stworzymy naszym wychowankom.

Edukacja regionalna to dziedzina, która będzie dla dzieci szczególnie atrakcyjna, gdy umożliwimy im przeżywanie pewnych wydarzeń, bezpośredni kontakt z zabytkami, sztuką i kulturą naszego miasta np. podczas wycieczek, gdy będą mogły nie tylko obserwować i słuchać, ale także dotknąć, doświadczyć, zbadać, wykonać zadanie… Zgodnie z zasadą „uczyć – bawiąc" oraz ofertą CTK TRAKT, dzieci będą odkrywać historię swojego miasta, początków państwa polskiego, a także dziedzictwo kulturowe regionu. Poznają też fascynujące wydarzenia i postaci, które miały wpływ na jego losy. Wiedza zdobyta poprzez zabawę i bezpośrednie doświadczanie będzie trwała i być może rozbudzi w przyszłości pasję do historii.

Głównym obszarem tematycznym podręcznika jest dziedzictwo kulturowe Ostrowa Tumskiego. Uważam jednak, że jeśli chcemy, aby te niełatwe dla przedszkolaków zagadnienia były atrakcyjne i zainteresowały tak małe dzieci, powinniśmy pogłębić je o treści dotyczące historii i zabytków Poznania.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Obszar kształcenia wg podstawy programowej	Osiągnięcia dziecka wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Obszar 9 Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne	Dziecko: 1) przejawia, w miarę swoich możliwości, zainteresowanie wybranymi zabytkami i dziełami sztuki oraz tradycjami i obrzędami ludowymi ze swojego regionu	• Prezentowanie różnorodnych stylów architektonicznych • Poznawanie cech charakterystycznych dla naszego regionu	• Prezentacja multimedialna na temat zabytków w różnych stylach architektonicznych • Wycieczka po Poznaniu – oglądanie najważniejszych zabytków naszego miasta ze szczególnym uwzględnieniem zabytków Ostrowa Tumskiego, katedry, Złotej Kaplicy; słuchanie o nich opowieści, ciekawostek • Działania plastyczne lub konstrukcyjne – rysowanie poznanych zabytków lub budowanie ich z pudełek; tworzenie makiety • Zwiedzanie Starego Rynku z Ratuszem i koziołkami; wysłuchanie *Legendy o koziołkach poznańskich*; przygotowanie przez dzieci kukiełek/sylwet koziołków i zrobienie przedstawienia; oglądanie budynku Opery i wysłuchanie *Legendy o Pegazie* • Wycieczka do Muzeum Bambrów oraz oglądanie figury Bamberki na Starym Rynku • Opowiadanie o Bambrach poznańskich: skąd i dlaczego przybyli do naszego miasta? • Pokaz stroju ludowego Bambrów: rysowanie go, wycinanka, puzzle z obrazka fontanny Bamberki • Zabawy gwarą wielkopolską – zagadki słowne • Przyrządzanie i degustacja potraw regionalnych • Wycieczka do Muzeum Etnograficznego – poznawanie zwyczajów i obrzędów regionalnych • Zaproszenie ludowego zespołu pieśni i tańca np. „Wiwaty" lub „Małe Wiwaty" – słuchanie ludowych piosenek, pokaz tańców, wspólna nauka piosenki lub tańca	• *Kiedy Poznań był grodem...* – wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT) • *Wędruj Traktem żwawo* – warsztaty edukacyjne (CTK TRAKT) • *Cesarzowi, co cesarskie, a Poznaniowi – wolność* – wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT)
Obszar 9 Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne	Dziecko: 3) wykazuje zainteresowanie malarstwem, rzeźbą i architekturą	• Poznawanie wytworów kultury artystycznej	• Wycieczka na Ostrów Tumski – oglądanie wytworów malarstwa, rzeźby, słuchanie koncertu organowego • Wycieczka do Muzeum Narodowego w Poznaniu • Udział w warsztatach plastycznych dla dzieci organizowanych przez Muzeum Narodowe w Poznaniu • Działania plastyczne: malowanie farbami na sztalugach, lepienie z gliny, rzeźbienie w różnych materiałach • Zorganizowanie wystawy dziecięcych dzieł sztuki	

Obszar kształcenia wg podstawy programowej	Osiągnięcia dziecka wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Obszar 15 Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne	Dziecko: 2) zna nazwę miejscowości, w której mieszka, zna ważniejsze instytucje i orientuje się w rolach społecznych pełnionych przez ważne osoby	• Poznawanie historii naszego miasta, ważnych postaci historycznych z nim związanych	• Słuchanie opowieści, legend związanych z początkiem państwa polskiego, np. *Legendy o Lechu, Czechu i Rusie* • Wycieczka na Lednicę – słuchanie opowiadania o początkach państwa polskiego • Poznawanie opowieści i legend związanych z historią Poznania • Wycieczka na Górę Przemysła • Wycieczka do katedry – Złota Kaplica • Wycieczka do Muzeum Archeologicznego – udział w warsztatach: lepienie garnków z gliny, wykonanie starodawnej biżuterii, zabawa w archeologa – szukanie skarbów zakopanych w piaskownicy • Prezentacja ważnych postaci historycznych: poznanie imion niektórych polskich książąt i królów – Mieszko I i Bolesław Chrobry • Zabawy w książęta i królów: wykonanie strojów, odgrywanie scenek lub wykonanie kukiełek i przygotowanie teatrzyku w oparciu o zdobytą wiedzę • Przygotowanie planszowej gry matematycznej pt. „Spacer po Poznaniu" lub „Przygoda Króla" – wykorzystanie pomysłów i wiedzy dzieci (wg scenariuszy prof. Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej) • Wycieczka na Skałkę Poznańską jako miejsca pochówku gen. J. H. Dąbrowskiego i J. Wybickiego • Wycieczka do Biblioteki Raczyńskich – prezentacja wybitnego Wielkopolanina – hrabiego Edwarda Raczyńskiego jako pomysłodawcy i twórcy biblioteki – zajęcia z książką	• *Kiedy Poznań był grodem...* – wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT) • Karty do gry w *Czarnego Piotrusia – Wygraj z Królem* (CTK TRAKT) • Konstruowanie gier matematycznych – na podstawie książek prof. Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej
Obszar 15 Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne	Dziecko: 3) wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, a stolicą Polski jest Warszawa	• Kształtowanie tożsamości narodowej	• Przypomnienie, kto dał początek państwu polskiemu – pogadanka • Słuchanie opowieści, legend związanych z początkiem państwa polskiego, np. *Legendy o Lechu, Czechu i Rusie* • Zajęcia z mapą Polski – dzieci nazywają swój kraj, narodowość, język • Wyszukiwanie na mapie znanych polskich miast, rzek, gór, morza itp. • Nauka wiersza *Katechizm polskiego dziecka* Władysława Bełzy • Kolorowanie konturów Polski zgodnie z oznaczeniem kolorów na mapie • Warszawa – prezentacja multimedialna na temat ciekawych zabytków Warszawy, herbu miasta • Zapoznanie z *Legendą o Syrenie*, *Legendą o Warsie i Sawie*. Dzieci mogą wykonać ilustracje do słuchanej legendy • Warszawa siedzibą polskich władz – pogadanka, pokaz fotografii prezydenta i premiera Polski	
Obszar 15 Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne	Dziecko: 4) nazywa godło i flagę państwową, zna polski hymn i wie, że Polska należy do Unii Europejskiej	• Poznawanie symboli narodowych	• Pokaz godła narodowego, nawiązanie do *Legendy o orlim gnieździe* – opis godła przez dzieci • Pokaz flagi – pogadanka na temat dni, kiedy ją wywieszamy • Wysłuchanie i nauka wiersza *Barwy ojczyste* Czesława Janczarskiego • Działania plastyczne: godło – wyklejanka z kolorowego papieru, flaga – praca konstrukcyjna; wysłuchanie i nauka hymnu polskiego, nauka zachowania właściwej postawy ciała „na baczność"	• *Na tropie symboli narodowych – komu zawdzięczamy polski hymn i godło?"* – wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT)

Ewa Kucza

Edukacja wczesnoszkolna

Głównym źródłem wiedzy ucznia w młodszym wieku szkolnym są jego osobiste doświadczenia zdobywane w trakcie poznawczej i twórczej aktywności. Kształcenie opiera się na dziecięcej naturalnej ciekawości świata i związkach emocjonalnych z rodziną, szkołą, rodzinną miejscowością, najbliższą okolicą, regionem.

Problematyka dotycząca Ostrowa Tumskiego może być swoistą osią programową ośrodka tematycznego, myślą przewodnią, wokół której przebiegać będzie proces dydaktyczno-wychowawczy.

Interdyscyplinarny charakter edukacji wczesnoszkolnej pozwala wykorzystać, w mniejszym bądź większym stopniu, wszystkie wątki linii tematycznych podejmowanych przez CTK TRAKT i związanych z Ostrowem Tumskim (historię, architekturę, tradycję, państwowość oraz sztukę). Sprzyja także wykorzystaniu różnorodnych form realizacji tych zagadnień, jest okazją do cennej współpracy z ośrodkami kultury, środowiskiem lokalnym. W dużej mierze swobodna możliwość organizacji czasu zajęć pozwala nauczycielowi na zaaranżowanie sytuacji edukacyjnych w terenie (nad rzeką, w kościele, muzeum). Czynniki te uatrakcyjniają proces nauczania, zwiększają motywację uczniów, a tym samym ułatwiają osiąganie założonych przez nas celów. Stopień uszczegółowienia form działania zależeć będzie od wielu czynników – pomysłowości nauczyciela, możliwości organizacyjnych, zaplecza dydaktycznego, struktury grupy uczniowskiej, dostępu do oferty edukacyjnej CTK TRAKT.

Ostrów Tumski leżący na Trakcie Królewsko-Cesarskim jest wspaniałym punktem odniesienia do realizacji projektów związanych z regionem (np. Szlak Piastowski), poznawania kultury i tradycji Wielkopolski.

Przedstawione propozycje mogą stanowić inspirację do dalszych własnych poszukiwań.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Obszar kształcenia wg podstawy programowej	Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Edukacja polonistyczna	Uczeń kl. I: 1.2.e. interesuje się książką i czytaniem, słucha w skupieniu czytanych utworów (baśnie, opowiadania, wiersze) 1.3.a. uczestniczy w zabawie teatralnej, ilustruje mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego Uczeń kl. III: 1.1.c. wyszukuje w tekście potrzebne informacje, korzysta ze słowników, encyklopedii 1.1.d. zna formy użytkowe: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, notatka do kroniki, potrafi z nich korzystać 1.3.c. uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie	• Legendy poznańskie (*O założeniu Poznania, O mieczu w poznańskiej katedrze, O górze zamkowej, O księżnej Ludgardzie, O królu kruków*)	• Urządzenie podręcznej biblioteczki klasowej • Słuchanie nagrań, słuchowisk • Udział w spektaklach teatralnych, pokazach filmowych • Realizacja gier dramowych, inscenizacji • Tworzenie komiksów • Opracowanie gier planszowych • Konkursy pięknego czytania • Redagowanie gazetki okolicznościowej	• Podczas realizacji można wykorzystać, np.: – zbiór legend związanych z Poznaniem (A. Plenzler, *Legendy Poznania*, Poznań 2003) – D. Kasprzak, *Smok z Zamkowej Góry*, Poznań 2010 – B. Butenko, *O Kwapiszonie, niezwykłym Poznaniu, tajemnicy listu i...*, Poznań 2011 – *O Królewsko-Cesarskim Trakcie w jednym akcie* – spektakl teatralny (CTK TRAKT) – poranki filmowe na Trakcie Królewsko-Cesarskim (CTK TRAKT)
Edukacja muzyczna	Uczeń kl. I: 3.5. świadomie i aktywnie słucha muzyki, potem wyraża swoje doznania werbalne i niewerbalne 3.6. kulturalnie zachowuje się na koncercie oraz w trakcie śpiewania hymnu narodowego Uczeń kl. III: 3.1.a. (…) śpiewa z pamięci hymn narodowy	• Świat muzyczny katedry: psałterzyści, organy, działalność chóru • Symbole państwowe: godło, flaga, hymn	• Udział w koncercie organowym w katedrze • Wycieczka edukacyjna tropem symboli narodowych • Zorganizowanie warsztatów chóralnych • Koncert piosenek o tematyce związanej z regionem (dla rodziców, grupy szkolnej, społeczności lokalnej)	• Wykorzystanie płytoteki chóru katedralnego – wykaz płyt dostępny pod adresem www.chorkatedralny.pl/plyty.php • *Na tropie symboli narodowych* – wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT)
Edukacja plastyczna	Uczeń kl. I: 4.4. rozpoznaje wybrane dziedziny sztuki: architekturę, malarstwo, rzeźbę, grafikę; wypowiada się na ich temat Uczeń kl. III: 4.1.a. określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i tradycją w środowisku lokalnym, rodzinnym, szkolnym, wie o istnieniu placówek kultury działających na ich rzecz 4.3.b. rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury; opisuje ich cechy charakterystyczne (posługując sie elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej)	• Architektura grodu na przykładzie grodu piastowskiego na Ostrowie Tumskim • Obrazy, rzeźby, pomniki na Ostrowie Tumskim	• Klasowa gra plenerowa na Ostrowie Tumskim • Twórczość plastyczna – zastosowanie różnorodnych technik plastycznych • Plenery malarskie na wyspie • Poplenerowa wystawa rzeźb i obrazów	• Gry plenerowe np. *Bractwo Odkrywców* (CTK TRAKT) • Do udziału w plenerach zaprosić możemy lokalnego twórcę • Literatura: – miniprzewodniki (CTK TRAKT): E. Piotrowska, *Ostrów Tumski w Poznaniu* oraz *Poznaj Trakt Królewsko-Cesarski*

Obszar kształcenia wg podstawy programowej	Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Edukacja społeczna	Uczeń kl. I: 5.8. wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, Polska znajduje sie w Europie, zna symbole narodowe (flaga, godło, hymn narodowy) Uczeń kl. III: 5.6. zna najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty, tradycje; wie, w jakim regionie mieszka, uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność 5.7. zna symbole narodowe i najważniejsze wydarzenia historyczne; orientuje się w tym, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski, dla świata	• Dzieje grodu na Ostrowie Tumskim • Mieszko I i chrzest Polski • Bolesław Chrobry, koronacja królewska • Przemysł I – lokacja miasta • Przemysł II, pierwsze użycie orła jako godła państwowego i koronacja królewska • Twórcy hymnu narodowego (Józef Wybicki, Henryk Dąbrowski) • Sylwetki znanych poznaniaków związanych z Ostrowem Tumskim – Edward Raczyński	• Wycieczki edukacyjne • Udział w lekcjach muzealnych • Konstruowanie osi czasu • Gromadzenie materiałów (książki, czasopisma, wycinki z gazet, ilustracje, foldery turystyczne, filmy wideo, środki multimedialne itp.) • Tworzenie albumów, kronik, map pojęciowych • Budowanie galerii osobistości historycznych • Festiwal historyczny (również jako działanie projektowe, o szerszym zasięgu lokalnym)	• Oferta CTK TRAKT: – *O Królewsko-Cesarskim Trakcie w jednym akcie* – spektakl teatralny – *Bohater w sam raz dla mnie* – warsztaty edukacyjne – *Kiedy Poznań był grodem* – wycieczka edukacyjna – *Na tropie symboli narodowych* – wycieczka edukacyjna – *Cesarzowi, co cesarskie, a Poznaniowi – wolność* – wycieczka edukacyjna • W pracy z grupą warto sięgnąć po gotowe pakiety dydaktyczne CTK TRAKT lub ich elementy, np. – miniprzewodniki autorstwa E. Piotrowskiej; – przewodnik turystyczny D. Matyaszczyk, *Poznań. Trakt Królewsko-Cesarski*, Poznań 2009
Edukacja przyrodnicza	Uczeń kl. III: 6.3. nazywa charakterystyczne elementy krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego	• Położenie Ostrowa Tumskiego • Rzeki w Poznaniu	• Obserwacja w terenie i na mapie satelitarnej charakterystycznych cech krajobrazu	• Jedyna zachowana w Poznaniu wyspa jest doskonałym miejscem do poglądowego wyjaśnienia uczniom treści związanych z elementami krajobrazowymi, kierunkami świata, budową i biegiem rzek, transportem wodnym
Edukacja matematyczna	Uczeń kl. III: 7.13. odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I–XII 7.14. podaje i zapisuje daty; zna kolejność dni tygodnia i miesięcy; porządkuje chronologicznie daty; wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych	• Mieszko I – chrzest Polski • Bolesław Chrobry – koronacja • Obiekty leżące na Trakcie Królewsko-Cesarskim	• Konstruowanie kart matematycznych (zabawa logiczna) • Ćwiczenia praktyczne, np. mierzenie i porównywanie odległości, odczytywanie godzin na zegarze, korzystanie z kalendarza	• Omawiana tematyka może być punktem wyjścia do konstruowania różnorodnych zadań matematycznych pozwalających doskonalić technikę rachunkową, umiejętność rozwiązywania zadań tekstowych, wykorzystania wiedzy w praktyce
Zajęcia komputerowe	Uczeń kl. III: 8.3.a. przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe 8.3.c. odtwarza animacje i prezentacje multimedialne	• Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT	• Wykorzystanie materiałów dostępnych na stronach internetowych	• Wykaz przydatnych stron, propozycje: – www.poznan.pl/trakt – www.regionwielkopolska.pl – www.poznanskiehistorie.blogspot.com
Zajęcia techniczne	Uczeń kl. III: 9.1.b. (…) orientuje się w rodzajach budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, wieże, tunele, mosty)	• Zabytki archeologiczne • Okres współczesny na Ostrowie Tumskim	• Tworzenie makiety wyspy	• Podczas wycieczki uczniowie mogą samodzielnie stworzyć dokumentację zdjęciową przydatną podczas realizacji pracy

Hanna Rozenbajgier
Danuta Pankowiak

Język polski w klasach IV–VI szkoły podstawowej

Zachęcamy Państwa do zapoznawania dzieci z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego. Nie mamy wątpliwości, że w dużej mierze od nas, nauczycieli, zależy wychowanie świadomego odbiorcy kultury, wrażliwego na uniwersalne wartości. Znajomość korzeni kształtuje postawy obywatelskie, dumę z miejsca zamieszkania, przywiązanie do ojczyzny.

Przy wyborze zagadnień kierowałyśmy się przede wszystkim ich atrakcyjnością dla polonisty. W podstawie programowej istnieje zapis o konieczności zapoznania ucznia z legendami. To od Państwa zależy, czy dzieci będą znały tylko te popularne związane z Warszawą, Wandą, co nie chciała Niemca, Krakowem. Przynajmniej jeden obszar tematyczny można zrealizować w ramach projektu edukacyjnego, kształcącego w uczniu samodzielność w docieraniu do informacji oraz umiejętne selekcjonowanie i krytyczne podejście do zebranych wiadomości. Zaproponowane przez nas obszary tematyczne pozwalają na realizację podstawy programowej w obszernym zakresie. Z konieczności w treściach nauczania ograniczyłyśmy się do wymagań ogólnych, szczegółowe podając tylko w punktach, zgodnie z zapisem w podstawie programowej. Zagadnienie III: Tworzenie wypowiedzi obejmuje: 1. Mówienie i pisanie z 10 podpunktami, niemożliwe było wypisanie ich wszystkich, dlatego podajemy liczby. Nie narzucamy również konkretnych źródeł, z których nauczyciele bądź uczniowie mogą czerpać informacje, ponieważ wydaje się nam, że najpopularniejszy jest Internet. Jeśli obszar tematyczny będzie realizowany w ramach projektu edukacyjnego, uczniowie mogą prosić o wsparcie nauczyciela historii, który wskaże konkretne pozycje pogłębiające potrzebną wiedzę.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe wg podstawy programowej)	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytanie i słuchanie – 5), 9) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela 1. Wstępne rozpoznanie – 2), 3) 2. Analiza – 6) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 1), 2), 4), 5), 8)	• Chrzest Polski	• Przygotowanie dramy z ceremonii chrztu (scenariusz uroczystości, kostiumy, rekwizyty, scenografia) • Pisanie relacji z uroczystości • Redagowanie zaproszenia na ceremonię chrztu • Redagowanie zawiadomienia o chrzcie • Redagowanie życzeń z okazji chrztu: Mieszkowi I (narodowi) w imieniu cesarza, Dobrawy, gościa • Redagowanie gratulacji z okazji przyjęcia chrztu przez Polaków (Mieszka I), w imieniu cesarza, gościa, Dobrawy	
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytanie i słuchanie – 5), 9) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela 1. Wstępne rozpoznanie – 2), 3) 2. Analiza – 6) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 1), 2), 4), 5), 8)	• Zawarcie małżeństwa z Dobrawą	• Przygotowanie dramy z ceremonii ślubu (scenariusz uroczystości, kostiumy, rekwizyty, scenografia) • Pisanie relacji z uroczystości • Redagowanie zawiadomienia o małżeństwie • Redagowanie zaproszenia na ceremonię ślubu • Redagowanie życzeń z okazji zawarcia związku małżeńskiego w imieniu cesarza, ojca Dobrawy, gościa • Redagowanie gratulacji z okazji zawarcia związku małżeńskiego Mieszka z Dobrawą • Redagowanie kartki z pamiętnika Mieszka na temat ceremonii • Redagowanie kartki z pamiętnika Dobrawy na temat ceremonii	
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytanie i słuchanie – 6) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela 2. Analiza – 1), 2), 11) 3. Interpretacja – 1) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 3), 8)	• Legenda o mieczu św. Piotra	• Sprawdzenie stopnia zrozumienia tekstu: uczniowie w parach zadają sobie zagadki (na karcie pracy zapisują np. trzy pytania, na które odpowie kolega/koleżanka) • Sprawdzenie stopnia zrozumienia tekstu: „rozsypanka”– należy uporządkować, ułożyć w odpowiedniej kolejności kartki z fragmentami tekstu • Rozwiązywanie krzyżówki przygotowanej przez nauczyciela, sprawdzającej znajomość legendy • Redagowanie notatki/streszczenia legendy	• Pytania mogą dotyczyć wydarzeń bądź bohaterów • Dla osób chętnych Legenda o… – wybierz dowolny przedmiot i napisz legendę

Treści nauczania (wymagania szczegółowe wg podstawy programowej)	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytanie i słuchanie – 6) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela 2. Analiza – 1), 2), 11) 3. Interpretacja – 1) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 3), 8)	• Legenda o Kazimierzu Odnowicielu	• Sprawdzenie stopnia zrozumienia tekstu: uczniowie w parach zadają sobie zagadki (na karcie pracy zapisują np. trzy pytania oraz odpowiedź kolegi) • Sprawdzenie stopnia zrozumienia tekstu: „rozsypanka" – należy uporządkować, ułożyć w odpowiedniej kolejności kartki z fragmentami tekstu • Rozwiązywanie krzyżówki przygotowanej przez nauczyciela, sprawdzającej znajomość legendy • Redagowanie notatki/streszczenia legendy • Charakterystyka bohatera	• Pytania mogą dotyczyć wydarzeń bądź bohaterów
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytanie i słuchanie – 2), 3), 4) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji – 3) II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela 3. Interpretacja – 2) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 3), 4), 5), 8)	• Życie codzienne w czasach Mieszka I	• Uczniowie podzieleni na grupy: – przygotowują informacje na temat: kuchni (przepis na wybraną potrawę), mody (rysunek), wyglądu grodu (rysunek), szkolnictwa, hierarchii w rodzinie, społeczeństwie – redagują ogłoszenia rzemieślnicze	• Projekt edukacyjny, forma plakatu (metoda kolażu), prezentacji multimedialnej, gazetki • Korelacja z historią

Katarzyna Moskiewicz

Historia i społeczeństwo w klasach IV–VI szkoły podstawowej

Centralną część obszaru tematycznego niniejszego opracowania stanowią zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego. Głównym punktem odniesienia prezentowanych propozycji tematycznych są treści nauczania zawarte w podstawie programowej. Zadaniem niniejszej publikacji jest ukazanie szerokich możliwości realizacji wymaganych treści nauczania, poprzez powiązanie ich z dziejami Ostrowa Tumskiego. W odniesieniu do niektórych treści nauczania z podstawy programowej uznałam za konieczne wskazanie ich realizacji w powiązaniu z bogactwem historii Wielkopolski, Poznania i Traktu Królewsko-Cesarskiego. Takie ujęcie zagadnienia ma na celu przybliżenie uczniom dziejów własnego regionu na tle historii polskiej państwowości. Proponowane formy realizacji zagadnień tematycznych stanowią jedynie propozycję sposobu transmisji wiedzy i kształtowania kluczowych kompetencji uczniów. Jednocześnie wskazują rozległe możliwości realizacji wybranych zagadnień w perspektywie czasowej. Wśród proponowanych form znajdą Państwo m.in. prezentacje multimedialne, komiks historyczny, gry dydaktyczne i techniki dramowe, możliwe do zastosowania w czasie pojedynczych zajęć lekcyjnych. Proponuję również długofalowe sposoby realizacji treści historycznych, takie jak: tworzenie i wzbogacanie klasowej taśmy chronologicznej oraz redagowanie np. „Leksykonu słynnych Wielkopolan". Warto również dostrzec możliwość rozwijania kompetencji interpersonalnych i integracji międzyklasowej przy realizacji niektórych zagadnień, jako projektu szkolnego integrującego wiedzę i umiejętności z kilku przedmiotów. Na różnych przedmiotach realizowane są zadania oscylujące wokół konkretnego zagadnienia, związanego z tematem projektu szkolnego. W takiej formie można na języku polskim i historii przygotować np. „Wieczór legend" czy „Średniowieczny dzień w szkole". Polecam gorąco także historyczne, tematyczne wycieczki w formie swoistej gry z ukrytymi, zaszyfrowanymi informacjami i zadaniami. Taki sposób realizacji dostarcza uczniom wiedzy historycznej w odniesieniu do konkretnych miejsc w przestrzeni miasta. Wyzwala również emocje związane z działaniem, wiążącym się z poszukiwaniem i rozszyfrowywaniem informacji oraz wykonywaniem zadań. Zaprezentowana tabela zawiera propozycje m.in. literatury i materiałów udostępnionych na stronie internetowej CTK TRAKT. Mam nadzieję, że zaproponowane przeze mnie rozwiązania zainspirują Państwa do włączenia tematyki dziedzictwa Ostrowa Tumskiego w zakres własnej działalności dydaktycznej.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
2. Mała Ojczyzna	Uczeń: 1) opisuje swoją „małą Ojczyznę", uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze	• Dzieje Poznania na tle historii regionu i państwa – tu zaczęła się Polska	• Prezentacja multimedialna „Dzieje Poznania"	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • *O Królewsko-Cesarskim Trakcie w jednym akcie* – spektakl edukacyjny (CTK TRAKT)
2. Mała Ojczyzna	Uczeń: 2) zbiera informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości „małej Ojczyzny"	• Sylwetki i dokonania słynnych Wielkopolan: E. Raczyński, K. Marcinkowski, K. Libelt • Najważniejsze wydarzenia historyczne w Wielkopolsce m.in.: chrzest Polski, zjazd gnieźnieński, koronacja Przemysła II, powstanie wielkopolskie, Czerwiec 1956 r.	• Klasowy Leksykon słynnych Wielkopolan – praca redakcyjna w grupach	• Leksykon może być systematycznie wzbogacany i rozszerzony o rozdziały „Ważne wydarzenia" i „Przebywali w Poznaniu" • Ulotka *Wycieczka śladami Raczyńskich* (CTK TRAKT) • *Podróż wehikułem czasu* – warsztaty edukacyjne (CTK TRAKT)
2. Mała Ojczyzna	Uczeń: 3) wskazuje na planie miejscowości siedzibę władz lokalnych i na przykładach omawia zakres działań oraz sposoby powoływania władz	• Poznański ratusz – siedziba władz miasta oraz zabytek architektury renesansowej • Urząd Miasta w Poznaniu – kolegium jezuickie i miejsce pobytu Napoleona	• Wycieczka do poznańskiego ratusza i Urzędu Miasta • Gra dydaktyczna, „Kto tu rządzi"	• Foldery: *Stare Miasto – Średniowieczne serce Poznania*; *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu* (CTK TRAKT) • Wycieczka może mieć formę gry terenowej z ukrytymi w różnych miejscach informacjami i tematycznymi zadaniami
3. Ojczyzna	Uczeń: 1) wymienia i tłumaczy znaczenie najważniejszych świąt narodowych, symboli państwowych i miejsc ważnych dla pamięci narodowej	• Przemysł II – pierwsze użycie orła jako godła państwowego • Związki J. H. Dąbrowskiego i J. Wybickiego z Poznaniem	• Wycieczka szlakiem symboli narodowych (Wzgórze św. Wojciecha – grób J. Wybickiego i serce J. H. Dąbrowskiego) • Pogadanka o symbolach narodowych połączona z prezentacją multimedialną	• Ulotki: *Wycieczka śladami hymnu polskiego*; *Wycieczka śladami Przemysła I i Przemysła II* (CTK TRAKT) • *Na tropie symboli narodowych – komu zawdzięczamy polski hymn i godło?* – wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT)
3. Ojczyzna	Uczeń: 2) wskazuje na mapie i opisuje główne regiony Polski	• Wielkopolska – położenie geograficzne, specyfika regionu	• Wielkopolska i jej sąsiedzi – tworzenie symbolicznej mapy regionów Polski – kolaż plastyczny	
3. Ojczyzna	Uczeń: 3) wymienia mniejszości narodowe i etniczne żyjące w Polsce i na wybranych przykładach opisuje ich kulturę i tradycje oraz wymienia miejsca największych skupisk Polaków na świecie	• Osadnicy z Bambergu w Poznaniu: dzieje, tradycje i obyczaje	• Wizyta w Muzeum Bambrów Poznańskich oraz Muzeum Etnograficznym	

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
5. Społeczeństwo	Uczeń: 1) wyjaśnia znaczenie pracy w życiu człowieka i dostrzega jej społeczny podział 2) opisuje różne grupy społeczne, wskazując ich role w społeczeństwie	• Mieszkańcy Ostrowa Tumskiego oraz osady służebnej na Zagórzu i ich zajęcia	• Quiz historyczny „Co robili mieszkańcy grodu i osady służebnej?"	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT)
7. Problemy ludzkości	Uczeń: 2) opisuje i ocenia na przykładach wpływ techniki na środowisko naturalne i życie człowieka	• Poznań nad Wartą – dzieje miasta nierozerwalnie związane z rzeką	• Prezentacja multimedialna „Koryto Warty dziś i w przeszłości"	• Korelacja z tematyką poruszaną na przyrodzie
7. Problemy ludzkości	Uczeń: 5) wyjaśnia na przykładach przyczyny i następstwa konfliktów zbrojnych	• Wielkopolska w czasach potopu, skutki wojny	• Praca w grupach – „Bilans strat po potopie szwedzkim"	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Jak Czarniecki do Poznania*, zeszyt 3, Poznań 2008 (CTK TRAKT)
8. Historia, jako dzieje	Uczeń: 3) podaje przykłady różnych źródeł historycznych i wyjaśnia, dlaczego należy je chronić	• Źródła pisane np. przywilej wystawiony w 1231 roku przez księcia Władysława Laskonogiego; dokument lokacji Poznania (zbiory Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu) • Źródła materialne: katedra poznańska, ratusz, fara, zamek	• Pogadanka „Źródła historyczne wokół nas" połączona z prezentacją multimedialną • Klasowe muzeum „Najciekawszych źródeł historycznych"	• Foldery: *Dawna Dzielnica Zamkowa w Poznaniu*; *Stare Miasto – Średniowieczne serce Poznania*; *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu* (CTK TRAKT) • Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT)
10. Państwo polskie za Piastów	Uczeń: 1) opowiada legendy o Piaście i Popielu oraz Lechu, Czechu i Rusie, a także rozpoznaje cechy charakterystyczne legendy	• Legendarne miejsca związane z Wielkopolską: Legenda o Piaście, Legenda o Popielu, Legenda o Rusie, Legenda o Poznaniu, Legenda o diable i górze zamkowej, Legenda o Ludgardzie	• Scenki improwizowane poszczególnych legend	• Folder *Poznańskie legendy*, Urząd Miasta Poznania • Można urządzić wieczorne spotkanie z rodzicami „W kręgu dawnych legend i opowieści" połączone z pokazem teatralnym • Improwizowane scenki mogą łączyć się ze szkolnym projektem „Bogactwo legend" skorelowanym z treściami języka polskiego
10. Państwo polskie za Piastów	Uczeń: 2) wskazuje na mapie Gniezno i państwo Mieszka I	• Mieszko I (podboje terytorialne, małżeństwo z Dobrawą, budowa palatium) • Poddani Mieszka (życie codzienne w czasach Mieszka I) • Chrzest Polski (przygotowania do przyjęcia chrztu, ceremonia chrztu, znaczenie polityczne i społeczne chrztu, misa chrzcielna i rekonstrukcja baptysterium)	• Wizyta na Ostrowie Tumskim • *Kiedy Poznań był grodem...* – wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT) • Praca z tematyczną kartą pracy	• Foldery: *Ostrów Tumski i Zagórze*, *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu* (CTK TRAKT) • D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
10. Państwo polskie za Piastów	Uczeń: 3) opisuje panowanie Mieszka I, umiejscawiając je w czasie i używając pojęć: plemię, gród, drużyna, książę	• Dzieje grodu na Ostrowie Tumskim (początki grodu w IX wieku; dlaczego gród powstał na Ostrowie Tumskim; rekonstrukcja grodu, wałów; podział grodu na części i ich funkcje; rola militarna grodu w X wieku)	• Projekt tematyczny „Dzieje i wygląd grodu na Ostrowie Tumskim" (może on przybrać formę projektu interdyscyplinarnego, korelującego treści z języka polskiego, historii, plastyki)	• Folder *Ostrów Tumski i Zagórze* (CTK TRAKT) • Wydawnictwo pokonferencyjne *Fortyfikacje obronne Ostrowa Tumskiego – Funkcje obronne i turystyczne*, Poznań 2009 (CTK TRAKT)
10. Państwo polskie za Piastów	Uczeń: 4) opowiada historię zjazdu gnieźnieńskiego, uwzględniając postacie: św. Wojciecha, Bolesława Chrobrego i Ottona III	• Bolesław Chrobry (święty Wojciech, zjazd gnieźnieński, koronacja królewska, podboje terytorialne, początek mennictwa) • Nekropolia królewska (nagrobki Mieszka i Bolesława, nagrobki pozostałych królów i książąt piastowskich)	• Scenki improwizowane „Zjazd gnieźnieński", „Dokonania Bolesława Chrobrego", „Koronacja Bolesława" • Wizyta w podziemiach katedry poznańskiej i w Złotej Kaplicy • Zagadki historyczne „Pierwsi Piastowie"	• Folder *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu* (CTK TRAKT) • *Zamek królów, książąt i starostów*, „Kronika Miasta Poznania", z. 4, Poznań 2004 • Można poszczególne wydarzenia umieszczać na klasowej taśmie chronologicznej
10. Państwo polskie za Piastów	Uczeń: 5) wskazuje na mapie Kraków i państwo Kazimierza Wielkiego, umiejscawiając je w czasie	• Ślub Kazimierza Wielkiego z Adelajdą Heską w katedrze poznańskiej i koronacja Adelajdy – jedyna koronacja w Poznaniu	• Opowiadanie „Ile razy i w jakim celu Kazimierz Wielki przebywał w Poznaniu?" • Projekt grupowy – „Mapa miejsc związanych z Kazimierzem Wielkim w Poznaniu"	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT) • Redakcja kolejnej kartki Klasowego Leksykonu – „Przebywali w Poznaniu"
10. Państwo polskie za Piastów	Uczeń: 6) opowiada o panowaniu Kazimierza Wielkiego, z uwzględnieniem powstania Akademii Krakowskiej i uczty u Wierzynka	• Prezentacja postaci zasłużonych biskupów (A. Bniński, U. Górka, J. Lubrański) • Wybrane gotyckie dzieła wybitnych artystów	• Dyskusja „Dlaczego Akademia Lubrańskiego nie stała się drugim polskim uniwersytetem"	• *W kręgu katedry*, „Kronika Miasta Poznania", z. 1, Poznań 2003
11. Mnisi	Uczeń: 1) opisuje klasztor średniowieczny i tryb życia mnichów, używając pojęć: zakon, reguła, ubóstwo	• W 1170 r. Mieszko Stary założył pierwszy szpital przy kościele św. Michała – gościniec dla wędrowców, po 17 latach sprowadzono tam joannitów, którzy wybudowali pierwszy z cegły kościół w Polsce	• Plakat historyczny „Joannici w Poznaniu"	• Folder *Śródka i Komandoria – Magia XIX wiecznego Poznania* (CTK TRAKT)
11. Mnisi	Uczeń: 2) charakteryzuje postać św. Franciszka z Asyżu	• Kościół Franciszkanów przy pl. Bernardyńskim (słynna szopka bożonarodzeniowa)	• Metoda biograficzna: „Dlaczego święty Franciszek wolał żyć ubogo a nie zamożnie?"	
12. Rycerze	Uczeń: 1) charakteryzuje zamek średniowieczny i jego mieszkańców 2) opisuje charakterystyczne cechy wzoru osobowego średniowiecznego rycerza	• Średniowieczny zamek królewski w Poznaniu	• Praca w grupach – folder „Zamek królewski w Poznaniu" (opis wyglądu, zajęć mieszkańców, najważniejsze wydarzenia, legendy związane z zamkiem)	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Przemysłowie Wielkopolscy: Od księcia dzielnicowego do króla Polski*, Zeszyt 2, Poznań 2007 (CTK TRAKT) • Treści można zrealizować w postaci projektu szkolnego korelującego zagadnienia historyczne, plastyczne z językiem polskim

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
13. Mieszczanie	Uczeń: 1) opisuje miasto średniowieczne, używając pojęć: kupiec, rzemieślnik, cech, burmistrz, samorząd miejski, rynek, mury miejskie	• Próby lokacji miasta na Śródce – rola Śródki jako osady handlowej; nieudana próba lokacji miasta na tym terenie • Przemysł I i lokacja miasta na lewym brzegu Warty	• Projekt „Życie w średniowiecznym Poznaniu" (wygląd miasta, najważniejsze budowle – ratusz; mieszkańcy i ich zajęcia) • Komiks historyczny „Mieszkańcy średniowiecznego miasta i ich zajęcia"	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Przemysłowie Wielkopolscy: Od księcia dzielnicowego do króla Polski*, zeszyt 2, Poznań 2007 (CTK TRAKT) • Ulotka *Wycieczka śladami Przemysła I i Przemysła II* (CTK TRAKT) • Foldery: *Dawne mury miejskie Poznania*, *Śródka i Komandoria* (CTK TRAKT)
13. Mieszczanie	Uczeń: 2) porównuje warunki życia w mieście średniowiecznym i współczesnym	• Poznań średniowieczny i współczesny	• Dyskusja „Miasto dawniej i współcześnie – podobieństwa i odmienności"	• Folder *Stare Miasto – Średniowieczne serce Poznania* (CTK TRAKT)
14. Chłopi	Uczeń: 1) opisuje warunki życia na wsi średniowiecznej 2) porównuje życie chłopa z życiem rycerza i mieszczanina	• Zamek królewski w Poznaniu • Średniowieczny Poznań	• Techniki dramowe (chłopi, rycerze, mieszczanie)	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • *Ratusz*, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, Poznań 2004 • Możliwą formą podsumowania realizowanych treści jest „Szkolny średniowieczny bal karnawałowy"
19. Polski szlachcic	Uczeń: 1) charakteryzuje obowiązki szlachcica wobec państwa, używając pojęć: sejm, sejmik, pospolite ruszenie	• Szlachta wielkopolska witająca Henryka Walezego w Poznaniu	• Plakat historyczny „Prawa i obowiązki szlachty polskiej" • Projekty uczniowskie „Tradycyjnego stroju szlacheckiego"	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007
20. Rzeczpospolita w XVII w.	Uczeń: 1) sytuuje w czasie i omawia wydarzenia potopu szwedzkiego, z uwzględnieniem obrony Częstochowy i postaci Stefana Czarnieckiego	• Wielkopolska i Poznań w czasie potopu: kapitulacja szlachty pod Ujściem; pobyt króla Jana Kazimierza w Poznaniu; wojna szarpana ze Szwedami w Wielkopolsce	• Drzewo decyzyjne – szlachta wielkopolska pod Ujściem • „Dzieje potopu" – żywe obrazy (technika stop-klatki)	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Jak Czarniecki do Poznania*, zeszyt 3, 2008 (CTK TRAKT)
23. Formy walki o niepodległość	Uczeń: 1) umiejscawia w czasie powstanie listopadowe i powstanie styczniowe 2) wymienia cele walki powstańców oraz przykłady represji zastosowanych wobec społeczeństwa po przegranych powstaniach	• Udział K. Marcinkowskiego w powstaniu listopadowym i postawa władz pruskich wobec powstańców	• Praca w grupach „Ilustrowany leksykon uczestników polskich powstań narodowych" • Wycieczka śladami K. Marcinkowskiego	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania (1793–1945)*, t. II, Warszawa–Poznań 1994

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
23. Formy walki o niepodległość	Uczeń: 3) omawia, na wybranym przykładzie, walkę o język polski w nauczaniu	• Unia personalna metropolii gnieźnieńskiej i poznańskiej 1821–1846 (działalność arcybiskupów gnieźnieńsko-poznańskich – prymasów Polski z uwzględnieniem okresu zaborów i walki z germanizacją) • Działalność poznańskich organiczników: wzniesienie Teatru Polskiego, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Towarzystwo Naukowej Pomocy • Ostrów Tumski jako miejsce manifestu patriotycznego w okresie zaborów (ślub gen. J. H. Dąbrowskiego, plany budowy i realizacja Złotej Kaplicy, budowa pomnika Jana Kochanowskiego)	• Prezentacja multimedialna „Walka w obronie języka polskiego w czasie zaborów” • Praca w grupach nad znakami zakazów obowiązujących Polaków pod zaborami • Wycieczka tematyczna po Poznaniu – szlakiem XIX wieku • Tworzenie mapy tematycznej (wielkopolskie miejsca walki w obronie języka ojczystego)	• Folder *Plac Wolności i okolice. Kulturalne współzawodnictwo* (CTK TRAKT)
25. Miasto przemysłowe	Uczeń: 1) opowiada o rozwoju uprzemysłowienia w XIX w., używając pojęć: maszyna parowa, kolej żelazna, statek parowy, silnik elektryczny, telegraf, fabryka	• Uruchomienie linii kolejowej i tramwajowej, budowa nowego koryta Warty	• Ilustrowany katalog – „Nowinki techniczne w XIX wiecznym Poznaniu” • Przykład wykorzystania maszyny parowej – przejażdżka kolejką Maltanką	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania (1793–1945)*, t. II, Warszawa–Poznań 1994 • *Cesarzowi, co cesarskie, a Poznaniowi – wolność* – wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT)
25. Miasto przemysłowe	Uczeń: 3) rozróżnia rzemieślnicze i fabryczne (maszynowe) formy produkcji		• Uczniowska gra planszowa „Od rzemiosła do fabryki” • Wizyta w zakładzie rzemiosł dawnych i fabryce	• Treści te można zrealizować pracując w grupach nad „Katalogiem nowości technicznych w XIX i XX-wiecznym Poznaniu”
25. Miasto przemysłowe	Uczeń: 4) opisuje warunki pracy w XIX-wiecznej fabryce	• Działalność gospodarcza H. Cegielskiego – fabryka narzędzi i maszyn rolniczych	• Opowiadanie i prezentacja multimedialna „Fabryka H. Cegielskiego”	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania (1793–1945)*, t. II, Warszawa–Poznań 1994
26. Odrodzenie państwa polskiego	Uczeń: 1) wskazuje na mapie granice II Rzeczypospolitej oraz wymienia jej sąsiadów 2) wymienia czynniki decydujące o odzyskaniu niepodległości przez Polskę	• Powstanie wielkopolskie, jako czynnik decydujący o przynależności Wielkopolski do Polski	• Wycieczka śladami wybuchu powstania (wyjaśnienie nazw ulic: 27 Grudnia, Paderewskiego, Ratajczaka, Taczaka, Powstańców wielkopolskich)	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania (1793–1945)*, t. II, Warszawa–Poznań 1994 • Formą podsuwania realizacji treści historycznych z przełomu XIX/XX w. może być tematyczny rodzinny piknik „W dawnym stylu”

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
26. Odrodzenie państwa polskiego	Uczeń: 3) zbiera informacje o zasługach dla państwa polskiego Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego	• Wizyta J. Piłsudskiego w Poznaniu • R. Dmowski i jego posiadłość w Chludowie pod Poznaniem	• Klasowa gazeta historyczna „Twórcy Niepodległego Państwa Polskiego”	• Redakcja kolejnej kartki Klasowego Leksykonu „Przebywali w Poznaniu”
27. Polska w okresie II wojny światowej	Uczeń: 1) wskazuje na mapie państwa, które dokonały agresji na Polskę 2) podaje charakterystyczne cechy polityki Stalina i Hitlera wobec własnych społeczeństw i państw podbitych 3) charakteryzuje życie ludności na okupowanych terytoriach Polski, z uwzględnieniem losów ludności żydowskiej	• Życie w Poznaniu w czasie okupacji niemieckiej • Zamek w Poznaniu jako rezydencja A. Hitlera	• Prezentacja archiwalnych fotografii ukazujących życie w okupowanym Poznaniu	• Folder *Dawna Dzielnica Zamkowa w Poznaniu* (CTK TRAKT) • Wydawnictwo pokonferencyjne *Odkryj Dzielnicę Zamkową*, zeszyt 5, Poznań 2011 (CTK TRAKT) • L. Adamczewski, *Zmierzch bogów w Posen. Sensacje z kraju Warty*, Zakrzewo 2011
27. Polska w okresie II wojny światowej	Uczeń: 4) omawia formy oporu społeczeństwa wobec okupantów	• Prace poznańskich matematyków nad złamaniem niemieckiego szyfru Enigmy (M. Rejewski, J. Różycki, H. Zygalski)	• Burza mózgów „Formy oporu społecznego wobec okupantów” • Analiza SWOT poszczególnych form oporu wobec okupantów	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Odkryj Dzielnicę Zamkową*, zeszyt 5, Poznań 2011 (CTK TRAKT)
28. Polska Rzeczpospolita Ludowa	Uczeń: 1) wskazuje na mapie granice Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i wymienia jej sąsiadów 2) opowiada o Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, używając pojęć: odbudowa zniszczeń wojennych, awans społeczny i likwidacja analfabetyzmu, planowanie centralne, zależność od ZSRR, dyktatura partii komunistycznej, cenzura, opozycja demokratyczna	• Wystąpienie robotników poznańskich w 1956 r. • Poznański wiec potępiający wydarzenia marca 1968 r. • Plac Adama Mickiewicza – miejsce patriotycznych manifestacji w czasach komunistycznych	• Portfolio z wycieczki „Śladami Poznańskiego Czerwca” • Praca w grupach – „Kartki z pamiętnika bruku placu Adama Mickiewicza w Poznaniu”	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Odkryj Dzielnicę Zamkową*, zeszyt 5, Poznań 2011 (CTK TRAKT)

Barbara Lewandowska-Szwarc

Przyroda w klasach IV–VI szkoły podstawowej

Podstawą edukacji przyrodniczej w klasach IV–VI jest nauczyć dzieci umiejętności stawiania pytań i szukania na nie odpowiedzi: „Gdzie?", „Dlaczego?", „Co było przyczyną?", „Jakie będą tego skutki?"

Nauczanie przyrody ma rozwijać zdolności poznawcze ucznia i przygotowywać go do naukowego rozumienia zjawisk w następnych etapach edukacyjnych. Nauczyciel, realizując podstawę programową, musi stworzyć uczniom warunki sprzyjające samodzielnemu docieraniu do wiadomości oraz zdobywaniu wskazanych umiejętności. Ważną rolę odgrywa tu obserwacja w klasie i w terenie oraz dbałość o zrozumienie stosowanych nazw i pojęć. Im młodsza klasa, tym wprowadzanie nowych pojęć powinno być bardziej poglądowe i atrakcyjne. Pojęcia przyrodnicze powinny być dla ucznia symbolem pewnych zjawisk i faktów, które potrafi zastosować w nowych sytuacjach.

Wymagania ogólne podstawy programowej II etapu edukacyjnego zakładają kształtowanie u uczniów:

- zaciekawienia światem przyrody;
- praktycznego wykorzystania wiedzy przyrodniczej poprzez prowadzenie obserwacji i doświadczeń oraz umiejętność dokumentowania ich wyników;
- chęć stawiania pytań i poszukiwania na nie odpowiedzi;
- zrozumienie konieczności poszanowania przyrody i dorobku kulturowego społeczności.

Nauczyciel wśród form organizacyjnych lekcji przyrody powinien także stosować:

- **ścieżki dydaktyczne,** czyli trasy spacerowe wytyczone w taki sposób, aby znalazło się na nich jak najwięcej ciekawych obiektów przyrodniczych, historycznych czy kulturowych;
- **ćwiczenia terenowe,** czyli lekcje w terenie, które dobrze kształtują zmysł obserwacji i wyobraźnię przestrzenną, utrwalają wiedzę, wyzwalają chęć działania zwłaszcza na rzecz środowiska;

– **wycieczki przedmiotowe** bądź krajoznawczo-poznawcze, które pozwoliłyby realizować tematy związane z wyznaczaniem kierunków, orientowaniem mapy w terenie bądź pomiarem szybkości przepływu lub temperatury wody w rzece albo określeniem stanu jej czystości.

Uznając rolę edukacji regionalnej, MEN wprowadziło w podstawie programowej na wszystkich etapach nauki treści mające służyć poznawaniu dziedzictwa kulturowego, kształtowaniu w uczniach poczucia własnej tożsamości, stworzenia więzi emocjonalnych z najbliższym środowiskiem, regionem i ojczyzną. Twórca Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego – Aleksander Janowski powiedział: „Poznaj swój kraj, abyś go mógł gorąco ukochać. Poznaj swój kraj, abyś umiał nim gospodarzyć". Wątki tematyczne związane z Ostrowem Tumskim w Poznaniu pozwolą nauczycielom przyrody realizować treści podstawy programowej i uatrakcyjnić naukę.

Treści nauczania wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z Ostrowem Tumskim	Forma realizacji	Uwagi/komentarz
2. Orientacja w terenie	Uczeń: 1) wyznacza kierunki na widnokręgu za pomocą kompasu, gnomonu 3) orientuje plan, mapę w terenie, posługuje się legendą 4) identyfikuje na planie i mapie topograficznej miejsce obserwacji i obiekty w najbliższym otoczeniu, określa wzajemne położenie obiektów na planie, mapie topograficznej i w terenie 6) wykonuje pomiary, szacuje odległości i wysokości w terenie 7) rozróżnia w terenie i na modelu formy wypukłe i wklęsłe, wskazuje takie formy na mapie poziomicowej	• Dzieje grodu na Ostrowie Tumskim – dlaczego gród powstał na Ostrowie Tumskim? • Próby lokacji miasta na Śródce – rola Śródki jako osady handlowej	• Gra terenowa albo ścieżka dydaktyczna uwzględniające: – lokalizację obiektów za pomocą kompasu, mapy, planu – wyróżnienie formy i szacowanie odległości w terenie – określenie funkcji rzeki przy budowie grodów i miast	• I. Berne, *Zajęcia w terenie*, Warszawa 1984
4. Najbliższa okolica	Uczeń: 1) rozpoznaje w terenie przyrodnicze oraz antropogeniczne składniki krajobrazu i wskazuje zależności między nimi 8) obserwuje zjawiska zachodzące w cieku wodnym, określa kierunek i szacuje prędkość przepływu wody, rozróżnia prawy i lewy brzeg 9) rozróżnia i opisuje rodzaje wód powierzchniowych 13) rozpoznaje i nazywa skały typowe dla miejsca zamieszkania: piasek, glina i inne charakterystyczne dla okolicy	• Dzieje grodu na Ostrowie Tumskim – dlaczego gród powstał na Ostrowie Tumskim? • Próby lokacji miasta na Śródce – rola Śródki jako osady handlowej • Pierwsi biskupi na ziemiach polskich – budowa pierwszej katedry	• Ćwiczenie pt. „Historia miasta wodą pisana” • Zajęcia terenowe: – rozpoznanie skał wykorzystywanych przy budowie katedry i wałów obronnych – budowa wału albo muru – zajęcia praktyczne	• Wykonanie pomiarów i zapis wyników dotyczących Cybiny (dokumentowanie pomiarów rysunkiem lub fotografią) • J. Winklewski, *Rysunek w nauczaniu geografii*, Warszawa 1988 • A. Gąsiorowski (red.) *Wielkopolski słownik biograficzny*, Warszawa 1981
5. Człowiek a środowisko	Uczeń: 4) podaje przykłady miejsc w najbliższym otoczeniu, w których zaszły korzystne i niekorzystne zmiany pod wpływem działalności człowieka	• Zmiany w krajobrazie Ostrowa Tumskiego w XIX i XX wieku (uruchomienie linii kolejowej do Gniezna, rozebranie Śluzy Tumskiej, budowa nowego koryta Warty, budowa dwupasmowej trasy)	• Rozwiązywanie zadań – test multimedialny	• Porównanie zdjęć lub planów
7. Krajobrazy Polski i Europy	Uczeń: 1) charakteryzuje wybrane krajobrazy Polski: gór wysokich, wyżyny wapiennej, nizinny, pojezierny, nadmorski, wielkomiejski, przemysłowy, rolniczy oraz wskazuje je na mapie 4) wymienia formy ochrony przyrody stosowane w Polsce, wskazuje na mapie parki narodowe, podaje przykłady rezerwatów przyrody, pomników przyrody i gatunków objętych ochroną, występujących w najbliższej okolicy 5) wymienia najważniejsze walory turystyczne największych miast Polski	• Organizacja państwa pierwszych Piastów – sieć osadnicza • Współczesność • Walory turystyczne Ostrowa Tumskiego	• Wycieczka przedmiotowa: „Tu zaczęły się nasze dzieje” • Ścieżka dydaktyczna: „W środy na Śródkę” • Prezentacje w postaci posterów: – W widłach Warty i Cybiny – Chrzest Polski i pierwsze biskupstwo – Nekropolia królewska – Zmiany w krajobrazie Ostrowa Tumskiego w XIX/XX w. – Ważne obiekty na Ostrowie Tumskim	• Gra planszowa lub puzzle „Odkryj Ostrów Tumski”, wykorzystana jako wstęp lub podsumowanie ćwiczeń w terenie • Praca samodzielna uczniów – wystawa prac na forum szkoły

Sylwiana Firin-Gramowska

Plastyka w klasach IV–VI szkoły podstawowej

Ostrów Tumski w Poznaniu jest miejscem wielkiego bogactwa sztuk plastycznych. Architektura katedry, zbiory malarstwa i rzeźby, zabytki archeologiczne i pomniki, skłaniają do bliższego zapoznania się z nimi. Wydarzenia historyczne związane z Ostrowem Tumskim czynią z niego miejsce szczególne nie tylko dla poznaniaków, ale dla wszystkich Polaków.

Celem tej tabeli jest przedstawienie możliwości wykorzystania zagadnień związanych z Ostrowem Tumskim w nauczaniu plastyki w klasach IV–VI. Punktem odniesienia prezentowanych propozycji są treści nauczania zawarte w podstawie programowej. Wybór określonych treści był podyktowany możliwością znalezienia atrakcyjnej formy realizacji, przybliżającej dzieciom zabytki i dzieła sztuki zgromadzone w instytucjach działających na terenie Ostrowa Tumskiego. W przypadku niektórych zagadnień uznałam za stosowne poszerzenie obszaru tematycznego na Trakt Królewsko-Cesarski, Poznań i Wielkopolskę.

Zachęcam do zwiedzenia katedry, zapoznania się ze zbiorami Muzeum Archidiecezjalnego oraz zabytkami archeologicznymi Ostrowa Tumskiego. Taka wizyta może stać się inspiracją do zorganizowania pleneru malarskiego, wystawy fotograficznej, prezentacji filmowej, wystawy makiet czy rzeźb. Wśród proponowanych przeze mnie form realizacji zagadnień tematycznych znajdują się również techniki dramowe. W bardzo przystępny sposób zostały one omówione w pracy A. Dziedzic i W. E. Kozłowskiej pt. *Drama na lekcjach historii*, Warszawa 1999. Zachęcam również gorąco do skorzystania z oferty edukacyjnej CTK TRAKT. Na stronie www.poznan.pl/trakt znajdą Państwo informacje o spektaklu teatralnym, a także stare fotografie i bogatą literaturę związaną z Ostrowem Tumskim.

Mam nadzieję, że zaproponowane zagadnienia i formy realizacji będą dla Państwa inspiracją w pracy dydaktycznej.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji – percepcja sztuki	Uczeń: 1) określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i tradycją w swoim środowisku lokalnym i regionalnym, a także uczestniczy w życiu kulturalnym tego środowiska (zna placówki kultury działające na jego rzecz)	• Zabytki Ostrowa Tumskiego	• Wycieczka na Ostrów Tumski – zwiedzanie katedry, Muzeum Archidiecezjalnego (dawnej Akademii Lubrańskiego), kościoła Najświętszej Marii Panny *in Summo*	• J. Pazder, *Przewodnik turystyczny. Poznań Ostrów Tumski*, Poznań 2000 • Foldery: *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu*, Ostrów *Tumski i Zagórze* (CTK TRAKT)
2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę	Uczeń: 1) podejmuje działalność twórczą, posługując się podstawowymi środkami wyrazu plastycznego i innych dziedzin sztuki (fotografika, film) w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki)	• Architektura katedry poznańskiej i Ostrowa Tumskiego	• Konkurs fotograficzny – katedra i Ostrów Tumski • Prace plastyczne inspirowane architekturą katedry i Ostrowa Tumskiego • Tworzenie makiety katedry i Ostrowa Tumskiego lub tworzenie makiety średniowiecznego grodu	• A. Bujak, *Katedra królów. Bazylika Archikatedralna w Poznaniu*, Poznań 2008
2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę	Uczeń: 1) podejmuje działalność twórczą, posługując się podstawowymi środkami wyrazu plastycznego i innych dziedzin sztuki (fotografika, film) w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki)	• Historia godła Polski	• Tworzenie ilustracji ukoronowanego orła Przemysła II (porównanie ze współczesnym godłem Polski)	• *Na tropie symboli narodowych – komu zawdzięczamy polski hymn i godło?* – wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT) • Korelacja z historią i językiem polskim
2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę	Uczeń: 1) podejmuje działalność twórczą, posługując się podstawowymi środkami wyrazu plastycznego i innych dziedzin sztuki (fotografika, film) w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki)	• Najważniejsze wydarzenia historyczne związane z Ostrowem Tumskim	• Nakręcenie filmu dokumentalnego w formie wywiadu np. z Mieszkiem I, z Dobrawą, Bolesławem Chrobrym – w rolach bohaterów historycznych dzieci w strojach nawiązujących do epoki	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • Foldery: *Ostrów Tumski i Zagórze*, *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu* (CTK TRAKT) • Korelacja z historią
2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę	Uczeń: 2) realizuje projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu wizerunku i otoczenia człowieka oraz upowszechnianiu kultury w społeczności szkolnej i lokalnej (stosując także narzędzia i wytwory multimedialne)	• Architektura i sztuka Ostrowa Tumskiego	• Zorganizowanie w szkole wystawy prac plastycznych dotyczących Ostrowa Tumskiego (malarstwo, fotografia, rzeźba)	• A. Bujak, *Katedra królów. Bazylika Archikatedralna w Poznaniu*, Poznań 2008 • D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007
2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę	Uczeń: 2) realizuje projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu wizerunku i otoczenia człowieka oraz upowszechnianiu kultury w społeczności szkolnej i lokalnej (stosując także narzędzia i wytwory multimedialne)	• Znajomość strojów z okresu średniowiecza	• Bal przebierańców – obowiązują stroje z początków państwa polskiego (konkurs na najciekawszy własnoręcznie wykonany strój)	• M. Leventon, *Ilustrowana historia strojów*, Warszawa 2008

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 1) rozróżnia określone dyscypliny w takich dziedzinach jak: architektura, sztuki plastyczne oraz w innych dziedzinach sztuki (fotografika, film) i przekazach medialnych (telewizja, Internet)	• Architektura i sztuka Ostrowa Tumskiego	• Wprowadzenie metodą dramy terminów: absyda, ambit, glif, stalla, tryforium, empora (np. techniką pozy) • Przybliżenie techniką dramową, rzeźby lub gorącego krzesła postaci Mieszka I i Bolesława Chrobrego, św. Barbary, św. Katarzyny • Uczniowie mając do dyspozycji cztery ryciny przedstawiające zmiany w architekturze katedry opisują te zmiany w formie zabawy – „Znajdź 10 szczegółów, którymi różnią się dwa obrazki”	• A. Dziedzic, W. E. Kozłowska, *Drama na lekcjach historii*, Warszawa 1999 (omówienie podstawowych technik i strategii dramy) • Po wcześniejszym zapoznaniu się uczniów z najwybitniejszymi postaciami historycznymi związanymi z katedrą można również w formie zajęć dramowych przeprowadzić wywiad – „gorące krzesło” lub technikę „nauczyciel w roli” • W formie improwizowanych scenek teatralnych dzieci mogą przedstawiać najważniejsze wydarzenia uwiecznione na obrazach, rzeźbach i witrażach katedralnych (przyjęcie chrztu przez Mieszka I, przekazanie kluczy, Bolesław Chrobry i Otton III u grobu św. Wojciecha) • Folder *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu* (CTK TRAKT)
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 1) rozróżnia określone dyscypliny w takich dziedzinach jak; architektura, sztuki plastyczne oraz w innych dziedzinach sztuki (fotografika, film) i przekazach medialnych (telewizja, Internet)	• Badania archeologiczne na terenie Ostrowa Tumskiego	• Zaproszenie na zajęcia osób, biorących udział w pracach archeologicznych na terenie Ostrowa Tumskiego • Przeprowadzenie przez uczniów wywiadu mającego na celu zdobycie informacji o postępach prac wykopaliskowych i o metodach badawczych archeologów	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT)
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 2) rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury oraz opisuje ich funkcje i cechy charakterystyczne na tle epoki (posługując się podstawowymi terminami i pojęciami właściwymi dla tych dziedzin sztuki)	• Znajomość wybranych eksponatów znajdujących się w Muzeum Archidiecezjalnym oraz w katedrze poznańskiej • Historia Złotej Kaplicy • Znajomość terminów związanych z architekturą katedry	• Zwiedzanie Muzeum Archidiecezjalnego oraz katedry poznańskiej • Konkurs – „Co łączy św. Piotra z van Goghiem?” • Jak przebiegało założenie Akademii Lubrańskiego? – na podstawie obrazu J. Matejki *Założenie Akademii Lubrańskiego w Poznaniu* • Konkurs na najlepszy szkic kołnierza damy z obrazu *Portret damy* D. Santvoorta • Dlaczego Edward Raczyński – fundator Złotej Kaplicy – popełnił samobójstwo? • Porównanie terminów: rytm, tempo, harmonia, dynamika, faktura, barwa i forma w architekturze, sztuce i muzyce	• Podczas omawiania obrazu Jana Matejki pt. *Założenie Akademii Lubrańskiego w Poznaniu*, można wprowadzić technikę dramową – pomnik zbiorowy, z możliwością ożywiania postaci historycznych • *Ile złota jest w złotej kaplicy?*, artykuł Dainy Kolbuszewskiej (CTK TRAKT) • Wydawnictwo pokonferencyjne *Poznaj Raczyńskich*, zeszyt 4, Poznań 2009 (CTK TRAKT) • Wizytę w Złotej Kaplicy warto poprzedzić wycieczką do pałacu w Rogalinie oraz do Biblioteki Raczyńskich • Korelacja z historią i muzyką

Sylwiana Firin-Gramowska

Muzyka w klasach IV–VI szkoły podstawowej

Celem tej tabeli jest przedstawienie możliwości wykorzystania zagadnień związanych z Ostrowem Tumskim w nauczaniu muzyki w klasach IV–VI. Punktem odniesienia prezentowanych propozycji są treści nauczania zawarte w podstawie programowej. Wybór określonych treści był podyktowany możliwością znalezienia atrakcyjnej formy realizacji, przybliżającej dzieciom świat muzyczny związany z historią Ostrowa Tumskiego. W przypadku niektórych zagadnień uznałam za stosowne poszerzenie obszaru tematycznego na Trakt Królewsko-Cesarski, Poznań i Wielkopolskę.

Życie muzyczne Ostrowa Tumskiego koncentruje się wokół trzech głównych tematów: kolegium psałterzystów, chóralnej tradycji katedralnej oraz historii organów katedralnych. Proponuję zorganizowanie wycieczki na Ostrów Tumski połączonej ze zwiedzaniem katedry, możliwością wysłuchania organów katedralnych lub koncertu chóralnego. Warto również zwrócić uwagę na istniejący do dziś XVI-wieczny budynek psałterii wzniesiony na polecenie biskupa Jana Lubrańskiego dla grupy 12 psałterzystów katedralnych.

Przyjemność obcowania z „żywą" muzyką w przepięknych murach katedry jest nieoceniona, jednak jeśli nie jest to możliwe, proponuję Państwu skorzystanie z bogatej repertuarowo propozycji płyt nagranych przez Poznański Chór Katedralny (informacje o płytach znajdują się na stronie www.chorkatedralny.pl). Warte popularyzacji są również płyty Joachima Grubicha nagrane na organach katedry poznańskiej (m.in. *Duc in altum* oraz zbiór kompozycji organowych Cesara Francka).

Wśród proponowanych form realizacji zagadnień tematycznych znajdują się techniki dramowe. W bardzo przystępny sposób zostały one omówione w pracy A. Dziedzic i W. E. Kozłowskiej *Drama na lekcjach historii*, Warszawa 1999. Zachęcam również gorąco do skorzystania z oferty edukacyjnej CTK TRAKT. Na stronie www.poznan.pl/trakt znajdą Państwo piosenkę, informacje o spektaklu teatralnym i bogatą literaturę związaną z Ostrowem Tumskim. Wśród wybranych przeze mnie treści nauczania dominują te, które pozwalają w szczególny sposób rozwijać kreatywność dzieci. *Psałterz Dawidowy*, architektura i sztuka katedry, wydarzenia historyczne związane z Poznaniem i Wielkopolską mogą stać się inspiracją muzycznej twórczości uczniów.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	Uczeń: 2) wykorzystuje w śpiewie oraz w grze na instrumentach znajomość pojęć i terminów muzycznych określających podstawowe elementy muzyki (melodię, rytm, harmonię, agogikę, dynamikę, artykulację)	• Historia powołania przez biskupa Jana Lubrańskiego kolegium psałterzystów	• Zapoznanie z wybranymi psalmami z *Psałterza Dawidowego* w różnych wykonaniach • Określenie na podstawie wybranych psalmów podstawowych elementów muzyki	• Wprowadzenie psalmów Dawida powinno być poprzedzone wycieczką na Ostrów Tumski i zapoznaniem uczniów z XVI-wiecznym budynkiem psałteriii oraz historią powołania przez biskupa Jana Lubrańskiego kolegium psałterzystów • Wysłuchanie psalmów Dawida (*Melodie na psałterz polski* Mikołaja Gomółki, *Psalmy Dawida* w wyk. Zespołu Muzyki Cerkiewnej pod dyr. J. Szubaka, *Psalmy Dawida* Z. Małkowicza w wyk. zespołu LUMEN, *Psalmy Dawida* na chór mieszany i perkusję K. Pendereckiego)
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	Uczeń: 2) wykorzystuje w śpiewie oraz w grze na instrumentach znajomość pojęć i terminów muzycznych określających podstawowe elementy muzyki (melodię, rytm, harmonię, agogikę, dynamikę, artykulację)	• Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu	• Zapoznanie z piosenką *O Królewsko-Cesarskim Trakcie* (CTK TRAKT) – określanie podstawowych elementów muzyki na podstawie poznanej piosenki	• Piosenka *O Królewsko-Cesarskim Trakcie* z muzyką Michała Łaszewicza i słowami Sylwii Cyris dostępna na stronie: www.poznan.pl/trakt
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	Uczeń: 7) korzysta z multimedialnych źródeł muzyki i informacji o muzyce	• Historia organów i chóralistyki w katedrze poznańskiej	• Zapoznanie uczniów z nagraniami dokonanymi w katedrze poznańskiej (głównie muzyka chóralna i organowa) • Na podstawie tekstów źródłowych dotyczących historii organów katedralnych przeprowadzenie zajęć z elementami dramy	• Płyty nagrane w katedrze dostępne m.in. na stronie www.chorkatedralny.pl oraz www.verbasacra.pl
2. Tworzenie wypowiedzi	Uczeń: 1) poprawnie śpiewa z pamięci polski hymn narodowy oraz hymn Unii Europejskiej	• „Jak Czarniecki do Poznania..." – nauka hymnu narodowego. • Historyczna rola Stefana Czarnieckiego, gen. Henryka Dąbrowskiego, Józefa Wybickiego i ich tryumfalny wjazd do Poznania w 1806 r.	• Nauka śpiewu hymnu narodowego • Analiza tekstu ze zwróceniem szczególnej uwagi na fragment: „Jak Czarniecki do Poznania..."	• Warto zwrócić uwagę na dwie usunięte z oryginalnego tekstu J. Wybickiego zwrotki hymnu • Wydawnictwo pokonferencyjne *Jak Czarniecki do Poznania*, zeszyt 3, Poznań 2008 (CTK TRAKT) • Korelacja z tematyką poruszaną na języku polskim i historii

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
2. Tworzenie wypowiedzi	Uczeń: 6) tworzy proste struktury rytmiczne, sygnały dźwiękowe, swobodne akompaniamenty, prosty dwugłos (burdon, nagłos), ilustracje dźwiękowe do scen sytuacyjnych, tekstów literackich i obrazów (samodzielnie i pod kierunkiem nauczyciela)	• Architektura, rzeźba i malarstwo katedry poznańskiej jako inspiracja do twórczości muzycznej	• Tworzenie urytmizowanych tekstów o historii Ostrowa Tumskiego • Konkurs na najlepszy tekst i wykonanie • Tworzenie ścieżki dźwiękowej wybranych fragmentów historii Ostrowa Tumskiego • Tworzenie schematów rytmicznych lub rytmicznych kanonów inspirowanych architekturą katedry np. porządkiem okien (tryforium jako odpowiednik trioli ósemkowej w muzyce) itp.	• Twórczość uczniów powinna poprzedzić wizyta w katedrze ze szczególnym zwróceniem uwagi na jej architekturę i rzeźby (Mieszko I, Bolesław Chrobry, św. Katarzyna, św. Barbara) • Warto też przybliżyć historię fundatora Złotej Kaplicy –Edwarda Raczyńskiego • Muzyczną inspiracją do tworzenia urytmizowanych tekstów o historii Ostrowa Tumskiego może być płyta: T-raperzy znad Wisły
2. Tworzenie wypowiedzi	Uczeń: 8) tworzy według ustalonych zasad improwizacje wokalne i instrumentalne (ćwiczenia wykonuje samodzielnie i pod kierunkiem nauczyciela)	• Historia Ostrowa Tumskiego, jako inspiracja improwizacji muzycznych	• Tworzenie prostych improwizowanych melodii na temat historii Ostrowa Tumskiego • Uczniowie improwizują melodię do stworzonych przez siebie tekstów lub tworzą wokalne improwizacje do otrzymanych od nauczyciela tekstów dotyczących historii Ostrowa Tumskiego i postaci historycznych z nim związanych	
2. Tworzenie wypowiedzi	Uczeń: 9) tworzy wypowiedzi o muzyce za pomocą środków pozamuzycznych – odzwierciedla graficznie cechy muzyki i form muzycznych, rysuje, maluje i układa teksty do muzyki, opisuje słowami cechy i charakter słuchanych utworów	• Koncert w katedrze poznańskiej	• Po wysłuchaniu koncertu muzyki chóralnej lub organowej w katedrze poznańskiej uczniowie piszą recenzje i tworzą prace plastyczne inspirowane koncertem	• Informacje o koncertach w katedrze znaleźć można na stronie www.chorkatedralny.pl oraz www.katedra.archpoznan.org.pl
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury	Uczeń: 3) rozróżnia podstawowe głosy ludzkie (sopran, alt, tenor, bas), rodzaje zespołu wykonawczego (soliści, orkiestra symfoniczna, różne typy chórów i zespołów), określa grupy instrumentów (strunowe –smyczkowe, szarpane, uderzane; dęte drewniane i blaszane; perkusyjne) i główne instrumenty z tych grup	• Koncert w katedrze poznańskiej	• Po wysłuchaniu koncertu uczniowie nazywają i rozróżniają głosy wokalne, potrafią określić barwę brzmienia organów i innych instrumentów	• Udział w koncercie warto poprzedzić spotkaniem z organistą na chórze katedralnym w celu lepszego poznania budowy, możliwości brzmieniowych i barwy organów • Porównanie brzmienia głosów i instrumentów słuchanych podczas koncertu, z muzyką z płyt nagranych w katedrze

Sylwester Samulski

Religia w klasach I–III szkoły podstawowej

Nauczanie religii w klasach I–III szkoły podstawowej zwraca uwagę na wychowanie religijno-moralne dzieci w duchu sakramentu chrztu, sakramentu pokuty i sakramentu Eucharystii. W tym czasie dzieci przechodzą od aktywności zabawowej do uczenia się.

Ich religijność ulega zmianom: począwszy od religijności połączonej z autorytetem, poprzez wyzbycie się naiwnego obrazu Boga aż do tęsknoty za bezpieczeństwem, pokojem, zaspokojeniem pozytywnych pragnień, których źródłem jest Bóg.

W tym okresie uczeń:

- pogłębia świadomość dziecięctwa Bożego rozpoczętego na chrzcie świętym i odnajduje ślady Boga w otaczającym świecie;
- poznaje cel uczestnictwa w Eucharystii, sakramencie pokuty i pojednania, nabywa motywację do regularnego i pogłębionego uczestnictwa w tych sakramentach;
- poznaje sposoby uczestnictwa w Eucharystii oraz wydarzeniach roku liturgicznego; pogłębia umiejętność wyrażania w znakach własnej religijności; rozwija modlitwę dziękczynną, uwielbienia, przeproszenia i prośby;
- pogłębia rozumienie Przykazań Bożych oraz rozwija umiejętności społeczne niezbędne do życia w grupie rówieśników, rodzinie i szkole.

Podstawa programowa sugeruje, aby katecheta kształtował:

- świadomość religijną;
- umiejętności odnajdywania śladów Boga w świecie oraz przyjmowania objawienia;
- umiejętności włączenia się w świętowanie wiary ludu bożego (liturgia, rok liturgiczny, polska tradycja okresów liturgicznych);
- postawy zaufania jako podstawy nawrócenia i pokuty;
- sumienie na podstawie przykazania miłości w Dekalogu i Ewangelii;
- umiejętność szukania płaszczyzn szerzenia dobra i Królestwa Bożego w swoim środowisku;

- umiejętność rozwoju własnej osobowości na przykładzie wzoru świętych;
- umiejętność rozwiązywania dialogu z Bogiem i udzielania odpowiedzi na Jego apel;
- umiejętność modlitwy dziękczynnej, chwalebnej, przebłagalnej, błagalnej, prywatnej i liturgicznej;
- umiejętność nawiązywania kontaktów z rówieśnikami i dorosłymi;
- świadomość przynależenia do Kościoła;
- postawy świadectwa wiary w codziennym życiu;

jak również:

- pomagał w zaangażowaniu w różne wspólnoty życia;
- ukazywał ogólne zarysy historii zbawienia jako działania miłosiernego Boga w dziejach świata i ludzi;
- pomagał w pełnym i aktywnym uczestnictwie w Eucharystii;
- ukazywał wybrane wydarzenia z historii zbawienia odnoszące się do życia ucznia.

Zadaniem katechety na pierwszym etapie edukacyjnym jest rozbudzanie motywacji oraz inspirowanie ciekawych sposobów asymilacji wiedzy. Istotną rolę powinny pełnić w tym procesie metody wyzwalające działanie i opierające się na nim m.in. praca z obrazem, inscenizacja, drama, przedstawienie ról, metody plastyczne, metody oparte na działaniu. Natomiast opis, opowiadanie czy pogadanka powinny dotyczyć konkretnych osób i wydarzeń. Pracując nad uspołecznieniem ucznia, należy stosować metody aktywizujące i budujące wspólnotę.

Wybrane przeze mnie formy realizacji należy traktować jako przykładowe. Mogą one stanowić inspirację do nowych pomysłów edukacyjnych.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Istnienie religijnego wymiaru rzeczywistości: – wskazuje chrzest, owoce chrztu świętego i zobowiązania wynikające z jego przyjęcia	• Ślub Mieszka z Dobrawą jako przykład i pierwowzór chrztu • Katedra poznańska • Preromańskie i romańskie relikty	• Poznanie Mieszka i Dobrawy – film *Trzy… dwa… jeden… TRAKT!* (CTK TRAKT) • Ceremonia i znaczenie chrztu z wody „wczoraj i dziś" oraz wyjaśnienie jego owoców i zobowiązań (opowiadanie z użyciem rekwizytów) • Zwiedzanie katedry (Złotej Kaplicy); przywołanie katedry preromańskiej i baptysterium (konstruowanie z „kamieni" BRAMY symbolizującej chrzest) • Nauka piosenki o chrzcie świętym • Uroczyste odnowienie przyrzeczeń chrztu świętego albo inscenizacja chrztu Mieszka w piscinie	• Korelacja: język polski, plastyka, muzyka • Współpraca z rodzicami
Pełne i aktywne uczestnictwo w Eucharystii Eucharystia ofiarą Chrystusa i Kościoła, sakramentem jedności i miłości zbawczej, krzepiącej uczty, obecności Chrystusa Poszczególne części Mszy Świętej (znaczenie gestów, obrzędów, postaw, pozdrowień i wezwań)	• Muzeum Archidiecezjalne i katedra poznańska jako możliwość „dotknięcia przeszłości i teraźniejszości" w kontekście roli, miejsca i elementów dotyczących Eucharystii	• Legenda o skradzionych hostiach • Pogadanka • Zwiedzanie Muzeum Archidiecezjalnego pod kątem Eucharystii „wczoraj i dziś" (szaty liturgiczne, naczynia liturgiczne, gesty, postawy, pozdrowienia) • Uczestnictwo w uroczystej mszy świętej w katedrze poznańskiej (z komentarzami, gestami itp.) z udziałem rodziców i podkreśleniem szczególnego miejsca, w którym wszystko się zaczęło („Tu zaczęła się Polska" J. Paweł II)	• Współpraca z rodzicami
Formacja moralna Kształtowanie umiejętności płaszczyzn szerzenia dobra i Królestwa Bożego w swoim środowisku Dobro otrzymane od Boga Sposoby czynienia dobra w klasie, rodzinie, parafii	• Ostrów Tumski jako dziedzictwo kulturowe, które należy chronić i strzec jako dar od Boga	• Scenka sytuacyjna dotycząca dobra i zła (przygotowana jako zadanie domowe) • Pogadanka na temat dobra i zła w najbliższym otoczeniu z ukierunkowaniem na Ostrów Tumski jako dziedzictwo kulturowe, które należy chronić i strzec jako dar od Boga • Wycieczka po Ostrowie Tumskim z zaproszonym gościem np.: przewodnikiem, kustoszem, strażnikiem miejskim itp. (budzenie świadomości potrzeby dbania o dziedzictwo kulturowe jako dar od Boga) • Konkurs plastyczny dotyczący troski o dobro wspólne, jakim jest Ostrów Tumski (praca w grupach na dużym formacie szarego papieru)	• Korelacja z plastyką • Współpraca z rodzicami, Strażą Miejską, Muzeum Archidiecezjalnym

Sylwester Samulski

Religia w klasach IV–VI szkoły podstawowej

Nauczanie religii w klasach IV–VI szkoły podstawowej zwraca uwagę na katechezę mistagogiczną, której celem jest wprowadzenie w misterium Chrystusa; przechodząc od tego, co widzialne, do tego, co niewidzialne, od znaku do tego, co on oznacza.

W wieku od 9. do 13. lat dzieci posługują się pamięcią logiczną, zrywając z „mechanicznymi" sposobami zapamiętywania. Skomplikowane procesy rozwojowe (przekora, rozluźnienie więzów rodzinnych, ciekawość płciowa) sprawiają, że dzieci mają wiele problemów z dostosowaniem swego postępowania do nowych zadań, sytuacji i ról społecznych. Zachowanie często przybiera niepożądane formy.

Jest to początek okresu stwarzającego zagrożenia dla życia religijnego, np. nieodczuwanie potrzeby kontaktu z Bogiem. Następuje też przechodzenie od religijności autorytarnej do prób osobistego nawiązania kontaktu z Bogiem. Działalność w grupach nie tylko zaspokaja silną w tym czasie potrzebę kontaktów społecznych, ale stwarza warunki do kształtowania właściwego obrazu Boga i dojrzałych postaw moralnych.

W tym okresie uczeń:

- rozwija sprawność uważnego słuchania tekstów i znaczeń słów religijnych; poszukiwania interesujących go wiadomości oraz poznawania dzieł sztuki religijnej;
- rozwija zainteresowania różnymi dziedzinami religii; kształtuje swoją wrażliwość, gust estetyczny, poczucie własnej tożsamości ucznia Chrystusa i postawę miłości Kościoła i ojczyzny;
- rozwija umiejętność wypowiadania się w mowie i piśmie na tematy poruszane podczas zajęć;
- zadaje pytania w odniesieniu do obecności Kościoła w świecie i próbuje na nie odpowiedzieć;
- stawia pytania dotyczące zjawisk zachodzących w jego najbliższym otoczeniu, w społeczności świeckiej i kościelnej, prezentuje postawę badawczą w poznawaniu relacji: Kościół–świat;

– dba o bezpieczeństwo swoje i innych, szanuje zdrowie... oraz przyrodę i dorobek kulturowy społeczności;
– prezentuje refleksyjną postawę wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz różnych sytuacji życiowych; wyraża opinie i wartościuje zjawiska społeczno-religijne na poziomie społeczności szkolnej i lokalnej.

Podstawa programowa sugeruje, aby katecheta m.in.:

– zainteresował przesłaniem bożym;
– uzdalniał do odczytania w nauczaniu biblijnym wezwania bożego do własnego życia;
– pomagał w odkrywaniu wiary jako fundamentalnego czynnika w zrozumieniu świata i własnego życia;
– rozwijał umiejętności symbolizowania, czynnego, świadomego i radosnego włączenia się w liturgię Kościoła;
– pomagał w pogłębionym przeżywaniu roku liturgicznego;
– przygotowywał do interpretowania własnego doświadczenia życiowego w świetle wezwania bożego (rozwój sumienia);
– rozwijał refleksyjną postawę wobec zobowiązań moralnych;
– pomagał w otwarciu się na Boga;
– wspierał poczucie przynależności, posiadania własnego miejsca w społeczeństwie oraz odczytywania zadań z tej przynależności wynikających;
– budził pogłębioną motywację do odpowiedzialnego uczestnictwa w różnych wspólnotach;
– prowadził do postawy odpowiedzialności i podejmowania zadań w środowisku życiowym;
– budził świadomość potrzeby budowania własnej wiary w łączności z innymi – świadectwo życia.

Uwzględniając specyfikę rozwojową ucznia 9–12-letniego, wymagany jest dobór odpowiednich oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych z uwzględnieniem predyspozycji ucznia.

W kształtowaniu umiejętności ucznia pomocą mogą być metody podające, jak i poszukujące w połączeniu z metodami pracy z obrazem, czy środkami audiowizualnymi. Nie należy zapomnieć o aktywizowaniu uwagi przez urozmaicone treści nauczania i różnorodność stosowanych metod. Mając na uwadze, że w tym wieku uczniowie łatwo identyfikują się z bohaterami, katecheza powinna dostarczać wzorców osobowych, przykładów konsekwencji życia wiarą (metoda poszukująca, motywująca).

Wybrane przeze mnie formy realizacji należy traktować jako przykładowe. Mogą one stanowić inspirację do nowych pomysłów edukacyjnych.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Rozwijanie poznania wiary Odkrywanie wiary jako fundamentalnego czynnika w zrozumieniu świata i własnego życia	• Miecz św. Piotra jako świadectwo, symbol wiary, odpowiedniego postępowania, świadek tworzenia się chrześcijańskiego państwa polskiego oraz dowód wkroczenia w krąg kultury europejskiej • Muzeum Archidiecezjalne • Katedra poznańska	• Gra terenowa na Ostrowie Tumskim w poszukiwaniu miecza św. Piotra – legenda, fragmenty *Kroniki* Jana Długosza • Konstruowanie mieczy z wykorzystaniem plastycznych i artystycznych umiejętności dzieci; konsekwencją tych działań może być wystawa, kwesta, licytacja • Wycieczka do Muzeum Archidiecezjalnego i katedry • Dyskusja „Jaki wpływ na naszą świadomość narodową mają zabytki wiary?" • Zwiedzanie muzeum, w którym znajduje się autentyczny miecz św. Piotra oraz katedry, w której znajduje się kopia miecza	• Materiały edukacyjne CTK TRAKT • Fragment *Kroniki* Jana Długosza dotyczący miecza św. Piotra • Korelacja z historią, językiem polskim, plastyką i sztukami wytwórczymi
Wprowadzenie do misji Rozwijanie misji chrześcijańskiej w Kościele i świecie Święci świadkami wiary	• Św. Wojciech jako symbol bohaterskiego męczeństwa, pierwowzoru chrześcijańskiego postępowania, włączenia Polski do kręgu krajów kultury zachodniej, początku jej znaczenia i zaistnienia w Europie • Rola duchowieństwa w popularyzacji kultury łacińskiej i chrześcijaństwa • Budowa pierwszej katedry	• Wycieczka do kościoła św. Wojciecha, w którym głosił on (Wojciech) pierwsze kazania przed wyjazdem na misje • Dyskusja „Jak wyglądałaby Polska bez św. Wojciecha?" (podkreślenie wielkości i ważności jego zasług) • Prezentacja multimedialna na temat życia i śmierci św. Wojciecha wraz z fragmentami filmu dotyczącymi jego biografii • Plastyczne warsztaty w grupach – posługując się wyobraźnią i wykorzystując zdolności, dzieci wykonują portret świętego Wojciecha w formie kolażu z użyciem wielorakich materiałów • Skonstruowanie różnych rodzajów krzyży za pomocą dostępnych materiałów • Nauka po łacinie słów: „W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego" • Spotkanie z misjonarką/misjonarzem, rozmowa o chrześcijaństwie „wczoraj i dziś", jego popularyzacji w czasach św. Wojciecha • Zwiedzanie Bazyliki Archikatedralnej, jako kolebki chrześcijaństwa	• Materiały edukacyjne CTK TRAKT • Korelacja z historią, plastyką, sztuką, językiem polskim
Wychowanie do życia wspólnotowego Wspieranie poczucia przynależności, posiadania własnego miejsca w społeczności oraz odczytywanie zadań z tej przynależności wynikających Budzenie pogłębionej motywacji do odpowiedzialnego uczestnictwa w różnych wspólnotach	• Na podstawie organizacji państwa pierwszych Piastów, w której skład wchodzi: – społeczność (ośrodki centralne) – zasięg terytorialny – sieć osadnicza – kontakty dyplomatyczne i handlowe z innymi państwami – gospodarka (główne zajęcia ludności: czym płacono, kto finansował budowę grodów, kościołów) ukazanie funkcjonowania Kościoła i odnalezienie poczucia przynależności i własnego miejsca	• Budowanie prowizorycznej osady pierwszych Piastów (praca w grupach) • Pogadanka „Czy chciałbyś żyć w Polsce pierwszych Piastów?" • Ćwiczenia dramowe w dwóch grupach: jedna grupa wciela się w postaci osób żyjących w osadzie pierwszych Piastów (mając na uwadze życie wspólnotowe i reakcje na wprowadzanie chrześcijaństwa), druga natomiast w dzisiejszej Polsce (po 10 minutach grupy zamieniają się rolami) • Quiz dotyczący organizacji chrześcijaństwa „wczoraj i dziś" • Warsztaty na temat wspólnoty – elementy budujące wspólnotę i zagrożenia wynikające z funkcjonowania życia wspólnotowego • Tworzenie średniowiecznego rękodzieła; konsekwencją tych działań może być wystawa, kwesta, licytacja	• Materiały edukacyjne CTK TRAKT • *Kiedy Poznań był grodem...*– wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT) • Korelacja z historią, językiem polskim, zajęciami technicznymi

Anna Matyja-Bielska

Etyka w klasach I–III szkoły podstawowej

Zajęcia etyki w nauczaniu zintegrowanym skierowane są przede wszystkim na przygotowanie dziecka do rozpoznawania podstawowych wartości oraz na kształtowanie refleksyjnej postawy wobec siebie i innych. Poruszane przeze mnie tematy związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego są zagadnieniami, które dotykają bezpośrednio dzieci na tym poziomie rozwoju i są im rzeczywiście bliskie:

- każdy z nas jest inny, ale każdy ma równe prawa;
- dlaczego powinniśmy pomagać bezinteresownie;
- dlaczego naszym obowiązkiem jest dbanie o otoczenie i zabytki kultury.

Wybrane przeze mnie formy realizacji powodują integrację z wieloma dziedzinami wiedzy i mogą stanowić bazę do przeprowadzenia ciekawych projektów edukacyjnych. Ważne, aby dzieci poprowadzone były w atmosferze zaufania, ciepła i dobrej zabawy. Należy również pamiętać o tym, że każde zagadnienie powinno zakończyć się wyciąganiem pozytywnych wniosków, gdyż na tym poziomie rozwoju przede wszystkim w taki sposób możemy wykształcić lub zmodyfikować odpowiednie postawy wśród dzieci.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: 1) rozumie, że ludzie mają równe prawa, niezależnie od tego, gdzie się urodzili, jak wyglądają, jaką religię wyznają, jaki mają status materialny; okazuje szacunek osobom starszym	• Ślub Mieszka z Dobrawą	• Prezentacja filmu *Trzy… dwa… jeden… TRAKT!* (CTK TRAKT) i poznanie bohaterów • Praca w parach: poszukiwanie różnic i podobieństw u Mieszka i Dobrawy (pod kątem wyglądu, płci, narodowości, wyznania, statusu społecznego) i zaznaczenie ich na rozdanych wcześniej plakatach z narysowanymi sylwetkami naszych bohaterów • Wspólnie zastanawiamy się, co jest ważniejsze: to, co nas różni, czy to, co nas łączy? • Teatrzyk cieni lub teatrzyk lalkowy przedstawiający zawarcie związku małżeńskiego Mieszka z Dobrawą (uczniowie muszą dokładnie zapoznać się z historią ślubu, przygotować kukiełki, napisać dialogi i wcielić się w role)	• Film edukacyjny *Trzy… dwa… jeden… TRAKT!* (CTK TRAKT) • W dyskusji ważne jest ukazanie dzieciom, że wszyscy się od siebie różnimy i wskazanie, że różnice te należy wykorzystywać pozytywnie
Uczeń: 2) zastanawia się nad tym, na co ma wpływ, na czym mu zależy, do czego może dążyć, nie krzywdząc innych; stara się nieść pomoc potrzebującym	• Tradycja jedzenia rogali świętomarcińskich w Poznaniu	• Wprowadzenie do tematu: pogadanka „Dlaczego ludzie sobie pomagają?" • Czytanie *Legendy o rogalach świętomarcińskich* • Ćwiczenia dramowe: wcielamy się w postaci występujące w legendzie (św. Marcin, piekarz Walenty, biedny człowiek, który dostaje rogala) • Rozmowa o tym, jak dzieci czuły się w różnych rolach • Wypiekanie rogali i rozdawanie ich innym uczniom w szkole	• E. Piotrowska, *Legenda o rogalach świętomarcińskich*, Poznań 2010
Uczeń: 6) wie, że jest częścią przyrody, chroni ją i szanuje; nie niszczy swojego otoczenia	• *Kiedy Poznań był grodem…*	• Wycieczka po Ostrowie Tumskim • Prace plastyczne ukazujące miejsca poznane podczas wycieczki • Pogadanka na temat: dlaczego i w jaki sposób należy szanować zabytki naszej kultury? • Tworzenie plakatów, które pokazują, w jaki sposób należy szanować nasze otoczenie; plakaty te można powiesić na gazetkach szkolnych	• *Kiedy Poznań był grodem…* – wycieczka edukacyjna po Ostrowie Tumskim (CTK TRAKT)

Anna Matyja-Bielska

Etyka w klasach IV–VI szkoły podstawowej

Na drugim etapie edukacyjnym tematyka na lekcjach etyki związana jest bardzo mocno z zagadnieniem „ja – człowiek". Dlatego bardzo ważne jest bliskie i pełne zrozumienia podejście do ucznia, który na tym etapie rozwojowym zaczyna kształtować swoją osobowość oraz światopogląd, formując w sobie to, co jedyne i niepowtarzalne. Celem proponowanych przez mnie zajęć nie jest naukowe wyuczenie koncepcji etycznych, lecz położenie pewnych fundamentów oraz zapoczątkowanie świadomości istnienia pewnych zagadnień i problemów, a także próba ich rozwiązania. Biorąc pod uwagę wiek dzieci, lekcje etyki należy przeprowadzać w przyjemnej atmosferze zabawy, pełnego porozumienia między uczniem a nauczycielem, zaufania i sympatii, a wykorzystywane formy powinny być różnorodne i aktywne.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
3. Człowiek jako osoba; godność człowieka	• Złota Kaplica jako symbol walki o godność człowieka	• Wycieczka po Ostrowie Tumskim ze szczególnym uwzględnieniem Złotej Kaplicy • Pogadanka „Czym jest godność człowieka i kiedy jest ona naruszana" • Prezentacja multimedialna na temat czasu zaborów • Praca w grupach: korzystając z materiałów edukacyjnych CTK TRAKT uczniowie poznają genezę powstania Złotej Kaplicy • Dyskusja „Dlaczego dla Polaków tak ważne było upamiętnienie pierwszych władców?" • Tworzenie światów wyobrażonych: świat, w którym mieszkają tylko ludzie pełni godności oraz świat składający się z ludzi niegodnych • Dyskusja na temat „W którym świecie żyłoby się lepiej i dlaczego? Jak być człowiekiem godnym?"	• *Ostrów Tumski - Tropiciel przeszłości* – materiały uzupełniające do miniprzewodnika E. Piotrowskiej, *Ostrów Tumski* – fragmenty dotyczące Złotej Kaplicy (CTK TRAKT) • Korelacja z historią i językiem polskim
4. Przyjmowanie odpowiedzialności za siebie	• Bolesław Chrobry jako ideał władcy odpowiedzialnego za państwo	• Prezentacja multimedialna na temat panowania Bolesława Chrobrego • Dyskusja na temat „Co znaczy być odpowiedzialnym za siebie, rodzinę i państwo" • Pisanie opowiadania „Jak wyglądałaby Polska, gdyby dzisiaj Bolesław Chrobry rządził naszym krajem?"	• Fragmenty *Kroniki* Galla Anonima dotyczące życia Bolesława Chrobrego • Korelacja z historią i językiem polskim
7. Wolność i jej różne rozumienie	• Jak Poznań odzyskał niepodległość?	• Ścieżka edukacyjna lub gra miejska: poznanie najważniejszych miejsc związanych z odzyskaniem niepodległości w Poznaniu • Ćwiczenia dramowe w dwóch grupach: jedna grupa wciela się w uczniów chodzących do szkoły w zniewolonej Polsce, a druga w Polsce wyzwolonej; po 10 minutach grupy zamieniają się rolami • Dyskusja „Czym jest i po co nam wolność" • Praca w grupach: przygotowanie inscenizacji odzyskania niepodległości (uczniowie na podstawie zdobytej wiedzy podczas gry miejskiej piszą scenariusz, dzielą się rolami, tworzą kostiumy i rekwizyty, uczą się ról) • Inscenizacja odzyskania niepodległości przez Poznań dla innych klas	• *Cesarzowi, co cesarskie, a Poznaniowi – wolność* – wycieczka po Dzielnicy Zamkowej i placu Wolności (CTK TRAKT) • Korelacja z historią, językiem polskim, muzyką, zajęciami technicznymi
7. Autorytety i wzory osobowe	• Bohaterowie Poznania	• Dyskusja „Kim jest bohater, jakie cechy charakteryzują bohatera" • Poznanie bohaterów (Mieszko I, księżniczka Dobrawa, cesarz Otton III, Bolesław Chrobry, Przemysł I, Napoleon Bonaparte) – spektakl edukacyjny, film, warsztaty edukacyjne, prezentacja multimedialna, legendy poznańskie lub fragmenty tekstów (do wyboru) • Poszukiwanie własnego bohatera spośród postaci historycznych naszego miasta • Rysunek wybranego bohatera z uwypukleniem jego najważniejszych dla nas cech • Praca w grupach: porównanie cech wybranych bohaterów • Dyskusja „Czy każdy bohater charakteryzuje się tymi samymi cechami?" • Ćwiczenie dramowe: nasi historyczni bohaterowie spotykają się w dzisiejszych czasach na rynku poznańskim (każde dziecko wciela się w rolę bohatera) • Dyskusja „Czy cechy bohatera są ponadczasowe?"	• *Bohater w sam raz dla mnie* – warsztaty edukacyjne (CTK TRAKT) • *Trzy… dwa… jeden… TRAKT!* – film edukacyjny (CTK TRAKT) • *O Królewsko-Cesarskim trakcie w jednym akcie* – spektakl edukacyjny (CTK TRAKT) • Korelacja z historią i językiem polskim

Katarzyna Moskiewicz

Historia w gimnazjum

Celem niniejszej tabeli jest ukazanie możliwości realizacji wymaganych treści nauczania historii, poprzez powiązanie ich z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego. Prezentowane propozycje tematyczne oscylują wokół treści nauczania wskazanych w podstawie programowej. W przypadku niektórych zagadnień za konieczne uznałam wskazanie ich realizacji w powiązaniu z bogactwem historii Wielkopolski, Poznania i Traktu Królewsko-Cesarskiego. Tak zarysowany, szerszy kontekst ma na celu przybliżenie uczniom dziejów własnego regionu na tle historii Polski i świata. Proponowane formy realizacji zagadnień tematycznych, stanowią różnorodną propozycję sposobu transmisji wiedzy i kształtowania kluczowych kompetencji. Jednocześnie wskazują rozległe możliwości realizacji wybranych zagadnień w różnej perspektywie czasowej. W gronie proponowanych form znajdą Państwo m.in. prezentacje multimedialne, komiks historyczny, debatę i sąd nad postacią, możliwe do zastosowania w czasie jednej godziny lekcyjnej. Natomiast praca nad gazetą historyczną wymaga poświęcenia dwóch–trzech godzin lekcyjnych, na wyszukanie i wyselekcjonowanie przez uczniów informacji oraz zredagowanie artykułów i innych opracowań, które będą składały się na klasową gazetę historyczną. Polecam również metodę biograficzną, łączącą się z wyszukiwaniem informacji dotyczących konkretnej osoby, które stanowią niezbędny element do odegrania roli „postaci", „eksperta" i np. „dziennikarza". Metoda ta łączy zdobywanie i poszerzanie wiedzy z jej praktycznym zastosowaniem, stwarza też duże możliwości w sferze odgrywania roli „postaci historycznej".

Proponuję również długofalowe sposoby realizacji treści historycznych, takie jak: tworzenie i wzbogacanie klasowej taśmy chronologicznej oraz np. redagowanie klasowej „Księgi słynnych Wielkopolan". Warto również dostrzec możliwość rozwijania kompetencji interpersonalnych i integrowania wiedzy i umiejętności z zakresu innych przedmiotów przy realizacji niektórych zagadnień w postaci projektu. Polecam gorąco także historyczne wycieczki tematyczne w formie swoistej gry z ukrytymi, zaszyfrowanymi informacjami i zadaniami. Taka forma dostarczania uczniom wiedzy historycznej, w odniesieniu do konkretnych miejsc w przestrzeni miasta, wyzwala również emocje związane z działaniem, wiążącym się z poszukiwaniem i rozszyfrowywaniem informacji oraz wykonywaniem zadań. Zaprezentowana tabela zawiera propozycje m.in. literatury i materiałów udostępnionych na stronie internetowej CTK TRAKT. Mam nadzieję, że zaproponowane przeze mnie rozwiązania zainspirują Państwa do włączenia tematyki dziedzictwa Ostrowa Tumskiego w zakres własnej działalności dydaktycznej.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
10. Społeczeństwo średniowiecznej Europy	Uczeń: 1) rozpoznaje typowe instytucje systemu lennego 2) wyjaśnia pojęcie stanu i charakteryzuje podziały społeczne w średniowieczu	• Poznań siedzibą książąt i królów Polski • Średniowieczny zamek królewski w Poznaniu	• Plakat historyczny „System lenny" • Średniowieczna drabina społeczna – instalacja plastyczno-historyczna	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Przemysłowie Wielkopolscy: Od księcia dzielnicowego do króla Polski*, zeszyt 2, Poznań 2007 (CTK TRAKT)
10. Społeczeństwo średniowiecznej Europy	Uczeń: 3) charakteryzuje funkcje gospodarcze, polityczne i kulturowe miast w średniowieczu	• Próby lokacji miasta na Śródce – rola Śródki jako osady handlowej (nieudana próba lokacji miasta na tym terenie) • Przemysł I i lokacja miasta na lewym brzegu Warty: poznański Stary Rynek i jego zabudowa, ratusz – siedziba władz miasta	• Projekt grupowy – gazeta historyczna „W Średniowiecznym Poznaniu" (każda grupa stanowi zespół redagujący jedną stronę gazety, którą po złożeniu można skserować w formie broszury dla wszystkich uczniów) • Wyprawa tropicieli średniowiecznych pozostałości w Poznaniu	• Folder *Stare Miasto – Średniowieczne serce Poznania* (CTK TRAKT) • Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT)
11. Kultura materialna i duchowa łacińskiej Europy	Uczeń: 1) wyjaśnia kulturotwórczą rolę Kościoła w dziedzinie nauki, architektury, sztuki i życia codziennego średniowiecznego społeczeństwa	• Pierwsi biskupi na ziemiach polskich (postać biskupa Jordana, Ungera, rola duchowieństwa w popularyzacji kultury łacińskiej • Sprowadzenie joannitów do Poznania – rola zakonów • Zabytki romańskie i gotyckie Poznania	• Prezentacja multimedialna „Rola pierwszych biskupów i władców w upowszechnianiu kultury łacińskiej"	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT)
11. Kultura materialna i duchowa łacińskiej Europy	Uczeń: 2) porównuje główne elementy kultury rycerskiej i kultury miejskiej	• Życie w średniowiecznym Poznaniu i na zamku królewskim (ważne uroczystości: śluby, chrzciny) • Średniowieczny jarmark	• Praca w grupach nad „Kroniką ważnych średniowiecznych wydarzeń na zamku królewskim w Poznaniu" lub „Średniowieczne Fakty Poznania" (tabloid) • Scenki improwizowane pt. „Z życia dworskiego…"	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Przemysłowie Wielkopolscy: Od księcia dzielnicowego do króla Polski*, zeszyt 2, Poznań 2007 (CTK TRAKT) • Podsumowanie zrealizowanych treści może stanowić tematyczna zabawa średniowieczna (ze strojami z epoki, zabawami historycznymi itp.)
11. Kultura materialna i duchowa łacińskiej Europy	Uczeń: 3) rozpoznaje zabytki kultury średniowiecza, wskazując różnice pomiędzy stylem romańskim a stylem gotyckim, z uwzględnieniem przykładów z własnego regionu	• Style architektoniczne katedry (katedra preromańska, romańska, gotycka) • Kościół Najświętszej Marii Panny • Kościół św. Jana Jerozolimskiego	• Wycieczka szklakiem zabytków średniowiecznych • Portfolio „Średniowieczne zabytki Poznania" • Prezentacja plastyczna „Stylowe przemiany katedry poznańskiej"	• Folder *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu* (CTK TRAKT) • D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
12. Polska pierwszych Piastów	Uczeń: 1) sytuuje w czasie i przestrzeni państwo pierwszych Piastów	• Mieszko I (podboje terytorialne, relacje Mieszka z innymi władcami i stolicą apostolską) • Organizacja państwa pierwszych Piastów (zasięg terytorialny)	• Projekt „Taśma chronologiczna – państwo pierwszych Piastów”	• Folder *Ostrów Tumski i Zagórze* (CTK TRAKT) • Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT)
12. Polska pierwszych Piastów	Uczeń: 2) wskazuje, na przykładzie państwa pierwszych Piastów, charakterystyczne cechy monarchii patrymonialnej	• Dzieje grodu na Ostrowie Tumskim (początki grodu w IX w.; rekonstrukcja grodu i wałów z X w.; podział grodu na części i ich funkcje; rola militarna grodu) • Organizacja państwa pierwszych Piastów (stołeczność – ośrodki centralne, sieć osadnicza, gospodarka, główne zajęcia ludności)	• Zbieranie informacji do uczniowskiej „Kroniki życia codziennego w państwie pierwszych Piastów”	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT) • Wydawnictwo pokonferencyjne *Fortyfikacje obronne Ostrowa Tumskiego – Funkcje obronne i turystyczne*, Poznań 2009 (CTK TRAKT) • Na podstawie zgromadzonej wiedzy można zorganizować „Szkolny Dzień średniowiecza”
12. Polska pierwszych Piastów	Uczeń: 3) wyjaśnia okoliczności przyjęcia chrztu przez Piastów oraz następstwa kulturowe, społeczne i polityczne chrystianizacji Polski	• Chrzest Polski (przygotowania do przyjęcia chrztu, ceremonia chrztu, znaczenie polityczne i społeczne chrztu, misa chrzcielna i rekonstrukcja baptysterium, jak chrzest postrzegali zwykli mieszkańcy; chrześcijaństwo wobec wierzeń pogańskich) • Pierwsi biskupi dla ziem polskich (postać biskupa Jordana, legenda o mieczu św. Piotra, budowa pierwszej katedry, znaczenie biskupstwa)	• Drzewo decyzyjne „Decyzja Mieszka I o chrzcie Polski” • Analiza SWOT „Przyjęcie chrześcijaństwa w Polsce” • Technika dramowa stop-klatki „Chrzest Polski”	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT) • *W kręgu katedry*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 1, Poznań 2003
12. Polska pierwszych Piastów	Uczeń: 4) ocenia dokonania pierwszych Piastów w dziedzinie polityki, gospodarki i kultury	• Mieszko I (podboje terytorialne, dążenie do zaistnienia na arenie międzynarodowej, budowa palatium) • Poddani Mieszka (życie codzienne, wojowie, kupcy, rolnicy, wsie służebne, funkcjonowanie gospodarstw domowych) • Bolesław Chrobry (święty Wojciech, zjazd gnieźnieński, koronacja królewska, podboje) • Wizyta Ottona III w Poznaniu • Zniszczenia z XI wieku (śmierć Mieszka II, reakcja pogańska, najazd Brzetysława, zniszczenie grodu w Poznaniu, utrata znaczenia stołecznego, odbudowa miasta przez Kazimierza Odnowiciela) • Legenda o Kazimierzu Odnowicielu	• Komiks historyczny „Dzieje państwa pierwszych Piastów” • Uczniowski film historyczny „Czyny małe i duże pierwszych Piastów” • Makieta grodu wraz z mieszkańcami – korelacja treści historycznych i plastycznych • Debata historyczna „Który z pierwszych Piastów był najlepszym władcą?” • Klasowy konkurs piosenki historycznej o poszczególnych władcach	• Praca w grupach „Ilustrowany poczet pierwszych Piastów”, który można realizować na wielu lekcjach i systematycznie wzbogacać

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
13. Polska dzielnicowa i zjednoczona	Uczeń: 1) sytuuje w czasie i przestrzeni Polskę okresu rozbicia dzielnicowego 2) opisuje postanowienia statutu Bolesława Krzywoustego	• Bolesław Krzywousty i jego wizyty w Poznaniu (ufundowanie kościołów św. Wojciecha i św. Gotarda) • Rozbicie dzielnicowe (1146 r. na bagnach między Cybiną, Główną i Wartą – bitwę stoczyli synowie Krzywoustego „wiele płazów w rzece udusiło się od krwi trupów")	• Prezentacja multimedialna „Życie i dokonania Bolesława Krzywoustego" • Metaplan „Testament Bolesława Krzywoustego" • Sąd nad Bolesławem Krzywoustym oskarżonym o rozbicie dzielnicowe	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT)
13. Polska dzielnicowa i zjednoczona	Uczeń: 4) opisuje zmiany społeczno-gospodarcze w epoce rozbicia dzielnicowego i dostrzega związki pomiędzy rozwojem ruchu osadniczego a ożywieniem gospodarczym	• Rozbicie dzielnicowe i znaczenie Poznania w tym czasie • Przemysł I i lokacja miasta na lewym brzegu Warty • Przemysł II (proces jednoczenia ziem przez Przemysła, pierwsze użycie orła, jako godła państwowego, koronacja królewska, śmierć króla i pochówek w katedrze)	• Projekt uczniowski „Obrazkowa historia powstania średniowiecznego Poznania" • Scenki improwizowane „Powstanie Poznania" • Wycieczka śladami średniowiecznego Poznania • Techniki dramowe – konferencja prasowa Przemysła I o założeniu Poznania	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Przemysłowie Wielkopolscy: Od księcia dzielnicowego do króla Polski*, zeszyt 2, Poznań 2007 (CTK TRAKT) • Ulotka *Wycieczka śladami Przemysła I i Przemysła II* (CTK TRAKT) • Folder *Dawne mury miejskie Poznania* (CTK TRAKT) • Scenki improwizowane można np. zaprezentować młodszym dzieciom
13. Polska dzielnicowa i zjednoczona	Uczeń: 5) ocenia dokonania Kazimierza Wielkiego w dziedzinie polityki wewnętrznej (system obronny, urbanizacja kraju, prawo, nauka) oraz w polityce zagranicznej	• Ostrów Tumski w XIV–XVI wieku (gotycka przebudowa Ostrowa Tumskiego i katedry, ślub Kazimierza Wielkiego z Adelajdą Heską w katedrze i koronacja Adelajdy – jedyna koronacja w Poznaniu, prezentacja postaci zasłużonych biskupów: A. Bniński, U. Górka, J. Lubrański) • Średniowieczny zamek królewski	• Tworzenie tekstów literackich „Relacja ze ślubu Kazimierza Wielkiego i koronacji jego żony" • Techniki dramowe – stop-klatki „Ślub Kazimierza", „Założenie Akademii Krakowskiej" itp. • Plakat historyczny „Dokonania Kazimierza Wielkiego" • Dyskusja wielokrotna „Trzy największe dokonania Kazimierza Wielkiego"	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • *Zamek królów, książąt i starostów*, „Kronika Miasta Poznania", z. 4, Poznań 2004
14. Polska w dobie unii z Litwą	Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny i ocenia następstwa unii Polski z Litwą 2) porządkuje i sytuuje w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi w epoce Jagiellonów	• Jagiellonowie w Poznaniu: – Władysław Jagiełło (fundacja kościoła Bożego Ciała; odwiedzał Poznań najczęściej z polskich władców) – Kazimierz Jagiellończyk (sądy ziemskie)	• Kapelusze myślowe de Bono – opowieść „O cudownym ocaleniu Władysława Jagiełły" • Metaplan „Problematyczne wizyty Kazimierza Jagiellończyka w Poznaniu"	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
18. Polska i Litwa w czasie ostatnich Jagiellonów	Uczeń: 1) ocenia politykę zagraniczną ostatnich Jagiellonów 4) przedstawia największe osiągnięcia piśmiennictwa polskiego epoki renesansu, uwzględniając twórczość Mikołaja Reja, Jana Kochanowskiego, Andrzeja Frycza Modrzewskiego	• Ostatni Jagiellonowie w Poznaniu: Zygmunt Stary (przez prawie cały rok 1513 bawił król z żoną Barbarą Zapolya, która urodziła tutaj córkę Jadwigę; w 1514 król przybył, by odebrać hołd pruski) • Akademia Lubrańskiego (powstanie uczelni, zasady funkcjonowania Akademii, znani profesorowie i absolwenci, starania o uzyskanie statutu uniwersytetu, ponowny rozkwit i upadek Akademii, działalność drukarni przy Akademii) • Pomnik J. Kochanowskiego w Poznaniu (kanonik poznański)	• Praca w grupach nad „Kroniką Poznania z czasów Zygmunta Starego" • Prezentacja multimedialna „Akademia Lubrańskiego" • Metoda biograficzna – Jan Lubrański • Noty biograficzne słynnych absolwentów (najważniejsze dokonania i fakty z życia): J. Struś, K. Janicki, A. Górka, K. Opaliński, R. Leszczyński	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT) • *Jan Lubrański i jego dzieło*, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, Poznań 1999 • Analiza obrazu J. Matejki *Założenie Akademii Lubrańskiego w Poznaniu*
18. Polska i Litwa w czasie ostatnich Jagiellonów	Uczeń: 5) rozpoznaje reprezentatywne obiekty sztuki renesansowej na ziemiach polskich ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu	• Ratusz poznański (perła architektury renesansowej w Polsce) • Pałac Górków (pierwszy w Polsce pałac miejski w stylu renesansowym)	• Wizyta w ratuszu poznańskim – portfolio dotyczące poszczególnych pomieszczeń i elementów architektonicznych • Powtórzenie wiadomości – wizerunki jakich władców zdobią poznański ratusz? • Historyczny pokaz mody władców Polski	• Folder *Stare Miasto – Średniowieczne serce Poznania* (CTK TRAKT) • *Ratusz*, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, Poznań 2004
19. Społeczeństwo i ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów	Uczeń: 1) wymienia instytucje ustrojowe demokracji szlacheckiej i charakteryzuje ich kompetencje 2) wyjaśnia okoliczności uchwalenia oraz główne założenia konfederacji warszawskiej i artykułów henrykowskich	• Pobyt Henryka Walezego w Poznaniu	• Analiza SWOT „Problem bezkrólewia" • Inscenizacja „Pierwsza wolna elekcja" • Opowiadanie „Wizyta Walezego w Poznaniu"	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007
19. Społeczeństwo i ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów	Uczeń: 5) rozpoznaje charakterystyczne cechy kultury baroku, odwołując się do przykładów architektury i sztuki we własnym regionie	• Sprowadzenie jezuitów do Poznania w 1571 r. (zakonnicy wybudowali kompleks budynków – farę, kolegium i szkołę im. Marii Magdaleny • Poznańska fara – perła architektury barokowej • Jakub Wujek	• Projekt połączony z wizytą w poznańskiej farze • Folder ilustrowany pt. „Fara poznańska" • Klasowy konkurs fotograficzny „Fara w obiektywie" • Klasowa Księga „Słynni Wielkopolanie" – J. Wujek	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
20. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII w.	Uczeń: 1) wyjaśnia główne przyczyny wojen Rzeczypospolitej ze Szwecją, Turcją i Rosją	• Wielkopolska i Poznań w czasie potopu (kapitulacja szlachty pod Ujściem, pobyt króla Jana Kazimierza w Poznaniu, ewolucja postawy wielkopolskiej szlachty wobec Szwedów, wojna szarpana ze Szwedami w Wielkopolsce)	• Komiks historyczny „Potop szwedzki" • Metoda symulacji – sąd nad kontrowersyjną postawą szlachty wielkopolskiej w czasie potopu	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Jak Czarniecki do Poznania*, zeszyt 3, Poznań 2008 (CTK TRAKT)
20. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII w.	Uczeń: 3) ocenia społeczno-gospodarcze i polityczne następstwa wojen w XVII w.	• Wielkopolska w czasach potopu; skutki wojny • Spalenie kościołów • Ostrów Tumski w XVII i XVIII wieku – klęski żywiołowe a katedra (pożary, huragan, powódź, zawalenie się wieży)	• Gazeta historyczna „Poznań w XVII w. Kronika Klęsk i Nieszczęść Wszelakich"	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Jak Czarniecki do Poznania*, zeszyt 3, Poznań 2008 (CTK TRAKT)
23. Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVIII w.	Uczeń: 1) przedstawia przyczyny i przejawy kryzysu państwa polskiego w czasach saskich	• Wyludnienie wsi Jeżyce na skutek wojen (wojna północna) i zarazy – sprowadzenie do Poznania osadników z Bambergu w XVIII w. przez Augusta II Mocnego • Architektura bamberska	• Wizyta w Muzeum Bambrów Poznańskich • Portfolio „Spacer po Jeżycach"	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • Folder *Jeżyce. Secesji czar…* (CTK TRAKT)
23. Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVIII w.	Uczeń: 2) wyjaśnia zmiany położenia międzynarodowego Rzeczypospolitej w XVIII w. 3) charakteryzuje projekty reform ustrojowych Stanisława Konarskiego i Stanisława Leszczyńskiego oraz dostrzega przejawy ożywienia w gospodarce i kulturze czasów saskich	• Postać wojewody poznańskiego Stanisława Leszczyńskiego	• Debata „Epoka saska – czasy zacofania czy próby ożywienia?" • Stop-klatki (dzieje elekcji Stanisława Leszczyńskiego) • Analiza SWOT – sytuacja Polski w czasach saskich • Klasowa Księga „Słynni Wielkopolanie" – S. Leszczyński	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania*, t. I, Warszawa–Poznań 1994
25. Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej	Uczeń: 1) przedstawia okoliczności powstania, zadania i osiągnięcia Komisji Edukacji Narodowej 3) wyjaśnia okoliczności zawiązania konfederacji targowickiej i ocenia jej następstwa 4) rozpoznaje charakterystyczne cechy polskiego oświecenia i charakteryzuje przykłady sztuki okresu klasycyzmu z uwzględnieniem własnego regionu	• Poznań w epoce stanisławowskiej: – Odwach (zwieńczenie attyki Orzeł i Pogoń litewska, herb – S. A. Poniatowski (Ciołek) oraz kobiety z fanfarami – symbol sławy i dobrego imienia) – Pałac Działyńskich – Pałac Mielżyńskich	• Praca w grupach „Rozszyfrowanie symboliki elementów wieńczących attykę odwachu" • Debata za i przeciw „Król Stanisław August Poniatowski – zdrajca czy patriota?" • Prezentacja multimedialna „Słynne rody Wielkopolskie XVIII w." • Ilustrowany lub fotograficzny leksykon zabytków XVIII-wiecznego Poznania	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
26. Walka o utrzymanie niepodległości	Uczeń: 1) sytuuje w czasie I, II i III rozbiór Rzeczypospolitej i wskazuje na mapie zmiany terytorialne po każdym rozbiorze 3) rozróżnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej	• Poznań w czasie rozbiorów w 1783 r.; symboliczne umieszczenie orła na szczycie ratusza	• Debata „Dlaczego Polska upadła?" • Metaplan „Upadek Polski"	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania (1793–1945)*, t. II, Warszawa–Poznań 1994
28. Epoka napoleońska	Uczeń: 1) opisuje zmiany w Europie w okresie napoleońskim w zakresie stosunków społeczno-gospodarczych i politycznych 2) wyjaśnia okoliczności utworzenia Legionów Polskich i Księstwa Warszawskiego oraz opisuje cechy ustrojowe i terytorium Księstwa Warszawskiego 3) ocenia politykę Napoleona wobec sprawy polskiej oraz postawę Polaków wobec Napoleona	• Pobyt Napoleona w Poznaniu (1807 – entuzjastyczne powitanie, kolegium jezuickie siedzibą cesarza) • Poznań w czasach Księstwa Warszawskiego (pl. Wolności i Al. Marcinkowskiego nosiły nazwę pl. i ul. Napoleona) • Związki J. H. Dąbrowskiego i J. Wybickiego z Poznaniem	• Wizyta na Wzgórzu św. Wojciecha (grób J. Wybickiego i serce J. H. Dąbrowskiego) • Projekt „Folder poznańskie ślady epoki napoleońskiej" • Opowieść „Jak Poznań witał bohatera wszechczasów?" • Praca w grupach „Kartki z pamiętnika J. H. Dąbrowskiego"	• Ulotka *Wycieczka śladami hymnu polskiego* (CTK TRAKT) • D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • *Marsz, marsz Dąbrowski*, „Kronika Miasta Poznania", z. 3, Poznań 1997
30. Rozwój cywilizacji przemysłowej	Uczeń: 1) wymienia charakterystyczne cechy rewolucji przemysłowej 2) podaje przykłady pozytywnych i negatywnych skutków procesu, uprzemysłowienia, w tym dla środowiska naturalnego	• Działalność gospodarcza H. Cegielskiego – fabryka narzędzi i maszyn rolniczych	• Debata za i przeciw „Przemysł – dobrodziejstwo XIX wieku?" • Projekt indywidualny „Ilustrowana biografia H. Cegielskiego"	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania (1793–1945)*, t. II, Warszawa–Poznań 1994
30. Rozwój cywilizacji przemysłowej	Uczeń: 3) identyfikuje najważniejsze wynalazki i odkrycia XIX w. oraz wyjaśnia następstwa ekonomiczne i społeczne ich zastosowania	• Zmiany w krajobrazie Ostrowa Tumskiego w XIX i XX wieku (budowa umocnień pruskich, uruchomienie linii kolejowej i tramwajowej, regotyzacja katedry, budowa nowego koryta Warty)	• Prezentacja multimedialna połączona ze zdjęciami archiwalnymi pt. „Nowości techniczne w XIX-wiecznym Poznaniu"	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania (1793–1945)*, t. II, Warszawa–Poznań 1994
30. Rozwój cywilizacji przemysłowej	Uczeń: 4) opisuje zmiany w poziomie życia różnych grup społecznych w XIX w. na podstawie źródeł pisanych, ikonograficznych i statystycznych	• Budowa dzielnicy zamkowej w Poznaniu • Przykłady architektury przełomu XIX i XX wieku (kamieniczki secesyjne, neoromański zamek – rezydencja cesarska)	• Relacja z placu budowy dzielnicy zamkowej – kronika filmowa	• J. Pazder, *Poznań. Dzielnica zamkowa*, Poznań 2011 (CTK TRAKT) • Wydawnictwo pokonferencyjne *Odkryj Dzielnicę Zamkową*, zeszyt 5, Poznań 2011 (CTK TRAKT)

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego oraz Traktem Królewsko-Cesarskim	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
33. Społeczeństwo dawnej RP w okresie powstań narodowych	Uczeń: 1) sytuuje w czasie i przestrzeni powstanie listopadowe i powstanie styczniowe 2) przedstawia przyczyny oraz porównuje przebieg i charakter powstań narodowych 3) rozróżnia bezpośrednie i długofalowe następstwa powstańczych ruchów narodowych	• Udział słynnych Wielkopolan w powstaniu listopadowym – K. Libelt, K. Marcinkowski	• Prezentacja „Jak władze pruskie traktowały uczestników powstań narodowych" • Drzewko decyzyjne „Czy wywołać powstanie w styczniu?" • Sąd nad powstańcami oskarżonymi o pogorszenie sytuacji Polaków	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania (1793–1945)*, t. II, Warszawa–Poznań 1994
34. Życie pod zaborami	Uczeń: 1) wyjaśnia cele i opisuje metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej 2) charakteryzuje i ocenia zróżnicowane postawy społeczeństwa wobec zaborców	• Życie Wielkopolan pod zaborami • Unia personalna metropolii gnieźnieńskiej i poznańskiej 1821–1846 (działalność arcybiskupów gnieźnieńsko-poznańskich – prymasów Polski z uwzględnieniem okresu zaborów i walki z germanizacją) • Działalność poznańskich organiczników: Teatr Polski, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Towarzystwo Naukowej Pomocy • Ostrów Tumski jako miejsce manifestu patriotycznego w okresie zaborów (Złota Kaplica, budowa pomnika Jana Kochanowskiego) • Symbole walki z germanizacją: bunt dzieci we Wrześni, wóz Drzymały	• Wędrówka po Poznaniu śladami K. Marcinkowskiego, K. Libelta, E. Raczyńskiego, J. Żupańskiego • Metoda biograficzna – „Sylwetki słynnych Wielkopolan" • Album fotograficzny „Wielkopolskie miejsca walki z germanizacją" • Debata za i przeciw „Walka zbrojna czy praca organiczna"	• Folder *Plac Wolności i okolice. Kulturalne współzawodnictwo* (CTK TRAKT) • Ulotka *Wycieczka śladami Raczyńskich* (CTK TRAKT) • D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • *Uśmiech Melpomeny*, „Kronika Miasta Poznania", z. 3, Poznań 2000 • *Wiosna Ludów*, „Kronika Miasta Poznania", z. 1, Poznań 2008 • Wycieczka historyczna może być realizowana w formie gry terenowej z ukrytymi, zaszyfrowanymi informacjami i zadaniami
34. Życie pod zaborami	Uczeń: 3) porównuje warunki życia społeczeństwa w trzech zaborach w II połowie XIX w., uwzględniając możliwości prowadzenia działalności społecznej i rozwoju narodowego	• Rozwój gospodarczy Wielkopolski • Fabryka Cegielskiego • Postaci związane z rozwojem gospodarczym: M. Jackowski, P. Wawrzyniak, D. Chłapowski	• Metoda biograficzna – „Sylwetki słynnych Wielkopolan" (K. Libelt, K. Marcinkowski, E. Raczyński. J. Żupański, M. Jackowski, P. Wawrzyniak, D. Chłapowski)	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania (1793–1945)*, t. II, Warszawa–Poznań 1994
38. Sprawa polska w I wojnie światowej	Uczeń: 1) charakteryzuje stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej oraz opisuje poglądy zwolenników różnych orientacji politycznych 2) ocenia wysiłek zbrojny Polaków 3) wyjaśnia międzynarodowe uwarunkowania sprawy polskiej	• Wielkopolska i Poznań w czasie I wojny światowej • Dyplomatyczne zabiegi R. Dmowskiego • Powstanie wielkopolskie jako czynnik decydujący o przynależności Wielkopolski do Polski	• Analiza SWOT działań dyplomatycznych i zbrojnych Polaków w czasie I wojny światowej • Leksykon uczestników powstania wielkopolskiego • Kalendarium powstania wielkopolskiego • Wizyta w Muzeum Powstania Wielkopolskiego	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania (1793–1945)*, t. II, Warszawa–Poznań 1994

Barbara Lewandowska-Szwarc

Geografia w gimnazjum

Na tym etapie edukacyjnym uczeń po raz pierwszy spotyka się z geografią jako nauką o Ziemi. Należy więc w klasie I uwypuklić rolę tej nauki, jej interdyscyplinarność i znaczenie dla edukacji współczesnego człowieka. Podstawa programowa sugeruje, aby nauczyciel geografii kształtował umiejętności:

- rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów;
- wykorzystywania narzędzi matematyki w życiu codziennym;
- wykorzystania wiedzy naukowej do identyfikowania i rozwiązywania problemów;
- formułowania wniosków opartych na obserwacji;
- sprawnego posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;
- wyszukiwania, selekcji, analizy i oceny informacji.

Treści nauczania geografii w gimnazjum podstawa programowa formułuje w postaci 10 działów wymagań szczegółowych. Należy jednak pamiętać, że na proces uczenia się geografii w gimnazjum składają się:

- wcześniejsza wiedza;
- obserwacje ułatwiające zrozumienie i zapamiętywanie;
- skojarzenia pozwalające używać właściwej terminologii;
- emocje, które mogą motywować do uczenia się, uczyć wytrwałości w dochodzeniu do rozwiązań badanych problemów;
- transfer wiedzy czyli umiejętność przeniesienia jej z teorii do praktyki.

Duży nacisk na tym etapie należy położyć na rozwój zainteresowań uczniów oraz kształtowanie inteligencji intelektualnej, interpersonalnej, emocjonalnej i społecznej.

Wątki linii tematycznych związanych z Ostrowem Tumskim podejmowane przez CTK TRAKT dają nauczycielom geografii możliwość realizacji celów, jak i treści zawartych w podstawie programowej. Pozwalają rozwijać u uczniów ciekawość świata i odpowiedzialność za środowisko przyrodnicze i kulturowe. W nauczaniu geografii regionalnej unika się tzw. encyklopedyzmu, a rozwija umiejętności samodzielnego dochodzenia do wiedzy poprzez działanie. Metody i techniki aktywizują-

ce pracę ucznia powinny prowadzić do dominacji uczenia się nad nauczaniem, stąd obok tradycyjnie stosowanych metod nauczania należy prowadzić **projekty edukacyjne i dyskusje panelowe** pozwalające wyrazić własne stanowisko, ale poparte argumentacją naukową. Ważną rolę na tym etapie kształcenia pełnią **ćwiczenia terenowe**, które mogą być prowadzone w ramach lekcji z nauczycielem, ale także jako samodzielne badania pozalekcyjne uczniów w ramach zadań domowych. Bezpośrednie obserwacje i ćwiczenia na Ostrowie Tumskim będą także interesujące przy kształtowaniu wyobrażeń, pojęć przyrodniczo-społeczno-ekonomicznych w skali lokalnej, jak i globalnej.

Treści nauczania wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z Ostrowem Tumskim	Forma realizacji	Uwagi/komentarz
1. Mapa – umiejętność czytania, interpretacji i posługiwania się mapą	Uczeń: 1) wykazuje znaczenie skali mapy w przedstawianiu różnych informacji geograficznych na mapie, posługuje się skalą mapy do obliczania odległości w terenie 3) posługuje się w terenie planem, mapą topograficzną, turystyczną, samochodową (m.in. orientuje mapę oraz identyfikuje obiekty geograficzne na mapie i w terenie) 4) identyfikuje położenie i charakteryzuje odpowiadające sobie obiekty geograficzne na fotografiach, zdjęciach lotniczych i satelitarnych oraz mapach topograficznych 6) określa położenie geograficzne oraz matematyczno-geograficzne punktów i obszarów na mapie	• Dzieje grodu na Ostrowie Tumskim – dlaczego gród powstał na Ostrowie Tumskim? • Organizacja państwa pierwszych Piastów – Ostrów Tumski i jego osady służebne • Próby lokacji miasta na Śródce – rola Śródki jako osady handlowej	• Ćwiczenia terenowe „Z planem miasta na Ty”: – ćwiczenia w określaniu odległości między np. katedrą a muzeum na podstawie mapy – orientowanie planu lub mapy – Ostrów Tumski w obiektywie • Tworzenie folderu	• I. Berne, *Zajęcia w terenie*, Warszawa 1984 • K. Lech, *Rozwijanie myślenia uczniów poprzez łączenie teorii z praktyką*, Warszawa 1960 • Obiekty Ostrowa Tumskiego na zdjęciach satelitarnych, mapach topograficznych i turystycznych oraz w obiektywie
3. Wybrane zagadnienia geografii fizycznej	Uczeń: 6) posługuje się ze zrozumieniem pojęciem wietrzenia i erozji, przedstawia rzeźbotwórczą rolę wód płynących, fal morskich, wiatru, lądolodów i lodowców górskich 7) rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działania czynników rzeźbotwórczych	• Ostrów Tumski w XVII i XVIII w. – klęski żywiołowe a katedra • Zmiany w krajobrazie Ostrowa Tumskiego w XIX i XX wieku – budowa nowego koryta Warty (1968 r.)	• Prezentacja multimedialna w ramach projektu edukacyjnego: – „Dzieje Śródki” – „Dzieje Ostrowa Tumskiego”	
5. Ludność Polski	Uczeń: 6) analizuje, porównuje, ocenia rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce i zamieszkiwanym regionie; wyjaśnia przyczyny rozwoju wielkich miast w Polsce	• Organizacja państwa pierwszych Piastów – stołeczność, sieć osadnicza • Zniszczenia z XI wieku: zniszczenia grodów wielkopolskich, utrata znaczenia stołecznego Poznania, odbudowa miasta przez Kazimierza Odnowiciela	• Debata pt. „Dlaczego Poznań stracił stołeczne znaczenie” • Lekcja z makietą w tle (cechy miasta w średniowieczu i renesansie)	• Z. Boras, L. Trzeciakowski , *W dawnym Poznaniu*, Poznań 1971 • J. Topolski, *Wielkopolska przez wieki*, Poznań 1999

Treści nauczania wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z Ostrowem Tumskim	Forma realizacji	Uwagi/komentarz
6. Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej Polski	Uczeń: 6) wykazuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz opisuje obiekty znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości 8) wykazuje konieczność ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce, wymienia formy jego ochrony, proponuje konkretne działania na rzecz jego ochrony we własnym regionie	• Chrzest Polski • Nekropolia królewska • Akademia Lubrańskiego • Style architektoniczne katedry • Zabytki archeologiczne • Pomniki • Zabytki kultury ludowej w zbiorach Muzeum Archidiecezjalnego • Dziedzictwo kulturowe – kształtowanie postaw szacunku dla dziedzictwa własnej grupy społecznej	• Prezentacje multimedialne lub projekty edukacyjne: – „Zabytki archeologiczne Poznania" – „Poznań – nekropolią królewską" – „Znaczenie Akademii Lubrańskiego w życiu Poznania"	• A. Gąsiorowski (red.), *Wielkopolski słownik biograficzny*, Warszawa 1981 • W. Łęcki (praca zbiorowa), *Wielkopolska*, t. I, II, III, 2004
7. Regiony geograficzne Polski	Uczeń: 1) wskazuje na mapie główne regiony geograficzne Polski 2) charakteryzuje, na podstawie map tematycznych, środowisko przyrodnicze głównych regionów geograficznych Polski, ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu 4) przedstawia np. w formie multimedialnej walory turystyczne wybranego regionu geograficznego, ze szczególnym uwzględnieniem jego walorów kulturowych 5) proponuje i opisuje na podstawie map turystycznych, tematycznych, ogólnogeograficznych i własnych obserwacji terenowych, podróż wzdłuż wybranej trasy we własnym regionie, uwzględniając walory przyrodnicze i kulturowe	• Dzieje grodu na Ostrowie Tumskim – przyczyny powstania, walory lokalizacji, budowa grodu, znaczenie • Chrzest Polski – znaczenie polityczne, społeczne, kulturowe chrztu, chrześcijaństwo wobec wierzeń pogańskich • Pierwsi biskupi na ziemiach polskich – postać biskupa Jordana i kolejnych biskupów, budowa katedry, utworzenie pierwszego biskupstwa, popularyzacja kultury łacińskiej • Nekropolia królewska • Historia Śródki – próba lokacji miasta na Śródce, dalsze dzieje osady • Przemysł I i lokacja miasta na lewym brzegu Warty • Przemysł II – proces jednoczenia ziem przez Przemysła, pierwsze użycie orła jako godła państwowego i koronacja królewska • Ostrów Tumski w XIV–XVI wieku – zmiany urbanistyczne na Ostrowie Tumskim, rozwój sztuki, działalność biskupów • Akademia Lubrańskiego – działalność biskupa Lubrańskiego, powstanie i działalność Akademii, jej znani absolwenci • Sylwetki znanych osób, które żyły i działały na terenie Ostrowa Tumskiego • Legendy związane z Ostrowem Tumskim • Przejawy kultury lokalnej w historii Ostrowa Tumskiego • Symbole państwowe: godło, hymn, flaga • Znaczenie pojęć: narodowość, naród, państwo • Tradycja – w jaki sposób historia kształtuje współczesnych? • Dziedzictwo kulturowe – kształtowanie postaw szacunku dla dziedzictwa własnej grupy społecznej i dziedzictwa innych grup	• Prezentacja multimedialna: – „Walory turystyczne Poznania" – „Poznań na europejskich szlakach np. szlak św. Jakuba, Europejska Trasa Rowerowa nr 9 i 3" • Lekcje muzealne: – „Dzieje miasta" – „Osadnictwo miejskie i wiejskie" – „Kultura i tradycje regionalne" • Projekt edukacyjny pt. „Karty z historii Poznania", np.: – poznański gród Mieszka I – maltańczycy nad Wartą – pierwsze królewskie nekropolie, – Królewski Zamek – koronacja Przemysła II – Akademia Lubrańskiego – poznańska Marynka	• Muzea: – Archeologiczne w Poznaniu – pradzieje Wielkopolski – Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach – Muzeum Bambrów Poznańskich • W. Łęcki (praca zbiorowa), *Wielkopolska*, t. I, II, III, 2004

Hanna Rozenbajgier
Danuta Pankowiak

Język polski w gimnazjum

Zachęcamy Państwa do zapoznawania młodzieży gimnazjalnej z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego. Nie mamy wątpliwości, że w dużej mierze od nas, nauczycieli, zależy wychowanie świadomego odbiorcy kultury, wrażliwego na uniwersalne wartości. Znajomość korzeni kształtuje postawy obywatelskie, dumę z miejsca zamieszkania, przywiązanie do ojczyzny.

Przy wyborze zagadnień kierowałyśmy się przede wszystkim możliwością wykorzystania różnorodnych form realizacji. Od nauczyciela zależeć będzie, czy wykorzysta naszą propozycję, czy będzie to tylko punkt wyjścia do realizacji własnych pomysłów. Wszystkie przedstawione zagadnienia można zrealizować w ramach projektu edukacyjnego, kształcącego w uczniu samodzielność w docieraniu do informacji oraz umiejętne selekcjonowanie i krytyczne podejście do zebranych wiadomości. Zaproponowane przez nas obszary tematyczne pozwalają na realizację podstawy programowej w szerokim zakresie. Z konieczności w treściach nauczania ograniczyłyśmy się do wymagań ogólnych, szczegółowe podając tylko w punktach, zgodnie z zapisem w podstawie programowej. I tak: „Kształtowanie świadomości językowej gimnazjalisty" obejmuje aż 11 podpunktów, z których trudno wykluczyć jakikolwiek element. Nie podajemy konkretnych źródeł, z których uczniowie mogą czerpać informacje, najchętniej szukają przecież w Internecie. Jeśli zagadnienia realizowane będą w ramach projektu edukacyjnego, uczniowie mogą prosić o wsparcie nauczyciela historii, który wskaże konkretne pozycje.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe wg podstawy programowej)	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/ komentarz
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 2. Samokształcenie i docieranie do informacji – 1), 2), 3) II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury 1.Wstępne rozpoznanie – 2) 3. Interpretacja – 2) 4. Wartości i wartościowanie – 2), 3) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 1), 2), 4), 8) 2. Świadomość językowa – od 1) do 11)	• Chrześcijaństwo wobec wierzeń pogańskich (mitologia)	• Uczniowie w grupach wykonują prezentację multimedialną, w której przedstawiają wierzenia pogańskie oraz założenia chrześcijaństwa; określają relacje między chrześcijaństwem a pogaństwem • Uczniowie w grupach piszą broszurkę, w której przedstawiają bogów pogańskich oraz założenia chrześcijaństwa; określają relacje między chrześcijaństwem a pogaństwem	
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytanie i słuchanie – 2), 3), 11) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji – 3) II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury 1. Wstępne rozpoznanie – 2) 2. Analiza – 1) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 1), 2), 4), 7), 8) 2. Świadomość językowa – od 1) do 11)	• Ślub Kazimierza Wielkiego z Adelajdą Heską w katedrze i koronacja Adelajdy – jedyna koronacja w Poznaniu	• Pisanie zawiadomienia o ślubie Kazimierza Wielkiego z Adelajdą • Pisanie zaproszenia na ślub Kazimierza Wielkiego z Adelajdą, chętni uczniowie stosują stylizację językową • Na podstawie informacji zdobytych w źródłach historycznych oraz Internecie pisanie sprawozdania ze ślubu Kazimierza Wielkiego z Adelajdą • Na podstawie informacji zdobytych w źródłach historycznych oraz Internecie nagranie relacji na żywo ze ślubu Kazimierza Wielkiego z Adelajdą • Redagowanie notatki prasowej ze ślubu • Pisanie reportażu ze ślubu z uwzględnieniem realiów epoki • Na podstawie informacji zdobytych w źródłach historycznych oraz Internecie tworzenie komiksu (praca indywidualna lub w grupie)	
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1.Czytanie i słuchanie – 3), 4), 10) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji – 1), 2), 3) II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury 1. Wstępne rozpoznanie – 2) 3. Interpretacja – 2) 4. Wartości i wartościowanie –1), 2) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 1), 2), 4), 5), 7), 8) 2. Świadomość językowa – od 1) do 11)	• 1983 – wizyta Jana Pawła II	• Na podstawie źródeł pisanie relacji na żywo z różnych punktów widzenia (papieża, świadków wizyty z bezpośredniego otoczenia papieża, pielgrzymów) • Przeprowadzenie wywiadu z Janem Pawłem II • Pisanie reportażu na temat „Kim dla poznaniaków był Jan Paweł II?” • Pisanie rozprawki „Czy papież jest autorytetem dla młodych?”	• Fragment przemówienia, informacje z różnych źródeł, opinie papieża na temat Polski i Poznania; relacje rodziny, znajomych uczniów

Anna Piesiak-Robak

Wiedza o społeczeństwie w gimnazjum

Wiedza o społeczeństwie to przedmiot, który łączy przekazywanie wiedzy z kształtowaniem umiejętności i postaw obywatelskich. Wynika to między innymi z celów kształcenia przyjętych w podstawie programowej, takich jak: kształtowanie u uczniów postawy warunkującej sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie, wyrażanie własnego zdania w kwestiach publicznych, otwartość na odmienne poglądy, współdziałanie w sprawach publicznych, znajomość zasad i procedur demokracji i gospodarki rynkowej oraz znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. Przedmiot wiedza o społeczeństwie ma wyposażyć ucznia w wiedzę, umiejętności i postawy obywatelskie, które umożliwiają odpowiedzialne i skuteczne uczestnictwo w życiu publicznym. Skłania do zainteresowania się sprawami publicznymi i angażowania w debaty i dyskusje. Uczy formułowania własnych poglądów i wyrażania ich na różnych forach oraz rozwija szacunek dla innych ludzi, grup społecznych, kultur i narodów. Przygotowuje do samodzielnego i niezależnego myślenia o wydarzeniach i procesach zachodzących w lokalnej społeczności, w kraju i na świecie. W takim rozumieniu edukacja społeczna i obywatelska zaczyna się już szkole podstawowej: w tym w klasach I–III w ramach edukacji wczesnoszkolnej i w klasach IV–VI na lekcjach historii i społeczeństwa. Jednak rozwijanie kompetencji obywatelskich nie może ograniczać się do nauczania wiedzy o społeczeństwie poprzez przekazywanie wiadomości o życiu społecznym, politycznym i gospodarczym, a na kształtowaniu umiejętności, postaw i kompetencji obywatelskich, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu i regionu. Wątki linii tematycznych związanych z Ostrowem Tumskim i Traktem Królewsko-Cesarskim podejmowane przez CTK TRAKT dają możliwość realizacji w interesujący sposób niektórych celów i treści programowych przedmiotu, a przede wszystkim rozwijają umiejętności samodzielnego dochodzenia do wiedzy poprzez działanie. Tematy mogą być realizowane metodą projektu o charakterze interdyscyplinarnym (historia, język polski), dyskusji panelowej, wycieczek czy przez portfolio.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego i Traktu Królewsko-Cesarskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
4. Być obywatelem. Uczeń: 1) wyjaśnia, jak człowiek staje się obywatelem w sensie formalnym (prawo ziemi, prawo krwi, nadanie obywatelstwa) 3) przedstawia cechy dobrego obywatela; odwołując się do historycznych i współczesnych postaci, wykazuje znaczenie postaw i cnót obywatelskich	• Wędrówka po Poznaniu śladami Karola Marcinkowskiego lub Edwarda Raczyńskiego • Cechy dobrego obywatela na przykładzie Honorowych Obywateli Miasta Poznania	• Prezentacja multimedialna w ramach projektu edukacyjnego: – „Karol Marcinkowski – obywatel Poznania" – „Honorowy Obywatel Miasta Poznania" • Portfolio dotyczące historycznej postaci związanej z Poznaniem charakteryzującej się postawą obywatelską • Wędrówka po Poznaniu śladami Karola Marcinkowskiego	• A. Gulczyński (red.), *Wielkopolanie XX wieku*, Poznań 2001 • J. Topolski, A. Gąsiorowski (red.), *Poznań: zarys dziejów*, Poznań 1973
8. Naród i mniejszości narodowe. Uczeń: 1) wyjaśnia, co dla niego oznacza być Polakiem i czym obywatelstwo różni się od narodowości 2) wyjaśnia uwzględniając wielonarodowe tradycje Polski, jaki wpływ na kształtowanie narodu maja wspólne dzieje, kultura, język i tradycja	• Tożsamość narodowa i dziedzictwo narodowe • Symbole narodowe i ich historia • Poddani Mieszka: „świadomość" narodowa ludności (tj. wyjaśnienie, czy i jak ówcześni ludzie identyfikowali się z państwem) • Przemysł II: pierwsze użycie orła jako godła państwowego • Ostrów Tumski jako miejsce manifestu patriotycznego w okresie rozbiorów: ślub generała Dąbrowskiego (1807); związki Jana Henryka Dąbrowskiego i Józefa Wybickiego z Poznaniem • Lokalna tożsamość Poznania • Poznański wkład w dziedzictwo narodowe	• Wycieczka na Wzgórze św. Wojciecha (grób Józefa Wybickiego i serce Jana Henryka Dąbrowskiego) • Wycieczka *Śladami hymnu polskiego* na Trakcie Królewsko-Cesarskim w Poznaniu • Makieta pt. „Etapy kształtowania narodu polskiego" lub „Symbole narodowe i ich historia"	• Ulotka *Wycieczka śladami hymnu polskiego* (CTK TRAKT)
9. Patriotyzm dzisiaj. Uczeń: 1) wyjaśnia, co łączy człowieka z wielką i małą ojczyzną i omawia te więzi na własnym przykładzie 3) wyjaśnia, odwołując się do wybranych przykładów, czym według niego jest patriotyzm 5) rozważa, odwołując się do historycznych i współczesnych przykładów, w jaki sposób stereotypy i uprzedzenia utrudniają dziś relacje między narodami	• Dziedzictwo kulturowe – kształtowanie postaw szacunku dla dziedzictwa małej grupy społecznej	• Debata pt. „Patriotyzm wczoraj i dziś: czym współcześnie jest patriotyzm? Dlaczego warto być patriotą? Na czym polega patriotyzm lokalny?" • Prezentacja multimedialna „Mała ojczyzna – miejsce, w którym żyjemy" (celem będzie przedstawienie najciekawszych miejsc w najbliższym środowisku oraz elementów tradycji lokalnej)	• Z. Boras, L. Trzeciakowski, *W dawnym Poznaniu; fakty i wydarzenia z dziejów miasta do roku 1918*, Poznań 1974

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego i Traktu Królewsko-Cesarskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
16. Samorządy i ich znaczenie. Uczeń: 1) wyjaśnia, na czym polegają zasady decentralizacji i pomocniczości; odnosi je do przykładów z życia własnego regionu i miejscowości 17. Gmina jako wspólnota mieszkańców. Uczeń: 1) przedstawia podstawowe informacje o swojej gminie, wydarzenia i postaci z jej dziejów 4) nawiązuje kontakt z lokalnymi instytucjami publicznymi i organizacjami pozarządowymi oraz podejmuje współpracę z jedną z nich 6) odwiedza urząd gminy i dowiaduje się, w jakim wydziale można załatwić wybrane sprawy 18. Samorząd powiatowy i wojewódzki. Uczeń: 1) przedstawia sposoby wybierania samorządu powiatowego i wojewódzkiego oraz ich przykładowe zadania 3) przygotowuje plakat, folder, stronę internetową lub inny materiał promujący gminę, okolicę lub region	• Organizacja państwa pierwszych Piastów: stołeczność – ośrodki centralne • Ratusz – siedzibą władz miasta	• Prezentacja multimedialna w ramach projektu edukacyjnego do wyboru: – „Urząd starosty w Poznaniu wczoraj i dziś” – „Urząd wojewody w Poznaniu” – „Prezydenci Miasta Poznania” – „Samorząd miejski w Poznaniu od XIII wieku do współczesności” • Wycieczka do Urzędu Miasta Poznania • Projekt edukacyjny pt. „Władza i obywatel w Wielkopolsce” • Przygotowanie ulotki lub „spotu reklamowego” promującego Poznań • Klasowy konkurs fotograficzny „Poznań w obiektywie”	• S. Sierpowski, Z. Dworecki (red.), *Urząd wojewody w Poznaniu: od X wieku do współczesności*, Poznań 1997 • *Władze miejskie*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 1, Poznań 1999 • W. Łazuga, *Znany – nieznany prezydent Poznania. Rzecz o Jarogniewie Drwęskim*, Poznań 2005 • D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • Folder *Stare Miasto. Średniowieczne serce Poznania* (CTK TRAKT)

Sylwiana Firin-Gramowska

Plastyka w gimnazjum

Ostrów Tumski w Poznaniu jest miejscem wielkiego bogactwa sztuk plastycznych. Architektura katedry, zbiory malarstwa i rzeźby, zabytki archeologiczne i pomniki, skłaniają do bliższego zapoznania się z nimi. Wydarzenia historyczne związane z Ostrowem Tumskim czynią z tego obszaru miejsce szczególne nie tylko dla poznaniaków, ale dla wszystkich Polaków.

Celem tej tabeli jest przedstawienie możliwości wykorzystania zagadnień związanych z Ostrowem Tumskim w nauczaniu plastyki w gimnazjum. Punktem odniesienia prezentowanych propozycji są treści nauczania zawarte w podstawie programowej. Wybór określonych treści był podyktowany możliwością znalezienia atrakcyjnej formy realizacji, przybliżającej uczniom zabytki i dzieła sztuki zgromadzone w instytucjach działających na terenie Ostrowa Tumskiego. W przypadku niektórych zagadnień uznałam za stosowne poszerzenie obszaru tematycznego na Trakt Królewsko-Cesarski, Poznań i Wielkopolskę.

Zachęcam do zwiedzenia katedry, zapoznania się ze zbiorami Muzeum Archidiecezjalnego oraz zabytkami archeologicznymi Ostrowa Tumskiego. Taka wizyta może stać się inspiracją do zorganizowania pleneru malarskiego, wystawy fotograficznej, prezentacji filmowej, wystawy makiet czy rzeźb. Bezpośredni kontakt z dziełami sztuki przyczyni się do kształtowania uczniów na świadomych i dojrzałych odbiorców kultury plastycznej. Wśród proponowanych przeze mnie form realizacji zagadnień tematycznych znajdują się również techniki dramowe. W bardzo przystępny sposób zostały one omówione w pracy A. Dziedzic i W. E. Kozłowskiej *Drama na lekcjach historii*, Warszawa 1999. Zachęcam gorąco do skorzystania również z oferty edukacyjnej CTK TRAKT. Na stronie www.poznan.pl/trakt znajdą Państwo informacje o spektaklu teatralnym, stare fotografie i bogatą literaturę związaną z Ostrowem Tumskim.

Mam nadzieję, że zaproponowane zagadnienia i formy realizacji będą dla Państwa inspiracją w pracy dydaktycznej.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji –percepcja sztuki	Uczeń: 1) uczestniczy w kulturze poprzez kontakt z zabytkami i dziełami sztuki współczesnej, mając poczucie związku ze śródziemnomorskim dziedzictwem kultury i tradycją narodową, szanując jednocześnie odrębność innych kręgów kulturowych (zna wybrane krajowe i zagraniczne placówki kultury i instytucje artystyczne)	• Architektura Ostrowa Tumskiego • Działalność instytucji kulturalnych związanych z Ostrowem Tumskim	• Uczestnictwo w koncertach i wystawach odbywających się na terenie Ostrowa Tumskiego • Wycieczka połączona ze zwiedzaniem katedry, Muzeum Archidiecezjalnego, kościoła Najświętszej Marii Panny *in Summo* oraz budynkiem psałterii • Zapoznanie z działalnością Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT • Zapoznanie z planami dotyczącymi funkcji i architektury Centrum Historii Ostrowa Tumskiego • Zainteresowanie działalnością Poznańskiego Chóru Katedralnego	• Informacje o koncertach w katedrze poznańskiej znajdują się na stronie: www.chorkatedralny.pl oraz www.katedra.archpoznan.org.pl. • Z działalnością CTK TRAKT można zapoznać się na stronie www.poznan.pl/trakt • D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • Folder *Ostrów Tumski i Zagórze* (CTK TRAKT)
2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę	Uczeń: 1) podejmuje działalność twórczą posługując się środkami wyrazu sztuk plastycznych, innych dziedzin sztuki (fotografika, film) i elementami formy przekazów medialnych, w kompozycji na płaszczyźnie oraz w przestrzeni rzeczywistej i wirtualnej (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki i przekazów medialnych)	• Architektura katedry poznańskiej i Ostrowa Tumskiego	• Konkurs fotograficzny – katedra i Ostrów Tumski • Prace plastyczne inspirowane architekturą katedry i Ostrowa Tumskiego (plener malarski) • Tworzenie makiety katedry i Ostrowa Tumskiego oraz średniowiecznego grodu (wykorzystanie techniki drama na papierze)	• A. Bujak, *Katedra królów. Bazylika Archikatedralna w Poznaniu*, Poznań 2008 • Sz. Skibiński, *Katedra Poznańska*, Poznań 2001 • Folder *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu* (CTK TRAKT) • J. Pazder, *Poznań. Ostrów Tumski*, Poznań 2000
2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę	Uczeń: 1) podejmuje działalność twórczą posługując się środkami wyrazu sztuk plastycznych, innych dziedzin sztuki (fotografika, film) i elementami formy przekazów medialnych, w kompozycji na płaszczyźnie oraz w przestrzeni rzeczywistej i wirtualnej (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki i przekazów medialnych)	• Historia godła Polski – od Przemysła II do współczesności	• Tworzenie ilustracji pierwszego godła Polski • Konkurs plastyczny na najciekawsze przedstawienie zmian w godle Polski • Wystawa prac na forum szkoły	• *Na tropie symboli narodowych – komu zawdzięczamy polski hymn i godło?* – wycieczka edukacyjna (CTK TRAKT) • Korelacja z historią i językiem polskim
2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę	Uczeń: 1) podejmuje działalność twórczą posługując się środkami wyrazu sztuk plastycznych, innych dziedzin sztuki (fotografika, film) i elementami formy przekazów medialnych, w kompozycji na płaszczyźnie oraz w przestrzeni rzeczywistej i wirtualnej (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki i przekazów medialnych)	• Najważniejsze wydarzenia historyczne związane z Ostrowem Tumskim	• Nakręcenie filmu o wybranych wydarzeniach dotyczących historii Ostrowa Tumskiego (dokument, film fabularyzowany, animowany)	• J. Pazder, *Poznań. Ostrów Tumski*, Poznań 2000

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę	Uczeń: 2) realizuje projekty w zakresie sztuk wizualnych, w tym służące przekazywaniu informacji dostosowanej do sytuacji komunikacyjnej oraz uczestnictwu w kulturze społeczności szkolnej i lokalnej (stosując także narzędzia i wytwory mediów środowiska cyfrowego)	• Architektura i sztuka Ostrowa Tumskiego	• Zorganizowanie w szkole wystawy fotograficznej dotyczącej Ostrowa Tumskiego; wernisaż połączony z wystawą malarską dotyczącą Ostrowa Tumskiego	• Jako inspirację można potraktować zdjęcia Ostrowa Tumskiego z zakładki Fototeka na stronie www.poznan.pl/trakt (CTK TRAKT)
2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę	Uczeń: 2) realizuje projekty w zakresie sztuk wizualnych, w tym służące przekazywaniu informacji dostosowanej do sytuacji komunikacyjnej oraz uczestnictwu w kulturze społeczności szkolnej i lokalnej (stosując także narzędzia i wytwory mediów środowiska cyfrowego)	• Znajomość strojów z okresu średniowiecza	• Bal przebierańców – obowiązują stroje z początków państwa polskiego (konkurs na najciekawszy własnoręcznie wykonany strój)	• M. Leventon, *Ilustrowana historia strojów*, Warszawa 2008
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 1) rozróżnia style i kierunki architektury i sztuk plastycznych oraz umieszcza je w odpowiednim porządku chronologicznym i w centrach kulturotwórczych, które miały zasadnicze znaczenie dla ich powstania	• Rozwój stylów architektonicznych na podstawie zabytków Ostrowa Tumskiego	• Prezentacje multimedialne dotyczące architektury Ostrowa Tumskiego • Techniki i strategie dramy	• A. Dziedzic, W. E. Kozłowska, *Drama na lekcjach historii*, Warszawa 1999 (omówienie podstawowych technik i strategii dramy) • A. Bujak, *Katedra królów. Bazylika Archikatedralna w Poznaniu*, Poznań 2008 • Sz. Skibiński, *Katedra Poznańska*, Poznań 2001 • Folder *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu* (CTK TRAKT) • J. Pazder, *Poznań. Ostrów Tumski*, Poznań 2000
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 1) rozróżnia style i kierunki architektury i sztuk plastycznych oraz umieszcza je w odpowiednim porządku chronologicznym i w centrach kulturotwórczych, które miały zasadnicze znaczenie dla ich powstania	• Style architektoniczne katedry poznańskiej (preromańska, romańska, gotycka, barokowa, klasycystyczna, regotyzowana)	• Tworzenie szkiców katedry obrazujących jej przemiany na przestrzeni wieków • Znalezienie najbardziej charakterystycznych elementów dla każdego stylu (zabawa pt.: „Znajdź 10 szczegółów, którymi różnią się te dwa obrazki”)	• A. Bujak, *Katedra królów. Bazylika Archikatedralna w Poznaniu*, Poznań 2008 • Sz. Skibiński, *Katedra Poznańska*, Poznań 2001 • Folder *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu* (CTK TRAKT) • Zdjęcia katedry na stronie www.poznan.pl/mim/trakt, zakładka Fototeka (CTK TRAKT)

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 1) rozróżnia style i kierunki architektury i sztuk plastycznych oraz umieszcza je w odpowiednim porządku chronologicznym i w centrach kulturotwórczych, które miały zasadnicze znaczenie dla ich powstania	• Architektura grodu na przykładzie grodu piastowskiego na Ostrowie Tumskim	• Tworzenie makiet i prezentacji multimedialnych • Projekt interdyscyplinarny	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT) • Folder *Ostrów Tumski i Zagórze* (CTK TRAKT) • Wydawnictwo pokonferencyjne *Fortyfikacje obronne Ostrowa Tumskiego – Funkcje obronne i turystyczne*, Poznań 2009 (CTK TRAKT) • Korelacja z historią i językiem polskim
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 1) rozróżnia style i kierunki architektury i sztuk plastycznych oraz umieszcza je w odpowiednim porządku chronologicznym i w centrach kulturotwórczych, które miały zasadnicze znaczenie dla ich powstania	• Zmiany w układzie urbanistycznym Ostrowa Tumskiego	• Tworzenie prac plastycznych obrazujących zmiany urbanistyczne na Ostrowie Tumskim • Wystawa starych fotografii	• T. Jakimowicz (red.), *Architektura i urbanistyka Poznania w XX wieku*, Poznań 2005 • Zdjęcia Ostrowa Tumskiego na stronie www.poznan.pl/trakt, zakładka Fototeka (CTK TRAKT)
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 1) rozróżnia style i kierunki architektury i sztuk plastycznych oraz umieszcza je w odpowiednim porządku chronologicznym i w centrach kulturotwórczych, które miały zasadnicze znaczenie dla ich powstania	• Zabytki archeologiczne na Ostrowie Tumskim	• Zaproszenie na zajęcia osób, biorących udział w pracach archeologicznych na terenie Ostrowa Tumskiego • Przeprowadzenie przez uczniów wywiadu mającego na celu zdobycie informacji o postępach prac wykopaliskowych i o metodach badawczych archeologów	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT)
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 2) rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury, postrzegając je w kontekście miejsca tradycji we współczesnej kulturze, a także opisuje związki zachodzące między nimi (posługując się terminologią z zakresu danej dziedziny sztuki)	• Rozwój malarstwa na przykładzie obrazów znajdujących się w instytucjach na Ostrowie Tumskim	• Analiza obrazu Jana Matejki *Założenie Akademii Lubrańskiego w Poznaniu* (metoda dramy) • Konkurs na najlepszy szkic kołnierza damy z obrazu *Portret damy* Dirka Santvoorta • Analiza obrazu *Bolesław Chrobry i Otton III u grobu św. Wojciecha* Edwarda Brzozowskiego (Złota Kaplica) • Zapoznanie z portretami trumiennymi z XVII i XVIII w. ze zbiorów Muzeum Archidiecezjalnego • Konkurs malarski na najlepszy portret trumienny postaci historycznej związanej z Ostrowem Tumskim	• A. Bujak, *Katedra królów. Bazylika Archikatedralna w Poznaniu*, Poznań 2008 • Sz. Skibiński, *Katedra Poznańska*, Poznań 2001

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 2) rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury, postrzegając je w kontekście miejsca tradycji we współczesnej kulturze, a także opisuje związki zachodzące między nimi (posługując się terminologią z zakresu danej dziedziny sztuki)	• Rozwój rzeźby na przykładzie zabytków znajdujących się w instytucjach działających na Ostrowie Tumskim	• Wycieczka do Muzeum Archidiecezjalnego i katedry poznańskiej w celu zapoznania się z rzeźbami (Pietą z Jeżewa, 2 ćw. XIV w., Matką Boską z Dzieciątkiem z Niechłodu, ok. 1530 r., posągami Mieszka I i Bolesława Chrobrego ze Złotej Kaplicy oraz nagrobkami biskupa Izdbieńskiego, Adama Konarskiego, nagrobka Górków) • Analiza postaci i scen przedstawionych na późnogotyckim ołtarzu głównym (Najświętsza Maria Panna z Dzieciątkiem, św. Katarzyna i św. Barbara) z predellą zawierającą rzeźbiarskie przedstawienie Ostatniej Wieczerzy • Metoda dramy (poza, rzeźba, gorące krzesło) • Ocena walorów artystycznych oglądanych rzeźb i zmian stylistycznych zachodzących na przestrzeni dziejów	• A. Dziedzic, W. E. Kozłowska, *Drama na lekcjach historii*, Warszawa 1999 (omówienie podstawowych technik i strategii dramy) • A. Bujak, *Katedra królów. Bazylika Archikatedralna w Poznaniu*, Poznań 2008 • Sz. Skibiński, *Katedra Poznańska*, Poznań 2001 • J. Pazder, *Poznań. Ostrów Tumski*, Poznań 2000
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury – recepcja sztuki	Uczeń: 2) rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury, postrzegając je w kontekście miejsca tradycji we współczesnej kulturze, a także opisuje związki zachodzące między nimi (posługując się terminologią z zakresu danej dziedziny sztuki)	• Pomniki na Ostrowie Tumskim	• Wycieczka połączona z oglądaniem i oceną wartości artystycznej pomników (Jana Nepomucena, Jana Kochanowskiego, Jana Pawła II i kard. Augusta Hlonda) • Konkurs fotograficzny – najciekawszy pomnik w Poznaniu	• J. Pazder, *Poznań. Ostrów Tumski*, Poznań 2000

Sylwiana Firin-Gramowska

Muzyka w gimnazjum

Celem tabeli jest przedstawienie możliwości wykorzystania zagadnień związanych z Ostrowem Tumskim w nauczaniu muzyki w gimnazjum. Punktem odniesienia prezentowanych propozycji są treści nauczania zawarte w podstawie programowej. Wybierając określone treści programowe, uznałam, że najciekawszą formą ich realizacji będzie twórczość oraz aktywny, świadomy odbiór muzyki.

Życie muzyczne Ostrowa Tumskiego koncentruje się wokół trzech głównych tematów: kolegium psałterzystów, chóralnej tradycji katedralnej oraz historii organów katedralnych. Proponuję zorganizowanie wycieczki na Ostrów Tumski połączonej ze zwiedzaniem katedry, możliwością wysłuchania organów katedralnych lub koncertu chóralnego. Warto również zwrócić uwagę na istniejący do dziś XVI-wieczny budynek psałterii, wzniesiony na polecenie biskupa Jana Lubrańskiego dla grupy 12 psałterzystów katedralnych.

Przyjemność obcowania z „żywą" muzyką w przepięknych murach katedry jest nieoceniona. Analiza i interpretacja utworów, umiejętność rozpoznawania faktur, form i aparatu wykonawczego jest łatwiejsza, gdy towarzyszy jej przeżycie estetyczne związane z uczestnictwem w koncercie. Jeśli jednak nie jest to możliwe, proponuję Państwu skorzystanie z bogatej repertuarowo propozycji płyt nagranych przez Poznański Chór Katedralny (informacje o płytach znajdą Państwo na stronie www.chorkatedralny.pl). Warte popularyzacji są również płyty Joachima Grubicha nagrane na organach katedry poznańskiej (m.in. *Duc in altum* oraz zbiór kompozycji organowych Cesara Francka).

Wśród proponowanych form realizacji zagadnień tematycznych znajdują się m.in. techniki dramowe. W bardzo przystępny sposób zostały one omówione w pracy A. Dziedzic i W. E. Kozłowskiej *Drama na lekcjach historii*, Warszawa 1999. Drama pozwala gimnazjalistom cieszyć się nauką, rozwija kreatywność i zdolność samodzielnego myślenia.

Zachęcam gorąco do skorzystania również z oferty edukacyjnej CTK TRAKT. Na stronie www.poznan.pl/trakt znajdą Państwo bogatą literaturę związaną z Ostrowem Tumskim. Mam nadzieję, że zaproponowane zagadnienia i formy realizacji będą dla Państwa inspiracją w pracy dydaktycznej.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	Uczeń: 6) zna instytucje kultury muzycznej (miejsca wykonywania różnych rodzajów muzyki)	• Ostrów Tumski jako miejsce koncertów muzyki chóralnej i organowej	• Udział w koncercie odbywającym się na Ostrowie Tumskim	• Warto zapoznać uczniów z programem koncertowym Poznańskiego Chóru Katedralnego www.chorkatedralny.pl, planowanymi w katedrze koncertami organowymi www.katedra.archpoznan.org.pl oraz gościnnymi występami chórów i orkiestr • Podczas wycieczki na Ostrów Tumski wskazane byłoby przedstawić historię powołania kolegium psałterzystów, omówić zakres ich obowiązków i zaprezentować XVI-wieczny budynek psałterii • J. Pazder, *Poznań. Ostrów Tumski*, Poznań 2000
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	Uczeń: 7) wykorzystuje źródła informacji o muzyce (słowniki i encyklopedie muzyczne, Internet).	• Historia organów katedralnych oraz rozwój chóralistyki w katedrze poznańskiej (najwybitniejsi organiści, dyrygenci i inwestorzy)	• Przedstawienie historii organów katedralnych i chóralistyki za pomocą wybranych technik dramowych lub poprzez szukanie informacji w Internecie, w słownikach i encyklopediach muzycznych • Tworzenie osi czasu i umiejscawianie na niej poznanych muzyków	• Budowę i sposób działania organów można przybliżyć, stosując dramę (gorące krzesło, nauczyciel w roli, rzeźba, drama na papierze) lub tworząc prace plastyczne • Informacje na temat historii organów katedralnych i chóralistyki uczniowie mogą znaleźć na stronie internetowej dotyczącej katedry poznańskiej www.katedra.archpoznan.org.pl • Korelacja z informatyką
2. Tworzenie wypowiedzi	Uczeń: 1) gra lub śpiewa (forma aktywności muzycznej powinna być dostosowana do możliwości i zainteresowań ucznia i realizowana przede wszystkim w zespole) ze słuchu (powtarza wzór lub powtarza i odtwarza wzór z pamięci) oraz z nut, piosenki młodzieżowe i turystyczne, pieśni historyczne, patriotyczne, ludowe oraz popularne melodie i tematy z literatury muzycznej, akompaniamenty do piosenek, kanony i proste melodie dwugłosowe; dba o higienę głosu	• Historia Ostrowa Tumskiego	• Tworzenie piosenek, kanonów i prostych melodii dwugłosowych na temat historii Ostrowa Tumskiego • Konkurs na najciekawszą piosenkę i wykonanie • Prezentacja najlepszych zespołów na forum szkoły	• Płyta T-raperów znad Wisły może posłużyć jako inspiracja do muzycznej zabawy historią Ostrowa Tumskiego • Korelacja z historią

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
2. Tworzenie wypowiedzi	Uczeń: 3) tworzy wokalne i instrumentalne wypowiedzi dźwiękowe o różnych funkcjach (np. akompaniament instrumentalny do piosenek, ilustracje muzyczne do treści literackich i plastycznych, własne melodie), improwizuje (np. melodie do podanego tekstu – samodzielnie lub pod kierunkiem nauczyciela, solowo lub w zespole)	• Architektura, rzeźba i malarstwo katedry poznańskiej oraz Akademii Lubrańskiego, jako inspiracja twórczości muzycznej	• Tworzenie urytmizowanych tekstów o historii Ostrowa Tumskiego • Tworzenie ścieżki dźwiękowej wybranych fragmentów historii Ostrowa Tumskiego • Tworzenie schematów rytmicznych lub rytmicznych kanonów inspirowanych architekturą katedry, np. porządkiem okien • Tworzenie improwizowanych melodii na temat historii Ostrowa Tumskiego inspirowanych malarstwem katedralnym oraz dziełami sztuki ze zbiorów Muzeum Archidiecezjalnego • Uczniowie improwizują melodię do stworzonych przez siebie tekstów lub tworzą wokalne improwizacje do otrzymanych od nauczyciela tekstów dotyczących historii Ostrowa Tumskiego i postaci historycznych z nim związanych	• Foldery: *Bazylika Archikatedralna w Poznaniu*, *Ostrów Tumski i Zagórze* (CTK TRAKT) • A. Bujak, *Katedra królów. Bazylika Archikatedralna w Poznaniu*, Poznań 2008 • Korelacja z plastyką i historią
2. Tworzenie wypowiedzi	Uczeń: 4) wypowiada się o muzyce – opisuje typowe cechy epok w dziejach muzyki i cechy słuchanych utworów, charakteryzuje estetykę utworu i jego wykonanie	• Muzyka na Ostrowie Tumskim	• Uczestnictwo w koncertach organizowanych na Ostrowie Tumskim lub słuchanie płyt z nagraniami dokonanymi w katedrze poznańskiej • Omówienie koncertu, recenzja w formie pisemnej • Konkurs na najciekawszą recenzję	• Godne polecenia są płyty Joachima Grubicha nagrywane na organach katedry poznańskiej: *Duc in altum* (od utworów Bacha po współczesne kompozycje organowe) oraz zbiór utworów Cesara Francka • Warto w nawiązaniu do kolegium psałterzystów zaprezentować *Psalmy Dawida* w muzycznym opracowaniu od Mikołaja Gomółki do Krzysztofa Pendereckiego
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury	Uczeń: 1) świadomie odbiera muzykę – rozpoznaje cechy utworu muzycznego (rodzaje faktury muzycznej: jednogłosową i wielogłosową, wybrane formy muzyki wokalnej i instrumentalnej)	• Muzyka i architektura Ostrowa Tumskiego	• Uczestnictwo w koncertach organizowanych na Ostrowie Tumskim lub słuchanie płyt z nagraniami dokonanymi w katedrze poznańskiej • Porównanie faktury i formy w muzyce i architekturze na podstawie wysłuchanych utworów	• Słuchanie muzyki powinno być poprzedzone zapoznaniem się z terminami: forma i faktura w muzyce i architekturze • Korelacja z plastyką i informatyką
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury	Uczeń: 2) określa różnorodne funkcje muzyki użytkowej i artystycznej	• Muzyka religijna i artystyczna w katedrze poznańskiej	• Uczestnictwo w koncertach organizowanych na Ostrowie Tumskim lub słuchanie płyt z nagraniami dokonanymi w katedrze poznańskiej • Zwrócenie uwagi na funkcje muzyki religijnej i artystycznej na podstawie takich form muzycznych jak msza i kantata	• Informacje na temat form muzycznych uczniowie znajdują w Internecie lub w słownikach i encyklopediach muzycznych • Korelacja z informatyką

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury	Uczeń: 4) rozpoznaje aparat wykonawczy muzyki wokalnej, instrumentalnej i wokalno-instrumentalnej (orkiestra, zespół kameralny, solista, chór, rodzaje głosów żeńskich i męskich oraz instrumenty orkiestrowe)	• Muzyka na Ostrowie Tumskim	• Uczestnictwo w koncertach na Ostrowie Tumskim lub słuchanie płyt z nagraniami dokonanymi w katedrze poznańskiej • Omówienie koncertu lub muzyki z płyt pod kątem aparatu wykonawczego	• Godne polecenia są płyty z kolędami w wykonaniu Poznańskiego Chóru Katedralnego pod dyr. Szymona Daszkiewicza z Krzysztofem Wilkusem na organach www.chorkatedralny.pl
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury	Uczeń: 6) porządkuje chronologicznie epoki muzyczne, przyporządkowując im reprezentatywnych dla nich kompozytorów oraz utwory muzyczne wysłuchane i omówione na lekcjach	• Muzyka na Ostrowie Tumskim od średniowiecza do współczesności	• Uczestnictwo w koncertach organizowanych na Ostrowie Tumskim lub słuchanie płyt z nagraniami dokonanymi w katedrze poznańskiej • Tworzenie osi czasu i umiejscawianie na niej poznanych kompozytorów i ich dzieł	• Warto zapoznać uczniów z płytami Joachima Grubicha *Duc in altum* • *Melodie na psałterz polski* Mikołaja Gomółki • Hymny z poznańskiej katedry pod dyrekcją Zdzisława Bernata • Korelacja z historią

Sylwester Samulski

Religia w gimnazjum

Nauczanie religii w gimnazjum zakłada wprowadzenie uczniów w tajemnicę wiary w Boga. Ma również ukazać młodzieży rolę sakramentów, a także Chrystusowy Kościół, który jest wspólnotą ludu bożego.

Celem nauczania religii w gimnazjum jest wychowanie katolika świadomego i odpowiedzialnego za swoją wiarę, kochającego Boga, Kościół i ojczyznę.

Wiek młodzieży gimnazjalnej (12–15 lat) związany jest z przemianami biologicznymi, intelektualnymi i psychicznymi. Pojawia się kryzys tożsamości, lęk przed pogardą, oburzenie na fałsz, hipokryzję. Młodzież stawia pytania natury egzystencjalnej, pyta o sens życia, potrzebę uczenia się itp.

Ze względu na dużą zmienność uczuć młodzież zaczyna przeżywać również wątpliwości religijne, z łatwością odrzuca dotychczasowe autorytety, jest krytyczna wobec Kościoła i osób go reprezentujących, rozpada się harmonijny obraz świata z dzieciństwa.

W tej sytuacji istotnym i niezastąpionym warunkiem skutecznej pomocy młodzieży powinno być podmiotowe jej traktowanie.

W tym okresie uczeń:

- nabywa podstawową wiedzę z zakresu analizy tekstu biblijnego i umiejętności interpretacji religijnej perykop biblijnych;
- dostrzega związki teraźniejszości z przeszłością; tworzy krótkie wypowiedzi o postaci i wydarzeniu historycznym, posługując się poznanymi pojęciami; przedstawia własne stanowisko i próbuje je uzasadnić; przyporządkowuje fakty historyczne datom; stawia pytania dotyczące przyczyn i skutków analizowanych wydarzeń z historii zbawienia i współczesnych;
- rozwija świadomość chrztu nie jako jednorazowego wydarzenia z przeszłości, ale jako procesu obejmującego całe życie;

- w oparciu o posiadaną wiedzę wypracowuje względnie stałe zachowania, reakcje poznawcze, emocjonalnie umotywowane wartościami najwyższymi, odnosząc je zwłaszcza do miłości Boga, Kościoła, ojczyzny i rodziny;
- rozwija umiejętność wypowiadania się w mowie i w piśmie na tematy poruszane na zajęciach związane z poznawanymi tekstami biblijnymi i innymi tekstami o charakterze religijnym i własnymi zainteresowaniami.

Podstawa programowa sugeruje, aby katecheta m.in.:

- pogłębiał podstawowe prawdy wiary chrześcijańskiej;
- wprowadzał w podstawowe pojęcia dotyczące nauki o Biblii, a także o języku i historii zbawienia;
- pogłębiał podstawową wiedzę o liturgii;
- wychowywał do przeżywania okresów roku liturgicznego;
- przedstawiał sakramenty jako znaki zbawczego działania Boga w Kościele;
- znajdywał przekonującą motywację uczestnictwa w życiu sakramentalnym;
- pogłębiał rozumienie podstawowych pojęć etycznych i zasad moralnych;
- pogłębiał przeżywanie modlitwy jako wznoszenie duszy do Boga;
- przedstawiał Kościół jako wspólnotę ludu bożego;
- przedstawiał historię Kościoła jako pielgrzymki wspólnoty ludzi wierzących w Chrystusa;
- ukazywał rolę Kościoła w życiu narodu polskiego;
- ukazywał podstawy myśli ekumenicznej;
- przygotowywał do podjęcia misji o prawdach wiary i wartościach chrześcijańskich we własnym środowisku.

Na III etapie kształcenia religijnego katecheta powinien pełnić rolę przewodnika, który inspiruje, wspiera, ukierunkowuje poszukiwania. Wprowadzenie do pracy metod poszukujących (drama, dyskusja, trybunał, praca z tekstem, metoda problemowa, quizy, rewizja życia, gry decyzyjne, praca w grupach, praca w parach, wycieczka itp.) jest pomocne w kształtowaniu własnych opinii, umiejętności argumentowania i motywowania, precyzowania myśli, w kształtowaniu woli; budzą poczucie odpowiedzialności za siebie, rodzinę i środowisko.

Wybrane przeze mnie formy realizacji należy traktować jako przykładowe. Mogą one stanowić inspirację do nowych pomysłów edukacyjnych.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Formacja moralna Pogłębianie rozumienia podstawowych pojęć etycznych i zasad moralnych Ukazanie życia moralnego poprzez analizę Dekalogu i Błogosławieństw	• Bolesław Chrobry jako postać poddana moralnym sądom	• Prezentacja multimedialna o całokształcie życia Bolesława Chrobrego z położeniem szczególnego nacisku na to, co zrobił, zdobył, co po sobie pozostawił oraz jakim kosztem tego dokonał (prezentacja wraz z filmem o nim) • Ćwiczenia dramowe w parach w oparciu o zdobyte informacje – uczniowie odgrywają scenki z życia Bolesława Chrobrego z podkreśleniem jego dobrych i złych czynów (jeden uczeń jest „naszym bohaterem", drugi natomiast „głosem jego sumienia") • Dyskusja: – „Czy władca Polski rządzący państwem powinien kierować się bezwzględnym dążeniem ku dobru państwa »mimo wszystko i bez względu na wszystko«, czy pozostać człowiekiem kosztem słusznej polityki państwa?" – „Czy życiowy bagaż decyzji Bolesława i ludzi współczesnych należy oceniać przez pryzmat czego się dokonało czy jakim człowiekiem się pozostało"? – dyskusja powinna uwzględniać następujące pojęcia etyczne: powinność moralna, sumienie, prawo naturalne, prawo Boże, hierarchia wartości • Gra decyzyjna – porównanie wizerunku Bolesława z *Kroniki* Galla Anonima z obrazem widzianym oczyma rodziny: – „Czy Bolesław Chrobry był rzeczywiście tak wspaniałym władcą, który »po męsku rządził królestwem i za łaską Bożą w taką wzrósł cnotę i potęgę, iż ozłocił (...) całą Polskę swą zacnością«, jak pisał o nim kronikarz Gall Anonim?" – „Czy podczas, gdy wykupywał złotem ciało nieboszczyka Wojciecha i umieścił je w siedzibie metropolitalnej w Gnieźnie, miał na celu jego faktyczne uczczenie czy kierował się jedynie popularyzacją i zaistnieniem państwa w Europie? Czy postępował słusznie?" – W grze należy uwzględnić odpowiednie stroje i obecność następujących osób: Bolesława (nad którym wydawany był sąd), Mieszka I, Świętopełka, Lamberta, Mieszka, Ody, św. Wojciecha, Ottona III, Henryka II, wojów, ludu • Wycieczka do podziemi katedry poznańskiej w celu zobaczenia reliktu grobowca Bolesława Chrobrego	• Film o Bolesławie Chrobrym • Materiały edukacyjne CTK TRAKT • *Kronika* Galla Anonima • Współpraca z rodzicami • Korelacja: historia, język polski, etyka

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Wychowanie liturgiczne Przedstawienie sakramentów jako znaków zbawczego działania Boga w Kościele Znajdowanie przekonującej motywacji uczestnictwa w życiu sakramentalnym	• Chrzest Polski jako jeden z sakramentów, mający kluczowe znaczenie dla całego narodu • Katedra poznańska • Baptysterium • Mieszko I • Chrzest Polski	• Zwiedzanie katedry (Złotej Kaplicy), przywołanie katedry preromańskiej i baptysterium (uczniowie jako przewodnicy) • Warsztaty dla uczniów organizowane przez Instytut Pamięci Narodowej • Prezentacja filmu *Gniazdo*, reż. J. Rybkowski, 1974, o początkach państwa polskiego w celu uświadomienia uczniom, jak to było naprawdę • Praca w grupach – plakat „Chrzest »wczoraj i dziś«"; wywieszenie plakatów, podsumowanie i porównanie znajdujących się na nich informacji • Dyskusja: – „Czy przyjęcie chrztu było Polsce potrzebne? Czemu służyło? Czy coś zmieniło?" – „Jak wyglądałaby dzisiejsza Polska, gdyby Mieszko nie przyjął chrztu?" – „Autorefleksja (rewizja życia): czy przyjmowane przez nas sakramenty są potrzebne? Jaki jest ich cel?" • Na podstawie fragmentów kroniki Thietmara uzyskanie informacji, jak wyglądało krzewienie chrześcijaństwa na ziemiach polskich – praca w parach	• Film historyczny *Gniazdo*, reż. J. Rybkowski, 1974 • Fragmenty kroniki Thietmara • Korelacja: historia, język polski, plastyka
Wychowanie do życia wspólnotowego Ukazanie roli Kościoła w życiu narodu polskiego	• Ostrów Tumski jako świadek ważnych wydarzeń z życia narodu polskiego • Katedra poznańska • Pomnik Jana Kochanowskiego • Złota Kaplica	• Praca w parach: jakie wydarzenia i związane z nimi postacie historyczne miały wpływ na losy Polski i Polaków (jak najwięcej przykładów) • Prezentacja multimedialna dotycząca ważnych wydarzeń w dziejach narodu polskiego związanych z Kościołem (z uwzględnieniem początków chrześcijaństwa w Polsce, czasów Jagiellońskich (św. Jadwiga), roli św. Stanisława, a także: unia brzeska i wschodnie Kościoły katolickie, najważniejsze fakty i postaci z niewoli narodowej) • Quiz w grupach dotyczący wyżej wymienionej tematyki w ramach sprawdzenia wiedzy • Debata „Jak wyglądałaby Polska bez istnienia Kościoła/kościoła? Jakie było/jest jego znaczenie wczoraj i dziś?" • Gra miejska *Bractwo odkrywców* (CTK TRAKT) • Zwiedzanie katedry poznańskiej, Złotej Kaplicy, obejrzenie pomnika Jana Kochanowskiego na Ostrowie Tumskim	• Korelacja: historia, język polski, informatyka

Anna Matyja-Bielska

Etyka w gimnazjum

Propozycja zajęć etyki związanych z dziedzictwem kulturowym Poznania, na trzecim etapie edukacyjnym, wykracza poza temat Ostrowa Tumskiego, gdyż ten uczniowie poznali na wcześniejszym etapie edukacyjnym. W wyborze tematów kierowałam się tym, że młodzież w gimnazjum posiada już obszerną wiedzę na temat miasta Poznania i zna bardzo dobrze historię Ostrowa Tumskiego.

Celem proponowanych zajęć jest skrystalizowanie poglądu na świat młodego człowieka oraz wskazanie jak rozpoznawać wartości, jak dokonywać właściwych wyborów, oraz próba nauczenia ich dorosłej odpowiedzialności. Aby te cele osiągnąć, należy wybrać właściwe metody nauczania. Przede wszystkim takie, które odwołują się do emocji i wyobraźni nastolatka, a także dopasowują do poziomu jego intelektu.

Dlatego oprócz metod aktywizujących, takich jak: praca w parach, grupach, ćwiczenia dramowe czy wycieczki większość zajęć opiera się na stawianiu sytuacji problemowych, które zmuszają do spojrzenia na problem z wielu stron, do samodzielnego wyciągania wniosków i refleksji. Dzięki temu uczeń uczy się definiowania problemu, dyskutowania, komunikowania, tolerancji na inne poglądy oraz spierania na różne tematy. Nauczyciel jest tylko moderatorem, który pobudza do myślenia, a nie narzuca konkretne idee.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
2. Rola i znaczenie sumienia w ocenie moralnej i dla wewnętrznego rozwoju człowieka	• Doktor Karol Marcinkowski	• Praca w parach: na podstawie dostępnych źródeł (fragmenty tekstów, Internet) uczniowie poszukują informacji na temat życia Karola Marcinkowskiego • Ćwiczenia dramowe w parach na podstawie zdobytych informacji: uczniowie odgrywają scenki z życia doktora (jeden jest naszym bohaterem, a drugi „głosem sumienia") • Dyskusja „Czym jest i dlaczego posiadamy sumienie? Jakie jest źródło »głosu sumienia«?" • Praca w grupach: uczniowie piszą sztukę teatralną, w której głównym bohaterem jest Karol Marcinkowski i jego sumienie (akcja może dziać się w dowolnym miejscu i czasie – ważne jest tylko pokazanie znaczenia sumienia w wewnętrznym rozwoju człowieka i wskazanie konsekwencji, jakie dotykają bohatera na skutek słuchania sumienia) • Klasa wybiera najlepszy scenariusz i tworzy sztukę teatralną dla innych uczniów	• H. Cegielski, *Życie i zasługi doktora Karola Marcinkowskiego,* Poznań 1866 • Wycieczka po miejscach związanych z życiem i działalnością Karola Marcinkowskiego • Korelacja: historia, język polski
5. Człowiek wobec wartości; człowiek wobec cierpienia i śmierci	• Historia obozu w Forcie VII	• Wycieczka do Fortu VII • Po powrocie uczniowie piszą refleksje na temat tego co zobaczyli, co poczuli, co było najbardziej przerażające • Dyskusja „Jak może zachować się człowiek wobec cierpienia i śmierci?" • Wypracowanie „Czy zgadzasz się z poglądem, że cierpienie uszlachetnia?"	• Lekcja muzealna w Forcie VII • Film edukacyjno-historyczny *Zniewolony Poznań 1939–1945*, realizacja M. Krzysztoń, R. Jerzak, Poznań 2007 • Korelacja: historia, język polski
6. Moralność a religia, wiedza i polityka	• Pomnik Najświętszego Serca Pana Jezusa w Poznaniu (zwany Pomnikiem Wdzięczności)	• Praca w parach: uczniowie poszukują informacji na temat Pomnika Wdzięczności i tworzą plakaty opisujące genezę powstania oraz historię • Wystawa plakatów w klasie • Porównanie informacji na plakatach • Dyskusja „Dlaczego naziści zniszczyli akurat ten pomnik po wkroczeniu do Poznania? Jak ważne są symbole narodowe i religijne dla człowieka? Dlaczego poznaniacy starają się dzisiaj odbudować pomnik?" • Uczniowie piszą opowiadanie fantasy pokazujące przenikanie się i wpływ moralności i religii na wiedzę i życie polityczne	• W. Czarnecki, *To był też mój Poznań*, Poznań 1987 • *Pomniki*, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, Poznań 2001 • Korelacja: historia, język polski
7. Wskazania moralne w religii chrześcijańskiej; normy społeczne wynikające z nauki społecznej Kościoła	• Kulturkampf – walka o kulturę w XIX wieku	• Dzielimy uczniów na zespoły badawcze, które mają za zadanie przygotować ścieżkę edukacyjną po najważniejszych miejscach obejmujących kulturkampf. Każdemu zespołowi nauczyciel przydziela inny rejon • Uczniowie po wykonaniu zadań na ścieżce edukacyjnej, w grupach zastanawiają się czym był kulturkampf, jakie formy oddziaływania przybrał w Poznaniu, jak Kościół katolicki bronił się przed wpływami kulturkampfu? • Rozmowa, w której uczestniczą wszystkie grupy: przedstawienie wniosków, do jakich doszły poszczególne grupy. Dyskusja „Dlaczego próba osłabienia Kościoła chrześcijańskiego się nie udała?"	• Wycieczka szlakiem najważniejszych miejsc obejmujących kulturkampf: Hotel Bazar, Biblioteka Raczyńskich, Teatr Polski, Zamek Cesarski z Dzielnicą Zamkową • Z. Zieliński, *Kulturkampf w archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej w latach 1873–1887*, Poznań 2011 • G. Kucharczyk, *Kulturkampf. Walka Berlina z katolicyzmem*, Warszawa 2009 • Korelacja: historia, język polski

Marek Jekel

Historia w szkole ponadgimnazjalnej – poziom podstawowy i rozszerzony

W nowej podstawie programowej w pierwszej klasie szkoły ponadgimnazjalnej w przedmiocie historia znalazły się hasła programowe będące kontynuacją gimnazjum i dotyczące XX wieku. W klasie II i III tylko uczniowie wybierający historię w zakresie rozszerzonym będą ją realizować ponownie od starożytności do współczesności. Pozostali będą uczestniczyć w zajęciach przedmiotu historia i społeczeństwo.

Zaprezentowana propozycja wpisuje się w nową podstawę programową. Dotyczy ona jednak tylko uczniów realizujących naukę historii. Autor zawarł propozycję realizacji treści podstawy programowej na samym Ostrowie Tumskim. Większość tych propozycji dotyczy wykorzystania Ostrowa Tumskiego jako miejsca realizacji. Jest ono mocno związane z lokacją i losami miasta. Dlatego część propozycji jest tak skonstruowana, by Ostrów Tumski mógł być początkiem lub inspiracją do ich realizacji.

Przedstawione formy i metody dydaktyczne wpisują się w określone przez MEN cele kształcenia na IV poziomie edukacyjnym:

I. Chronologia historyczna

Uczeń porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych.

II. Analiza i interpretacja historyczna

Uczeń analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epoki i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.

III. Tworzenie narracji historycznej

Uczeń tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.

Podana literatura jest tylko propozycją, która powinna wspomóc uczniów i nauczycieli w przygotowaniu i realizacji zajęć. Zaproponowane formy i metody dydaktyczne mają aktywizować uczniów w procesie dydaktycznym. A treści realizowane i inspirowane Ostrowem Tumskim mają pomagać w ilustracji i wyjaśnianiu na przykładzie Poznania procesów historycznych zachodzących w Polsce i Europie. Powinny one wzmacniać wśród uczniów Wielkopolski dumę z przynależności do ich małej ojczyzny. Dzięki atrakcyjnej formie mogą także wpłynąć na większą efektywność procesu dydaktycznego.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Klasa I (poziom podstawowy)

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: 6.1 Charakteryzuje strukturę społeczną, narodowościową i wyznaniową odrodzonego państwa polskiego, dostrzegając przyczyny konfliktów społecznych i narodowościowych	• Struktura społeczna i narodowościowa społeczeństwa wielkopolskiego	• Konkurs „Poznań – miasto wielu narodów”	• *Poznańscy Żydzi*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 3, Poznań 2006 oraz z. 1, Poznań 2009 • *Inteligencja poznańska historia i wspomnienia*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 2, Poznań 1998 • *Lata dwudzieste, lata trzydzieste*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 4, Poznań 1996
Uczeń: 6.2 Porównuje przejawy kryzysu gospodarczego na świecie i w Polsce, wskazując jego specyficzne cechy	• Wpływ wielkiego kryzysu gospodarczego na społeczeństwo Poznania	• Analiza porównawcza źródeł statystycznych ukazujących spadek produkcji oraz wzrost bezrobocia w Europie, Polsce i Poznaniu	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania*, t. 2, Warszawa–Poznań 1998
Uczeń: 8.2 Opisuje strukturę polityczną i wojskową oraz działalność polskiego państwa podziemnego i ocenia historyczną rolę Armii Krajowej	• Akcja Bollwerk	• Analiza źródeł informacji (prasa, monografie, fotografie) dotyczących akcji Bollwerk • Redakcja słownika biograficznego poznańskiej konspiracji	• W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998 • E. Serwański, *Wielkopolska w cieniu swastyki,* Poznań 1970 • *Okupacja*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 2 i 3, Poznań 2009
Uczeń: 8.4 Analizuje zmiany terytorialne, straty ludnościowe, kulturowe i materialne Polski będące następstwem II wojny światowej	• Przemiany społeczno-gospodarcze w powojennym Poznaniu	• Analiza źródeł statystycznych i strat związanych z II wojną światową i przemianami w strukturze społecznej i gospodarczej • Wywiad ze świadkiem historii (np. członkiem rodziny) • Badanie historii swojej rodziny (korzenie społeczne, życie codzienne i jego przemiany, udział w ważnych wydarzeniach)	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania*, t. 3, Warszawa–Poznań 1998 • *Bitwa o handel*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 3, Poznań 1995

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: 11.5 Ocenia polityczną i społeczną rolę Kościoła katolickiego w PRL-u	• Uroczystości Millenium w Poznaniu	• Wywiad ze świadkiem historii (księdzem, członkiem rodziny, znajomym) • Sonda uliczna i jej analiza • Redakcja słownika biograficznego biskupów poznańskich • Projekt edukacyjny „Prymas Stefan Wyszyński"	• B. Noszczak (red.), *Milenium czy Tysiąclecie*, Biuletyn IPN 4/2001, Warszawa 2006
Uczeń: 12.1 Wyjaśnia znaczenie pontyfikatu Jana Pawła II dla przemian politycznych w Polsce	• Wizyty Jana Pawła II w Poznaniu	• Wizyty Jana Pawła II we wspomnieniach mojej rodziny • Wyszukiwanie źródeł informacji (prasa, wspomnienia, monografie, fotografie) • Zorganizowanie wystawy szkolnej poświęconej wizytom Jana Pawła II w Poznaniu	• *Ślady świętości: Jan Paweł II w Poznaniu i Wielkopolsce*, „Kronika Miasta Poznania", wydanie specjalne, Poznań 2005

Klasa II i III (poziom rozszerzony)

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: II.4.1 Prezentuje główne stanowiska historiografii i dotyczące etnogenezy Słowian	• Słowiański Poznań – badania archeologiczne	• Wycieczka do Muzeum Archeologicznego • Spotkanie z archeologami • Analiza źródeł materialnych dotyczących prehistorii Poznania	• M. Kobusiewicz (red.), *Pradzieje Wielkopolski,* Poznań 2009 • www.muzarp.poznan.pl
Uczeń: II.4.2 Wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji	• Legendarne początki Poznania (czy legenda może być źródłem historycznym?)	• Analiza legend poznańskich dotyczących początków Poznania	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT) • J. Strzelczyk, *Mieszko I*, Poznań 1992 • W. Łęcki i P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy,* Poznań 1998 • J. Pazder, *Poznań przewodnik po zabytkach i historii,* Poznań 2010 • W. Łęcki, *Poznań przewodnik*, Poznań 2010 • A. Plenzler, *Legendy Poznania,* Poznań 2003 • *W kręgu katedry*, „Kronika Miasta Poznania", z. 1, Poznań 2003 • *Nasi Piastowie*, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, Poznań 1995 • Foldery: *Ostrów Tumski i Zagórze*, *Bazylika Archidiecezjalna* (CTK TRAKT)

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: II.4.2 Wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji	• Czy chrzest Mieszka I odbył się w Poznaniu?	• Analiza źródeł historycznych (pisanych i materialnych) związanych z początkami państwa polskiego • Analiza makiety Ostrowa Tumskiego • Drama „Mieszko I przyjmuje chrzest" • Wycieczka „Śladami Mieszka I na Ostrowie"	• jw.
Uczeń: II.4.2 Wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji	• Gród piastowski w Poznaniu	• Wycieczka po Ostrowie Tumskim • Spotkanie z archeologami na temat stanu badań lub wyglądu grodu poznańskiego – budowa makiety grodu	• jw.
Uczeń: II.4.2 Wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji	• Rola grodu poznańskiego w czasach panowania dynastii Piastów	• Analiza źródeł historycznych związanych z początkami państwa polskiego • Drama „Przygotowania do przyjęcia Ottona III"	• jw.
Uczeń: II.4.2 Wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji	• Badania archeologiczne na Ostrowie Tumskim	• Spotkanie z archeologami • Projekt edukacyjny • Wycieczka po miejscach odkrywek archeologicznych na Ostrowie Tumskim • Analiza źródeł informacji (artykułów dotyczących badań archeologicznych na Ostrowie Tumskim)	• jw.
Uczeń: II.4.2 Wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji	• Życie codzienne w czasach pierwszych Piastów	• Analiza źródeł historycznych • Projekt edukacyjny „Życie na dworze pierwszych Piastów" • Drama „Jeden dzień z życia Bolesława Chrobrego"	• jw.
Uczeń: II.4.2 Wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji	• Rola religijna biskupstwa poznańskiego w państwie pierwszych Piastów	• Analiza źródeł informacji (źródeł historycznych, monografii i syntez historycznych) • Dyskusja panelowa „Dlaczego biskup poznański nie chciał podporządkować się arcybiskupowi gnieźnieńskiemu?" • Wycieczka do Muzeum Archidiecezjalnego • Analiza porównawcza roli biskupstw w państwach Europy Środkowej	• jw.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: II.4.2 Wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji	• Najazd Brzetysława i jego wpływ na miejsce Poznania w państwie piastowskim	• Analiza źródeł informacji miejsca grodu poznańskiego w strukturze państwa polskiego (źródeł historycznych do początków i wybranych monografii historycznych do początków państwa polskiego)	• jw.
Uczeń: II.5.1 Wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbicia dzielnicowego	• Rola Poznania i książąt wielkopolskich w okresie rozbicia dzielnicowego	• Wycieczka „Poznańskimi śladami dzielnicowych książąt wielkopolskich" • Analiza źródeł informacji dotycząca miejsca Poznania w okresie rozbicia dzielnicowego (źródeł historycznych, monografii i syntez historycznych)	• W. Łęcki, *Poznań przewodnik*, Poznań 2010 • B. Nowacki, *Przemysł I*, Poznań 2003 • *Od Komandorii do Antoninka,* „Kronika Miasta Poznania", z. 4, Poznań 2010 • *Nasi dominikanie*, „Kronika Miasta Poznania", z. 3, Poznań 2004 • *W cieniu wieży ratuszowej*, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, Poznań 2003 • *Władze miejskie,* „Kronika Miasta Poznania", z. 1, Poznań 1999 • *Śródka, Ostrówek, św. Roch*, „Kronika Miasta Poznania", z. 1, Poznań 1997 • *Mury miejskie,* „Kronika Miasta Poznania", z. 1, Poznań 1996 • Foldery: *Stare Miasto – średniowieczne serce Poznania, Dawne mury miejskie Poznania* (CTK TRAKT)
Uczeń: II.5.1 Wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbicia dzielnicowego	• Lokacja miasta Poznania	• Drama „Lokacja miasta Poznania" • Projekt edukacyjny „Jak lokowano Poznań?" • Analiza struktury średniowiecznego dokumentu – lokacja Poznania	• jw.
Uczeń: II.5.2 Porównuje proces formowania się społeczeństwa stanowego w Polsce i w zachodniej Europie	• Stroje mieszkańców Poznania	• Projekt edukacyjny „Stroje mieszkańców średniowiecznego miasta" • Rewia mody	
Uczeń: II.5.2 Porównuje proces formowania się społeczeństwa stanowego w Polsce i w zachodniej Europie	• Życie codzienne mieszkańców Poznania	• Sesja fotograficzna „Średniowieczny Poznań" • Projekt edukacyjny „Życie średniowiecznego miasta" • Redakcja książki kucharskiej • Przygotowanie średniowiecznego posiłku	

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: II.5.4 Charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła	• Przemysł II książę wielkopolski i król Polski	• Konkurs „Biografia Przemysła II" • Analiza pieczęci Przemysła II	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Przemysłowie Wielkopolscy: Od księcia dzielnicowego do króla Polski*, zeszyt 2, Poznań 2007 (CTK TRAKT) • W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998 • *Zamek książąt królów i starostów,* „Kronika Miasta Poznania", z. 4, Poznań 2004 • M. Klunder, *Mord na zamku,* Poznań 2003
Uczeń: II.5.4 Charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła	• Poznański kryminał, czyli kto zabił Ludgardę?	• Śledztwo w sprawie Ludgardy (analiza źródeł informacji) • *Mroczne tajemnice Poznania* (film o śmierci Ludgardy nakręcony przez uczniów)	• jw.
Uczeń: II.5.4 Charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła	• Dlaczego poznaniacy nie lubili Władysława Łokietka?	• Analiza źródeł informacji dotyczących stosunków mieszczan Poznania z Władysławem Łokietkiem • Debata oksfordzka „Władysław Łokietek doprowadził do upadku znaczenia Poznania"	• jw.
Uczeń: II.5.4 Charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła	• Mieszkańcy Poznania wobec konfliktu Władysława Łokietka z Krzyżakami	• Analiza źródeł informacji (źródeł historycznych i monografii) dotycząca stosunku mieszkańców Poznania do Krzyżaków	• jw.
Uczeń: II.8.2 Ocenia znaczenie włączenia ziem polskich do cywilizacyjnego kręgu świata zachodniego (łacińskiego)	• Rola Kościoła w średniowiecznym Poznaniu	• Wycieczka szlakiem średniowiecznych kościołów Poznania • Dyskusja panelowa „Rola Kościoła w średniowiecznym Poznaniu"	• W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998 • J. Pazder, *Poznań przewodnik po zabytkach i historii,* Poznań 2010 • *Legenda Bożego Ciała*, „Kronika Miasta Poznania", z. 3–4, Poznań 1992
Uczeń: II.8.2 Ocenia znaczenie włączenia ziem polskich do cywilizacyjnego kręgu świata zachodniego (łacińskiego)	• Chrześcijański Poznań (miejsca kultu)	• Zwiedzanie kościoła Najświętszej Marii Panny na Ostrowie Tumskim • Średniowieczna liturgia (analiza źródeł materialnych) • Wycieczka „Miejsca kultu w średniowiecznym Poznaniu"	• jw.
Uczeń: II.8.2 Ocenia znaczenie włączenia ziem polskich do cywilizacyjnego kręgu świata zachodniego (łacińskiego)	• Rola Kościoła w lokacji miasta	• Analiza źródeł informacji (źródeł historycznych monografii i syntez historycznych) dotycząca roli Kościoła w lokacji miasta • Debata oksfordzka „Poznań zawdzięcza swoje powstanie Kościołowi"	• jw.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: II.8.2 Ocenia znaczenie włączenia ziem polskich do cywilizacyjnego kręgu świata zachodniego (łacińskiego)	• Chrześcijański Poznań	• Analiza źródeł historycznych (analiza porównawcza Poznania z innymi miastami Europy) • Projekt edukacyjny „Średniowieczny Poznań miastem europejskim" • Projekt edukacyjny „Średniowieczny Poznań miejscem spotkania różnorodnych kultur" • Analiza źródeł hagiograficznych dotycząca świętych związanych z Poznaniem i Wielkopolską • Konstrukcja słownika „Atrybuty świętych" • Konstrukcja słownika biograficznego „Europejczycy w średniowiecznym Poznaniu"	• *Święci poznańscy i wielkopolscy*, „Kronika Miasta Poznania", z. 3–4, Poznań 1994
Uczeń: II.8.1 Wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecznej	• Poznań miastem średniowiecznej Europy	• Debata oksfordzka „Średniowieczny Poznań był miastem europejskim"	• *Niemcy i Żydzi w Poznaniu*, „Kronika Miasta Poznania", z. 1–2, Poznań 1992 • *Płyty vischerowskie*, „Kronika Miasta Poznania", z. 3–4, Poznań 1991
Uczeń: II.8.3 Identyfikuje dokonania kultury okresu średniowiecza w zakresie piśmiennictwa, prawa, filozofii, architektury i sztuki, z uwzględnieniem kultury polskiego średniowiecza	• Dokumenty średniowiecznego Poznania	• Analiza aktu lokacyjnego Poznania • Analiza źródeł dotyczących początków Poznania	• W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998
Uczeń: II.8.3 Identyfikuje dokonania kultury okresu średniowiecza w zakresie piśmiennictwa, prawa, filozofii, architektury i sztuki, z uwzględnieniem kultury polskiego średniowiecza	• Wielcy poznaniacy średniowiecznej Polski	• Redakcja słownika biograficznego znanych poznaniaków czasów średniowiecza	• W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998
Uczeń: II.8.3 Identyfikuje dokonania kultury okresu średniowiecza w zakresie piśmiennictwa, prawa, filozofii, architektury i sztuki, z uwzględnieniem kultury polskiego średniowiecza	• Zabytki stylu romańskiego i gotyckiego w Poznaniu	• Konkurs fotograficzny „Piękno architektury romańskiej i gotyckiej" • Konkurs na plakat promujący zabytki średniowiecznego Poznania • Wycieczka „Szlakiem stylów architektonicznych średniowiecznego Poznania"	• W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998
Uczeń: II.8.3 Identyfikuje dokonania kultury okresu średniowiecza w zakresie piśmiennictwa, prawa, filozofii, architektury i sztuki, z uwzględnieniem kultury polskiego średniowiecza	• Cechy charakterystyczne stylu romańskiego i gotyckiego na podstawie zabytków Poznania	• Analiza cech charakterystycznych stylu romańskiego i gotyckiego – wycieczka po średniowiecznych kościołach Poznania • Konkurs fotograficzny „Cechy charakterystyczne architektury gotyckiej"	• W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: III.3.7 Identyfikuje dzieła polskiego renesansu oraz ocenia dorobek polskiej myśli politycznej okresu odrodzenia i reformacji	• Wielcy poznaniacy czasów renesansu • Poznań ośrodkiem kultury renesansowej	• Redakcja słownika biograficznego poznańskich twórców doby renesansu	• W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998 • *Ratusz*, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, Poznań 2004 • *Jan Lubrański i jego dzieło*, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, Poznań 1999 • L. Sieciechowiczowa, *Życie codzienne w renesansowym Poznaniu 1518–1619*, Warszawa 1974
Uczeń: III.3.7 Identyfikuje dzieła polskiego renesansu oraz ocenia dorobek polskiej myśli politycznej okresu odrodzenia i reformacji	• Rola wielkopolskich rodów w okresie renesansu	• Konstrukcja drzewa genealogicznego rodu Górków	• jw.
Uczeń: III.3.7 Identyfikuje dzieła polskiego renesansu oraz ocenia dorobek polskiej myśli politycznej okresu odrodzenia i reformacji	• Dlaczego Akademia Krakowska próbowała uniemożliwić działalność Akademii Lubrańskiego?	• Analiza źródeł informacji (źródeł historycznych i monografii) dotyczących działalności Akademii Lubrańskiego • Zwiedzanie budynku Akademii Lubrańskiego • Redakcja słownika biograficznego „Znani wykładowcy i studenci Akademii Lubrańskiego"	• jw.
Uczeń: III.3.7 Identyfikuje dzieła polskiego renesansu oraz ocenia dorobek polskiej myśli politycznej okresu odrodzenia i reformacji	• Architektura renesansu – cechy charakterystyczne	• Wycieczka „Szlakiem architektury renesansowego Poznania" • Konkurs fotograficzny „Renesansowy Poznań" • Analiza źródeł ikonograficznych; temat: „System wartości człowieka renesansu"	• jw.
Uczeń: III.4.6 Charakteryzuje sarmatyzm jako ideologię i styl życia polskiej szlachty; rozpoznaje dzieła sztuki polskiego baroku	• Cechy charakterystyczne architektury baroku na podstawie zabytków Poznania	• Wycieczka – kościół św. Stanisława (fara) i kościół św. Antoniego Padewskiego (franciszkanów) • Konkurs fotograficzny „Barokowy Poznań"	• W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998 • J. Pazder, *Poznań przewodnik po zabytkach i historii*, Poznań 2010 • *Stara i nowa fara*, „Kronika Miasta Poznania", z. 3, Poznań 2003 • *Nasi dawni jezuici*, „Kronika Miasta Poznania", z. 4, Poznań 1997
Uczeń: III.4.6 Charakteryzuje sarmatyzm jako ideologię i styl życia polskiej szlachty; rozpoznaje dzieła sztuki polskiego baroku	• Życie i śmierć sarmaty	• System wartości sarmaty – analiza źródeł historycznych (pisanych i ikonograficznych) • Rewia mody	• jw.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: III.6.4 Opisuje i wyjaśnia uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe kolejnych rozbiorów Polski, a także analizuje zmiany granic	• Jak Poznań stał się częścią Prus? • Przyczyny upadku państwowości polskiej w XVIII wieku	• Analiza źródeł historycznych dotyczących II rozbioru Polski • Poszukiwanie źródeł informacji związanych z Wielkopolską i dotyczących upadku państwowości polskiej w XVIII wieku • Drama „Sąd nad Rzeczypospolitą"	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania*, t. 1, Warszawa–Poznań 1998
Uczeń: III.6.4 Opisuje i wyjaśnia uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe kolejnych rozbiorów Polski, a także analizuje zmiany granic	• Wpływ II rozbioru Polski na rozwój Poznania	• Analiza źródeł statystycznych przełomu XVIII/XIX wieku dotyczących rozwoju gospodarczego Poznania	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania*, t. 1, Warszawa–Poznań 1998
Uczeń: III.6.4 Opisuje i wyjaśnia uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe kolejnych rozbiorów Polski, a także analizuje zmiany granic	• Dlaczego Ostrów Tumski przestał być własnością Kościoła? (polityka władz pruskich wobec Polaków)	• Analiza źródeł informacji (źródeł historycznych i monografii) dotyczących metod germanizacji	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania*, t. 1, Warszawa–Poznań 1998
Uczeń: IV.4.1 Charakteryzuje i porównuje cele oraz metody polityki zaborców wobec społeczeństwa polskiego w okresie niewoli narodowej	• Twierdza Poznań	• Wycieczka „Fortyfikacje Ostrowa Tumskiego"	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Fortyfikacje obronne Ostrowa Tumskiego – Funkcje obronne i turystyczne*, Poznań 2009 (CTK TRAKT) • W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998 • J. Pazder, *Poznań przewodnik po zabytkach i historii,* Poznań 2010 • Z. Pałat, J. Pazder (red.), *Poznań. Dzielnica Zamkowa,* Poznań 2012 • *Cytadela*, „Kronika Miasta Poznania", z. 4, Poznań 2011 • Foldery: *Śródka i Komandoria*, *Dawna Dzielnica Zamkowa w Poznaniu* (CTK TRAKT)
Uczeń: IV.4.1 Charakteryzuje i porównuje cele oraz metody polityki zaborców wobec społeczeństwa polskiego w okresie niewoli narodowej	• Magia dziewiętnastowiecznego Poznania	• Wycieczka szlakiem poznańskiej secesji	• jw.
Uczeń: IV.4.1 Charakteryzuje i porównuje cele oraz metody polityki zaborców wobec społeczeństwa polskiego w okresie niewoli narodowej	• Architektoniczna polityka germanizacji	• Wycieczka po dzielnicy cesarskiej	• jw.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: IV.4.2 Rozpoznaje działania społeczeństwa sprzyjające rozwojowi tożsamości narodowej	• Praca organiczna czy powstania narodowe? (dylematy Wielkopolan)	• Dyskusja panelowa „Praca organiczna czy powstania narodowe?”	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Poznaj Raczyńskich*, zeszyt 4, Poznań 2009 (CTK TRAKT) • W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy*, Poznań 1998 • J. Kozłowski, *Wielkopolska pod pruskim zaborem w latach 1815–1918,* Poznań 2004 • E. Kłodzińska, *Śladami Karola Marcinkowskiego,* Poznań 2007 • M. Rezler, *Hipolit Cegielski,* Poznań 2000 • W. Molik, *Edward Raczyński,* Poznań 1999 • W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy,* Poznań 1998 • *Bazar*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 2, Poznań 2008 • *Wiosna Ludów*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 1, Poznań 2008 • *Karol Marcinkowski i jego czasy*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 3, Poznań 1996
Uczeń: IV.4.2 Rozpoznaje działania społeczeństwa sprzyjające rozwojowi tożsamości narodowej	• Wielkopolscy organicznicy	• Wyszukiwanie źródeł informacji dotyczących pracy organicznej w Poznaniu • Wycieczka „Śladami poznańskich organiczników” • Redakcja słownika biograficznego organiczników wielkopolskich • Projekt edukacyjny „Najdłuższa wojna nowoczesnej Europy”	• jw.
Uczeń: IV.4.2 Rozpoznaje działania społeczeństwa sprzyjające rozwojowi tożsamości narodowej	• Duchowieństwo poznańskie w walce z kulturkampfem	• Wywiad z wykładowcą historii Kościoła dotyczący kulturkampfu • Analiza źródeł historycznych metod i skuteczności kulturkampfu	• jw.
Uczeń: IV.4.3 Wyjaśnia przyczyny, charakter i skutki powstań narodowych	• Udział poznaniaków w powstaniach narodowych	• Redakcja słownika biograficznego „Bohaterowie Powstania Wielkopolskiego”	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania*, t. 2, Warszawa–Poznań 1998
Uczeń: IV.4.3 Wyjaśnia przyczyny, charakter i skutki powstań narodowych	• Dlaczego w Poznaniu w 1846 roku nie wybuchło powstanie?	• Analiza źródeł informacji (źródeł historycznych i monografii) dotyczących konspiracji poznańskich po upadku powstania listopadowego	• J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.), *Dzieje Poznania*, t. 2, Warszawa–Poznań 1998

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Uczeń: V.5.2 Analizuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, w tym strukturę narodowościowo-wyznaniową oraz charakteryzuje politykę II Rzeczypospolitej wobec mniejszości narodowych i jej uwarunkowania	• Analiza struktury społecznej Poznania w okresie II RP	• Analiza źródeł informacji dotyczących mieszkańców Poznania w okresie II RP	• *Poznańscy Żydzi*, „Kronika Miasta Poznania", z. 3, Poznań 2006 oraz z. 1, Poznań 2009 • *Inteligencja poznańska historia i wspomnienia*, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, *Poznań 1998* • *Lata dwudzieste, lata trzydzieste*, „Kronika Miasta Poznania", z. 4, Poznań 1996
Uczeń: V.8.4 Opisuje organizację polskiego państwa podziemnego oraz różne formy ruchu oporu, ze szczególnym uwzględnieniem działalności Armii Krajowej	• Akcja Bollwerk	• Wyszukiwanie źródeł informacji dotyczących walki z okupantem niemieckim • Analiza źródeł historycznych dotyczących działalności polskiego państwa podziemnego w Poznaniu • Redakcja słownika biograficznego poznańskiej konspiracji	• E. Serwański, *Wielkopolska w cieniu swastyki,* Poznań 1970 • *Okupacja*, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, 3, Poznań 2009 • W. Łęcki, P. Maluśkiewicz (red.), *Poznań od A do Z. Leksykon krajoznawczy,* Poznań 1998
Uczeń: V.13.1 Opisuje demograficzne, społeczno-gospodarcze i polityczne skutki wojny	• Przemiany społeczno-gospodarcze w powojennym Poznaniu	• Analiza źródeł statystycznych dotyczących przemian społeczno-gospodarczych w Poznaniu po II wojnie światowej • Wywiad ze świadkiem historii (np. członkiem rodziny) dotyczący życia w powojennym Poznaniu • Badanie powojennej historii swojej rodziny	• *Bitwa o handel*, „Kronika Miasta Poznania", z. 3, Poznań 1995
Uczeń: V.15.4 Charakteryzuje relację państwo–Kościół i ocenia rolę Kościoła w życiu społecznym	• Uroczystości Millenium w Poznaniu	• Wyszukiwanie różnorodnych źródeł informacji dotyczących uroczystości millenijnych w Poznaniu • Wywiad ze świadkiem historii (np. członkiem rodziny, znajomym księdzem, członkiem administracji komunistycznej) • Analiza języka propagandy jako narzędzia walki z Kościołem i opozycją • Dyskusja panelowa „Rola Kościoła w komunistycznej Polsce" • Projekt edukacyjny „Kościół poznański wobec rzeczywistości komunistycznej"	• *Ślady świętości: Jan Paweł II w Poznaniu i Wielkopolsce*, „Kronika Miasta Poznania", wydanie specjalne, Poznań 2005
Uczeń: V.16.1 Wyjaśnia ideę Solidarności i jej wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce	• Poznańska Solidarność	• Rozmowa ze świadkiem historii (np. członkiem rodziny, działaczem ówczesnej Solidarności) • Poszukiwanie źródeł informacji dotyczących poznańskiej Solidarności	• *Nasza piękna „Solidarność"*, „Kronika Miasta Poznania", z. 4, Poznań 2005

Anna Piesiak-Robak

Wiedza o społeczeństwie w szkole ponadgimnazjalnej – poziom podstawowy i rozszerzony

Wiedza o społeczeństwie to przedmiot, który ma wyposażyć ucznia w wiedzę, umiejętności i postawy obywatelskie, umożliwiające odpowiedzialne i skuteczne uczestnictwo w życiu publicznym. Skłania do wykorzystywania i tworzenia informacji na temat życia publicznego, rozpoznawania i rozwiązywania problemów w skali lokalnej, krajowej, europejskiej i globalnej, sprawnego korzystania z procedur i możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego. Wykazuje również znajomość zasad i procedur demokracji, podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej i podstawowych praw człowieka. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół ponadgimnazjalnych zakłada, że zajęcia z wiedzy o społeczeństwie będą kształtować u uczniów postawy: zaangażowania w działania obywatelskie, wrażliwość społeczną, odpowiedzialność, poczucie więzi ze wspólnotą lokalną, narodową, europejską i globalną oraz otwarty patriotyzm obywatelski.

Wynika to między innymi z celów kształcenia przyjętych w podstawie programowej: kształtowaniu u uczniów postawy warunkującej sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie, wyrażaniu własnego zdania w kwestiach publicznych, otwartości na odmienne poglądy, współdziałaniu w sprawach publicznych, znajomości zasad i procedur demokracji i gospodarki rynkowej oraz podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. Przedmiot skłania do zainteresowania się sprawami publicznymi oraz angażowania w debaty i dyskusje. Uczy formułowania własnych poglądów i wyrażania ich na różnych forach oraz rozwija szacunek dla innych ludzi, grup społecznych, kultur i narodów. Przygotowuje do samodzielnego i niezależnego myślenia o wydarzeniach i procesach zachodzących w lokalnej społeczności, w kraju i na świecie, sygnalizuje współzależności we współczesnym świecie i zauważa złożoność zjawisk społecznych, politycznych, ekonomicznych i kulturowych. Uczniowie dowiadują się, jak funkcjonuje społeczność lokalna, jej władze i jakie są zasady demokratycznego państwa prawa i formy udziału obywateli w życiu lokalnej społeczności.

Wątki tematyczne związane z Ostrowem Tumskim i Traktem Królewsko-Cesarskim podejmowane przez CTK TRAKT dają możliwość realizacji w interesujący sposób niektórych celów i treści programowych przedmiotu, a przede wszystkim rozwijania umiejętności samodzielnego dochodzenia do wiedzy poprzez działanie. Tematy mogą być realizowane metodą projektu o charakterze interdyscyplinarnym (historia, język polski), dyskusji panelowej, wycieczek czy metodą portfolio.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego i Traktu Królewsko-Cesarskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Zakres podstawowy 1. Młody obywatel w urzędzie. Uczeń: 2) ustala, w jakim urzędzie i w jaki sposób uzyskuje się dowód osobisty, paszport, prawo jazdy, jak rejestruje się motocykl i samochód 4) uzyskuje informację publiczną na zadany temat w odpowiednim urzędzie 5) wyjaśnia, co może zrobić obywatel, gdy nie zgadza się z decyzją urzędu 6) sporządza urzędowy wniosek, skargę i odwołanie	• Siedziba władz miasta • Cechy dobrego obywatela na przykładzie Honorowych Obywateli Miasta Poznania (uzasadnia postawy i cnoty obywatelskie: troska o dobro wspólne, odpowiedzialność, aktywność, solidarność, odwaga cywilna, roztropność, tolerancja)	• Wycieczka do Urzędu Miasta Poznania • Pobranie przykładowych wniosków i formularzy niezbędnych do uzyskania dowodu osobistego, prawa jazdy i paszportu	
Zakres rozszerzony 4. Struktura społeczna. Uczeń: 1) opisuje strukturę klasowo-warstwową polskiego społeczeństwa i swojej społeczności lokalnej	• Poddani Mieszka: „świadomość" narodowa ludności (wyjaśnienie, czy i jak ówcześni ludzie identyfikowali się z państwem)	• Projekt edukacyjny „Struktura społeczna Wielkopolski na przestrzeni dziejów" • Pobranie danych statystycznych z GUS dotyczących struktury społecznej Wielkopolski	
15. Demokracja – zasady i procedury. Uczeń: 4) opisuje polskie tradycje demokratyczne (parlamentaryzm I Rzeczypospolitej, Konstytucja 3 maja, II Rzeczpospolita)	• Dziedzictwo kulturowe – kształtowanie postaw szacunku dla dziedzictwa małej grupy społecznej	• Projekt edukacyjny „Wielkopolskie tradycje demokratyczne"	• Z. Boras, L. Trzeciakowski, *W dawnym Poznaniu; fakty i wydarzenia z dziejów miasta do roku 1918*, Poznań 1974
26. Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 3) rozpoznaje urzędy należące do administracji rządowej; określa kompetencje i procedury powoływania wojewody 28. Samorząd terytorialny w Polsce. Uczeń: 1) omawia formy demokracji przedstawicielskiej i bezpośredniej w samorządach terytorialnych; opisuje instytucje referendum lokalnego 2) przedstawia zadania i kompetencje samorządu gminnego, powiatowego i wojewódzkiego 6) rozważa problem oraz perspektywy rozwoju własnej gminy, powiatu lub regionu na podstawie samodzielnie zebranych materiałów	• Organizacja państwa pierwszych Piastów: stołeczność – ośrodki centralne	• Prezentacja multimedialna w ramach projektu edukacyjnego do wyboru: – „Urząd wojewody w Poznaniu wczoraj i dziś" – „Prezydenci Miasta Poznania" – „Samorząd miejski w Poznaniu od XIII wieku do współczesności" • Projekt edukacyjny „Władza i obywatel w Wielkopolsce"	• S. Sierpowski, Z. Dworecki (red.), *Urząd wojewody w Poznaniu: od X wieku do współczesności*, Poznań 1997 • *Władze miejskie*, „Kronika Miasta Poznania", z. 1, Poznań 1999 • W. Łazuga, *Znany – nieznany prezydent Poznania. Rzecz o Jarogniewie Drwęskim*, Poznań 2005

Hanna Rozenbajgier
Danuta Pankowiak

Język polski w szkole ponadgimnazjalnej

Zachęcamy Państwa do zapoznawania młodzieży licealnej z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego. Nie mamy wątpliwości, że w dużej mierze od nas, nauczycieli, zależy wychowanie świadomego odbiorcy kultury, wrażliwego na uniwersalne wartości. Znajomość korzeni kształtuje postawy obywatelskie, dumę z miejsca zamieszkania, przywiązanie do ojczyzny.

Przy wyborze zagadnień kierowałyśmy się przede wszystkim możliwością wykorzystania różnorodnych form realizacji. Od nauczyciela zależeć będzie, czy wykorzysta naszą propozycję, czy będzie to tylko punkt wyjścia do realizacji własnych pomysłów. Większość, a nawet wszystkie przedstawione zagadnienia, można zrealizować w ramach projektu edukacyjnego, kształcącego w uczniu samodzielność w docieraniu do informacji oraz umiejętne selekcjonowanie i krytyczne podejście do zebranych wiadomości. Zaproponowane przez nas obszary tematyczne pozwalają na realizację podstawy programowej w obszernym zakresie – zarówno na poziomie podstawowym, jak i rozszerzonym. Z konieczności w treściach nauczania ograniczyłyśmy się do wymagań ogólnych, szczegółowe podając tylko w punktach, zgodnie z zapisem w podstawie. Nie podajemy konkretnych źródeł, z których uczniowie mogą czerpać informacje, najchętniej szukają przecież w Internecie. Jeśli zagadnienia realizowane będą w ramach projektu edukacyjnego, uczniowie mogą prosić o wsparcie nauczyciela historii, który wskaże konkretne publikacje. Nie proponujemy podziału zagadnień dla poziomu podstawowego i rozszerzonego, pozostawiamy to nauczycielowi uczącemu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe wg podstawy programowej)	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytane i słuchanie – 1) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji – 1), 2), 3), 4) 3. Świadomość językowa – 1) II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury 1. Wstępne rozpoznanie – 2) 3. Interpretacja – 2) 4. Wartości i wartościowanie – 2), 3) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 1), 2), 4), 6), 7) 2. Świadomość językowa – 1)	• Chrześcijaństwo wobec wierzeń pogańskich (mitologia)	• Uczniowie samodzielnie wykonują prezentację multimedialną (połączoną z wykładem), w której przedstawiają wierzenia pogańskie oraz założenia chrześcijaństwa; określają relacje między chrześcijaństwem a pogaństwem (mogą wybrać także formę referatu) • Przygotowanie i udział w dyskusji	
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytanie i słuchanie – 1), 2), 5) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji – 1), 2), 3), 4) 3. Świadomość językowa – 1), 4) II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury 1. Wstępne rozpoznanie – 2) 2. Analiza – 2), 3) 4. Wartości i wartościowanie – 1), 2), 3) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 1), 2), 4), 5), 6), 7) 2. Świadomość językowa – 1)	• Pierwsi biskupi dla ziem polskich oraz pozostali również zasłużeni jako mecenasi, fundatorzy, reformatorzy	• Praca w grupie, realizacja projektu edukacyjnego na temat biskupów oraz ich dokonań (prezentacja w formie rozprawki, referatu, pokazu multimedialnego, plakatu)	
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytanie i słuchanie – 1), 2), 5) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji – 1), 2), 3), 4) 3. Świadomość językowa – 1) II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury 1. Wstępne rozpoznanie – 2) 2. Analiza – 2), 3), 5) 3. Interpretacja – 2, 4) 4. Wartości i wartościowanie – 1), 2), 3) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) 2. Świadomość językowa – 1)	• Rola duchowieństwa w popularyzacji kultury łacińskiej (użycie łaciny, początki piśmiennictwa, kronikarstwa, oświaty…)	• Praca w grupie, realizacja projektu edukacyjnego lub praca indywidualna, której efektem będzie referat, plakat lub prezentacja multimedialna połączona z wykładem • Pisanie rozprawki lub eseju na temat roli duchowieństwa dawniej i dziś	

Treści nauczania (wymagania szczegółowe wg podstawy programowej)	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytanie i słuchanie – 1), 2), 5) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji – 1), 2), 3), 4) 3. Świadomość językowa – 1) II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury 1. Wstępne rozpoznanie – 2) 2. Analiza – 2), 3), 5) 3. Interpretacja – 2, 4) 4. Wartości i wartościowanie – 2), 3) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 1), 2), 3), 4), 6), 7) 2. Świadomość językowa – 1)	• Akademia Lubrańskiego	• Praca w grupie, realizacja projektu edukacyjnego (prezentacja w formie referatu, pokazu multimedialnego, plakatu, broszury)	
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji 1. Czytanie i słuchanie – 1), 2), 3), 4), 5) 2. Samokształcenie i docieranie do informacji – 1), 2), 3), 4) 3. Świadomość językowa – 1), 4), 8) II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury 1. Wstępne rozpoznanie – 1), 2) 2. Analiza – 1), 2), 4), 5) 3. Interpretacja – 1), 2), 4) 4. Wartości i wartościowanie – 1), 2), 3) III. Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie – 1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) 2. Świadomość języków – 1)	• 1983 r. – wizyta Jana Pawła II	• Pisanie rozprawki „Kim był/jest Jan Paweł II?" lub „Czy papież jest autorytetem dla młodych?" • Pisanie eseju „Autorytet? Gdzie go szukać? Rozważania uwzględniające dokonania Jana Pawła II" • Redagowanie felietonu na temat wizyty papieża • Redagowanie reportażu z wizyty Jana Pawła II w Poznaniu	• Jan Paweł II, *Tryptyk Rzymski: medytacje*, Kraków 2003 • Fragment przemówienia, informacje z różnych źródeł, opinie papieża na temat Polski; relacje rodziny, znajomych uczniów

Barbara Lewandowska-Szwarc

Geografia w szkole ponadgimnazjalnej – poziom rozszerzony

Nauka geografii w liceum odbywa się na dwóch poziomach: podstawowym w klasie I oraz rozszerzonym w klasach II–III profilowanych. Uczniowie klasach II i III, niebędący w klasie profilowanej geograficznie, treści geograficzne realizują w ramach przedmiotu przyroda.

Na poziomie podstawowym uczniowie wykorzystując wcześniej zdobytą wiedzę, poznają głównie zagadnienia społeczno-ekonomiczne i problemy środowiskowe w skali globalnej. Głównym celem kształcenia na poziomie rozszerzonym jest:

- dostrzeganie wzajemnych powiązań i zależności w systemie człowiek–przyroda–gospodarka;
- wyjaśnianie różnych problemów demograficznych;
- proponowanie rozwiązań problemów światowych istniejących w środowisku geograficznym.

Nauczanie geografii na tym etapie ma kształtować u uczniów praktyczne myślenie, przygotować do funkcjonowania w społeczeństwie, czyli nauczyć wykorzystania zdobytej wiedzy w codziennym życiu. Stąd ważna jest umiejętność pozyskiwania, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych z wykorzystaniem GIS-u i nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Szczególnie ważna na tym etapie edukacji jest rola nauczyciela, który powinien zarazić uczniów swoją pasją, pomóc uwierzyć im w siebie i zmotywować do pracy. Nauczyciel może inspirować uczniów do własnych poszukiwań, odkrywania talentów i kształtowania nowych umiejętności. W ramach „19 godziny" można realizować:

- projekty edukacyjne,
- seminaria,
- wycieczki przedmiotowe,
- sesje popularnonaukowe,
- warsztaty terenowe, których głównymi przewodnikami będą sami uczniowie,
- prace semestralne.

Treści dotyczące własnego regionu mogą być punktem wyjścia dla omawianych zagadnień w skali kraju i świata. Aktywność ucznia pojawiająca się w samodzielnych działaniach badawczych może przyczynić się do integrowania wiedzy humanistycznej, społecznej i ekonomicznej z wiedzą przyrodniczą. Wszystkie ww. treści i formy pracy na lekcjach geografii w liceum mają swoje uwarunkowania w podstawie programowej i ofercie dydaktycznej CTK TRAKT.

Treści nauczania wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z Ostrowem Tumskim	Forma realizacji	Uwagi/komentarz
1. Źródła informacji geograficznej. Uczeń: 6) przeprowadza badania wybranych elementów środowiska geograficznego w regionie zamieszkania wg przygotowanego planu 7) stosuje wybrane metody kartograficzne do prezentacji cech ilościowych i jakościowych środowiska geograficznego 8) korzysta z technologii informacyjno–komunikacyjnych w celu pozyskiwania, przechowywania, przetwarzania i prezentacji informacji geograficznych 4. Sfery Ziemi – hydrosfera. Uczeń: 5) wyjaśnia krajobrazowe i gospodarcze funkcje rzek i jezior 5. Sfery Ziemi – litosfera. Uczeń: 3) planuje i przeprowadza obserwację odkrywki lub odsłonięcia geologicznego 8) wykazuje wpływ cech budowy geologicznej i działalności człowieka na grawitacyjne ruchy masowe (obrywanie, spełzywanie, osuwanie) 6. Sfery Ziemi – pedosfera i biosfera. Uczeń: 2) planuje i przeprowadza obserwację profilu glebowego w miejscu zamieszkania 5) omawia podstawowe zasady zrównoważonego rozwoju i ocenia możliwości ich realizacji w skali lokalnej, regionalnej i globalnej 8. Ludność. Uczeń: 10) określa strukturę funkcjonalno-przestrzenną różnych miast i ocenia jej zmiany wraz z rozwojem państw 9. Działalność gospodarcza na świecie. Uczeń: 10) charakteryzuje znaczenie usług materialnych i niematerialnych 11) planuje i prowadzi badania zróżnicowania usług w miejscu zamieszkania	• Historia Śródki • Ostrów Tumski w XIV–XVI wieku • Zmiany w krajobrazie Ostrowa Tumskiego w XIX i XX wieku • Ostrów Tumski współcześnie • Sylwetki znanych osób, które żyły i działały na terenie Ostrowa Tumskiego w różnych okresach historycznych • Legendy związane z Ostrowem Tumskim • Przejawy kultury lokalnej w historii Ostrowa Tumskiego • Architektura grodu na przykładzie grodu piastowskiego na Ostrowie Tumskim • Zmiany w układzie urbanistycznym Ostrowa Tumskiego • Symbole państwowe: godło, hymn, flaga • Znaczenie pojęć: narodowość, naród, państwo • Tożsamość narodowa i regionalna • Patriotyzm • Tradycja • Dziedzictwo kulturowe • Mniejszości, grupy etniczne	• Przygotowanie pracy semestralnej, np.: – Rzeźba terenu okolic Poznania i jej pochodzenie – Wody powierzchniowe Poznania i okolic – Zieleń w Poznaniu – Pochodzenie nazwy i granice Wielkopolski – Początki poznańskiego szkolnictwa wyższego – Nazwy miejscowości, wzgórz i wód Poznania i okolic • Dzień kultury i tradycji wielkopolskiej (strój ludowy, gwara, kuchnia, zwyczaje) • Postery – sylwetki wybitnych poznaniaków, mieszkańców Ostrowa Tumskiego i Śródki • W dzień targowy – przedstawienie teatralne ze Śródką w tle • Konkurs fotograficzny „Zakątki Ostrowa Tumskiego i Śródki” • „Szlaki turystyczne Wielkopolski” – prezentacje multimedialne lub projekty edukacyjne	• J. Staszewski, *Słownik geograficzny. Pochodzenie i znaczenie nazw geograficznych*, Warszawa 1959 • A. Plenzer, *Legendy poznańskie*, Poznań 2003 • W. Łoziński, *Życie polskie w dawnych wiekach*, Kraków 2009 • W. Łęcki (praca zbiorowa), *Wielkopolska*, Poznań, 2004 • E. Goliński, *Pomniki Poznania*, Poznań 2001

Janina Nowak

Wiedza o kulturze w szkole ponadgimnazjalnej

W swoim programie nauczania w liceum przedmiotu wiedza o kulturze proponuję zainteresowanie się śladami kultury i sztuki pozostawionymi na Ostrowie Tumskim, głównie architekturą.

Zwracam szczególną uwagę na budowle sakralne: katedrę, kościół Najświętszej Marii Panny *in Summo*, Muzeum Archidiecezjalne.

Wymienione obiekty związane z początkami państwowości pozwolą poznać też inne zabytki.

Zapoznanie się z badaniami archeologicznymi powinno poszerzyć wiedzę o początkach państwa polskiego i ludziach, którzy żyli, tworzyli kulturę na Ostrowie Tumskim.

Program ten powinien przygotować do świadomego poznania architektury, rzeźby i malarstwa z tego obszaru, uświadomić znaczenie kulturowe tego miejsca dla naszego miasta i kraju oraz wprowadzić młodego odbiorcę do powstającego Centrum Historii Ostrowa Tumskiego w Poznaniu i uświadomić znaczenie tego miejsca.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treść nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	Uczeń: 3) analizuje temat dzieła oraz treści i formę w kontekście jego różnych funkcji, wykorzystując podstawowe wiadomości o stylach i epokach z różnych dziedzin sztuki	• Zabytkowe budowle Ostrowa Tumskiego: – katedra – Muzeum Archidiecezjalne – kościół Najświętszej Marii Panny *in Summo* • Zbiory malarstwa i rzeźby • Zabytki archeologiczne i pomniki	• Uczestnictwo w imprezach kulturalnych na terenie Ostrowa Tumskiego • Wycieczka połączona ze zwiedzaniem – katedry – Muzeum Archidiecezjalnego – kościoła Najświętszej Marii Panny *in Summo* – budynku psałterii – Akademii Lubrańskiego	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • Folder *Ostrów Tumski i Zagórze* (CTK TRAKT) • Informacje na stronie internetowej: www.poznan.pl/trakt
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	Uczeń: 3) analizuje temat dzieła oraz treści i formę w kontekście jego różnych funkcji, wykorzystując podstawowe wiadomości o stylach i epokach z różnych dziedzin sztuki	• Działalność instytucji kulturalnych związanych z Ostrowem Tumskim	• Zapoznanie się z planami dotyczącymi funkcji architektury Centrum Historii Ostrowa Tumskiego	• D. Matyaszczyk, *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*, Poznań 2007 • Folder *Ostrów Tumski i Zagórze* (CTK TRAKT) • Informacje na stronie internetowej: www.poznan.pl/trakt
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	Uczeń: 3) analizuje temat dzieła oraz treści i formę w kontekście jego różnych funkcji, wykorzystując podstawowe wiadomości o stylach i epokach z różnych dziedzin sztuki	• Architektura grodu na przykładzie Ostrowa Tumskiego	• Tworzenie mapy Ostrowa Tumskiego	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT) • Wydawnictwo *Fortyfikacje obronne Ostrowa Tumskiego – Funkcje obronne i turystyczne*, Poznań 2009 (CTK TRAKT) • Folder *Ostrów Tumski i Zagórze* (CTK TRAKT)
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	Uczeń: 8) lokuje wytwory kultury (zachowania, zwyczaje, normy moralne, wytwory materialne, dzieła sztuki) w kontekście grup społecznych, w których są tworzone i odbierane (rodzina, rówieśnicy, społeczność lokalna, naród)	• Katedra poznańska	• Przygotowanie prezentacji multimedialnej	• Film *Katedra*, reż. T. Bagiński, 2001 • Sz. Skibiński, *Katedra Poznańska*, Poznań 2001 • *Katedra Królów*, fot. A. Bujak, tekst: D. Kolbuszewska, Poznań 2007
1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	Uczeń: 8) lokuje wytwory kultury (zachowania, zwyczaje, normy moralne, wytwory materialne, dzieła sztuki) w kontekście grup społecznych, w których są tworzone i odbierane (rodzina, rówieśnicy, społeczność lokalna, naród)	• Archeologia Ostrowa Tumskiego	• Zwiedzanie Muzeum Archeologicznego • Wizyta archeologów pracujących na terenie Ostrowa Tumskiego	• Wydawnictwo pokonferencyjne *Tu się Polska zaczęła*, zeszyt 1, Poznań 2006 (CTK TRAKT)

Treść nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej		Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
2. Tworzenie wypowiedzi	Uczeń: 2) wypowiada się na temat dzieła sztuki, używając pojęć zarówno swoistych dla poszczególnych sztuk, jak i wspólnych (forma, kompozycja, funkcja, nadawca, odbiorca, użytkownik, znaczenie, kontekst, medium)	• Rozwój sztuki na przykładzie dzieł znajdujących się na Ostrowie Tumskim • Katedra poznańska a katedry europejskie	• Analiza treściowa i formalna ołtarza w katedrze (porównanie z ołtarzem Wita Stwosza w kościele Mariackim w Krakowie), analiza postaci i scen przedstawionych na ołtarzu • Wystawa reprodukcji prezentujących budowle sakralne Europy Zachodniej połączona z wernisażem z odpowiednią oprawą muzyczną	
2. Tworzenie wypowiedzi	Uczeń: 2) wypowiada się na temat dzieła sztuki, używając pojęć zarówno swoistych dla poszczególnych sztuk, jak i wspólnych (forma, kompozycja, funkcja, nadawca, odbiorca, użytkownik, znaczenie, kontekst, medium)	• Rzeźba na Ostrowie Tumskim	• Wycieczka specjalistyczna do katedry i do Muzeum Archidiecezjalnego w celu zapoznania się z rzeźbami: – Pietą z Jeżewa – Matką Boską z Niechłodu – posągami Mieszka I i Chrobrego oraz nagrobkami biskupów	• Szczególne zwrócenie uwagi na podziemia katedry (romańskie relikty)
2. Tworzenie wypowiedzi	Uczeń: 2) wypowiada się na temat dzieła sztuki, używając pojęć zarówno swoistych dla poszczególnych sztuk, jak i wspólnych (forma, kompozycja, funkcja, nadawca, odbiorca, użytkownik, znaczenie, kontekst, medium)	• Malarstwo na Ostrowie Tumskim	• Analiza wybranego obrazu z Muzeum Archidiecezjalnego	
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury	Uczeń: 5) dostrzega i nazywa związek między dziełem a sytuacją społeczno-historyczną i obyczajami epoki, w której powstało	• Najważniejsze wydarzenia historyczno-kulturowe związane z Ostrowem Tumskim	• Konkurs na komiks historyczny lub ilustracje do wydawnictwa pt. *Życie kulturalne w dawnym grodzie na Ostrowie Tumskim*	• Przygotowanie zajęć o charakterze praktycznym obejmującym ćwiczenia z zakresu kaligrafii i projektowania graficznego
3. Analiza i interpretacja tekstów kultury	Uczeń: 5) dostrzega i nazywa związek między dziełem a sytuacją społeczno-historyczną i obyczajami epoki, w której powstało	• Najważniejsze wydarzenia historyczno-kulturowe związane z Ostrowem Tumskim	• Wystawienie spektaklu „Ostrów Tumski”	• Prace związanie ze scenografią i kostiumami

Sylwester Samulski

Religia w szkole ponadgimnazjalnej

Katecheza i nauczanie religii na IV etapie edukacji są tak ułożone, aby pomóc młodemu chrześcijaninowi w wyznawaniu wiary w Kościele, w świadczeniu o nadziei chrześcijańskiej wobec świata oraz w przygotowaniu do odnalezienia drogi powołania.

Młodzież między 15. a 18. rokiem życia osiąga dojrzałość płciową, duży stopień wrażliwości, przygotowuje się do pełnienia roli człowieka dorosłego. Wśród nastolatków występuje także zwiększenie możliwości intelektualnych.

Religijność współczesnego nastolatka bywa selektywna (wybiórcze przyjmowanie zasad moralnych), impresywna (nastawienie na przeżycie), indywidualistyczna (uznanie wiary za sprawę prywatną), naskórkowa (chodzenie do kościoła, bez podejmowania trudu przemiany życia) oraz podatna na kryzysy.

Często młodzież czuje się zagubiona, brakuje jej wzorców, bezpieczeństwa i akceptacji, dlatego też nie może być pozostawiona „samej sobie".

W tym okresie uczeń:

- poznaje teksty biblijne i religijne; rozwija zainteresowania różnymi dziedzinami religii; odkrywa wartość egzystencjalną analizowanych tekstów i wykorzystuje je w pogłębionej dyskusji na temat Kościoła i religii;
- odkrywa swoje miejsce i zadania w Kościele; potrafi scharakteryzować wyzwania stojące przed katolikiem po przyjęciu sakramentu bierzmowania;
- interpretuje egzystencjalną wiedzę religijną, którą zdobył; dokonuje hierarchizacji zadań spoczywających na katoliku względem rodziny i społeczności, w której żyje;
- pogłębia umiejętności wypowiadania się w mowie i piśmie na tematy poruszane na zajęciach; korzysta z różnych źródeł informacji (własnych obserwacji, doświadczeń, filmów, fotografii).

Podstawa programowa sugeruje, aby katecheta m.in.:

- wdrażał uczniów do odkrywania prawdy o Bogu Stwórcy wszechświata i prawodawcy prawa moralnego;
- pogłębiał rozumienie prawdy o Chrystusie Zmartwychwstałym;
- pogłębiał rozumienie symboli i gestów liturgicznych; ukazał uświęcający wymiar pełnego i świadomego uczestnictwa w liturgii; ukazał Eucharystię jako źródło miłości chrześcijańskiej;
- doprowadzał do odkrycia przez ucznia godności człowieka i powołania, którym obdarzył go Bóg; doprowadzał do odkrycia własnego powołania życiowego; przygotował do podejmowania samodzielnych decyzji w oparciu o motywację chrześcijańską, wypływającą z przyjęcia chrztu i bierzmowania; ukazywał życie chrześcijanina jako drogi ku doskonałości (świętości);
- kształtował rozumienie modlitwy jako drogi do odkrycia i realizacji powołania chrześcijańskiego;
- przedstawiał historię Kościoła i jego rolę w życiu narodu polskiego;
- ukazywał zasady życia w społeczeństwie;
- ukazywał małżeństwo jako wspólnotę życia i miłości;
- kształtował potrzebę świadczenia o wierze Jezusa Chrystusa na współczesnych areopagach.

Na IV etapie kształcenia religijnego uczniowie winni odnaleźć swoje miejsce we wspólnocie Kościoła i poczuwać się do odpowiedzialności za budzenie i ugruntowanie wiary, dążenie, by stała się wiarą osobową.

Katecheta powinien odwoływać się do metod poszukujących (drama, dyskusja, rozprawa sądowa, praca z tekstem, metoda problemowa, quizy, rewizja życia, gra miejska, praca w grupach, praca w parach, wycieczka, itp.), wykorzystując kreatywność uczniów posiadających już doświadczenie. Mogą stać się pomocne w przyznaniu szczególnego miejsca: wychowaniu w prawdzie i wolności zgodnie z Ewangelią, formacji sumienia, wychowaniu do miłości, zaangażowaniu chrześcijańskiemu w społeczeństwie.

Wybrane przeze mnie formy realizacji należy traktować jako przykładowe. Mogą one stanowić inspirację do nowych pomysłów edukacyjnych.

Skrótem CTK TRAKT określa się w tabeli materiały lub elementy oferty edukacyjnej proponowane przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
Formacja moralna Doprowadzenie do odkrycia przez ucznia godności człowieka i powołania, którym obdarzył go Bóg; prowadzenie do odkrycia własnego powołania życiowego; przygotowanie do podejmowania samodzielnych decyzji w oparciu o motywację chrześcijańską, wypływającą z faktu przyjęcia chrztu i bierzmowania; ukazanie życia chrześcijanina jako drogi ku doskonałości (świętości)	• Godność ludzka, człowieczeństwo, moralność chrześcijańska i ludzka na podstawie życia Bolesława Chrobrego • Bolesław Chrobry • Święty Wojciech • Zjazd gnieźnieński	• Film *Dux Polonorum – Niemcza 1017 r.*, reż. Janusz Chodnikiewicz, 1978 – o Bolesławie Chrobrym... pozytywnie • Prawdziwe oblicze Bolesława Chrobrego ukazujące „fakty pominięte" (wykład historyka z IPN-u połączony z warsztatami) • Dyskusja z uwzględnieniem pojęć etycznych: – „Czy postawa ludzi średniowiecza, którzy uznawali się za głęboko wierzących, a popełniali celowo wiele grzechów z nadzieją, że Bóg im wybaczy, była słuszna?" – „Czy władca Polski rządzący państwem powinien kierować się bezwzględnym dążeniem ku dobru państwa »mimo wszystko i bez względu na wszystko«, czy pozostać człowiekiem kosztem słusznej polityki państwa?" – „Czy Bolesław Chrobry był rzeczywiście tak wspaniałym władcą, który »po męsku rządził królestwem i za łaską Bożą w taką wzrósł cnotę i potęgę, iż ozłocił (...) całą Polskę swą zacnością«" – „Czy Chrobry wykupując ciało Wojciecha kierował się miłością bliźniego, czy polityczną rozgrywką?" – „Czy jego postępowanie było słuszne?" • Inscenizacja rozprawy sądowej – z uwzględnieniem odpowiednich strojów i wystąpieniem takich osób jak: oskarżony – Bolesław, świadkowie i oskarżyciele: Mieszko I, Świętopełek, Lambert, Mieszko, Oda, Jarosław Mądry, Przecława – siostra Jarosława, obrońcy – św. Wojciech, Otton III, Henryk II, wojowie, lud oraz sędzia (rozprawa sądowa kończy się podsumowaniem, naradą i wyrokiem) • Wycieczka do podziemia katedry poznańskiej w celu zobaczenia reliktu grobowca Bolesława Chrobrego	• Film *Dux Polonorum – Niemcza 1017 r.*, reż. Janusz Chodnikiewicz, 1978 • Korelacja: historia, język polski • Praca nad tekstem źródłowym (*Kronika* Galla Anonima)
Wychowanie liturgiczne Pogłębienie rozumienia symboli i gestów liturgicznych; ukazanie uświęcającego wymiaru pełnego i świadomego uczestnictwa w liturgii; ukazanie Eucharystii jako źródła miłości chrześcijańskiej	• Rola duchowieństwa w popularyzacji kultury łacińskiej i jej wpływ na dzisiejszą liturgię • Katedra poznańska	• Prezentacja multimedialna o symbolach liturgicznych i religijnych (rodzaje krzyży itp.) • Pogadanka • Spotkanie z kapłanem, który przypomni, czym jest świadome uczestnictwo w Eucharystii oraz wyjaśni symbolikę i gesty liturgiczne. Nauczy również podstawowych zwrotów liturgicznych po łacinie wraz ze znakiem krzyża i modlitwą *Pater noster* • Zwiedzanie Muzeum Archidiecezjalnego pod kątem Eucharystii „wczoraj i dziś" (szaty liturgiczne, naczynia liturgiczne, gesty, postawy, pozdrowienia) • Uczestnictwo w uroczystej mszy świętej – w języku łacińskim – w katedrze poznańskiej (z komentarzami w języku polskim, gestami itp.) z podkreśleniem szczególnego miejsca, w którym wszystko się zaczęło („Tu zaczęła się Polska" – Jan Paweł II) • Autorefleksja (rewizja życia): Jak przeżywam swoje uczestnictwo w Eucharystii? Czym jest dla mnie Eucharystia? • Uroczyste przejście przez most bpa Jordana	• Korelacja: historia, język łaciński
Wprowadzenie do misji Kształtowanie potrzeby świadczenia o wierze w Jezusa Chrystusa na współczesnych areopagach	• Katedra poznańska • Ostrów Tumski jako przestrzeń zabytków historii • Na podstawie uczestnictwa w kulturze: kultura masowa i elitarna, arcydzieło i kicz, architekturze: zabytkach historii i dziełach sztuki nowoczesnej, ukształtowanie postawy chrześcijanina	• Dyskusja: – „Czy w dzisiejszych czasach funkcjonuje moralny wymiar dbałości o kulturę, architekturę zabytkową i język?" – „Jak ludzie zapatrują się na dbałość o kulturę języka, kulturę masową, mass media…? Jak powinien się zapatrywać chrześcijanin…?" – „Czy młody człowiek może być misjonarzem wśród rówieśników?" – „Cechy świadka Chrystusa w dzisiejszym świecie" • Gra miejska *Bractwo Odkrywców* (CTK TRAKT), w której uczniowie będą poznawać zabytki kultury i historii	• Korelacja: historia, język polski

Anna Matyja-Bielska

Etyka w szkole ponadgimnazjalnej

Podobnie jak w gimnazjum, przygotowane przez mnie tematy na lekcje etyki nie mają na celu pouczania ani wpajania pewnych idei. Ich zadaniem jest zmuszenie uczniów do pewnej aktywności intelektualnej, do refleksji nad problemami dotykającymi każdego człowieka i próby znalezienia odpowiedzi, jak sobie z nimi radzić. Wybierając zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego, kierowałam się pytaniami, jakie młody człowiek zadaje sobie w tym wieku: „Jak żyć?", „W co wierzyć?", „Być czy mieć?" Odpowiedzi na te pytania są ważne szczególnie w dzisiejszych czasach, w których mamy do czynienia z kryzysem wartości i powszechnym utrwalaniem się negatywnych postaw. Dotyka to szczególnie młodego pokolenia, któremu brakuje wzorców osobowych i kodeksu, do którego można się przy każdej wątpliwości odwołać. Dlatego zajęcia etyki mają za zadanie zwiększenie wrażliwości moralnej młodego człowieka, pokazanie odmienności stanowisk etycznych oraz dotarcie do własnej prawdy. Etyka nie jest dziedziną wiedzy, która daje gotowe rozwiązania, dlatego rolą nauczyciela jest bycie motywatorem do przemyśleń i do poszerzania samoświadomości.

Treści nauczania (wymagania szczegółowe) wg podstawy programowej	Zagadnienia tematyczne związane z dziedzictwem kulturowym Ostrowa Tumskiego	Przykładowa forma realizacji	Uwagi/komentarz
5. Cel i sens ludzkiej egzystencji. Hierarchie celów. Szczęście w życiu ludzkim. Rozwój moralny i duchowy człowieka jako osoby. Rola oddziaływań wychowawczych	• Symbolika katedry	• Prezentacja filmu *Katedra* • Wrażenia uczniów po obejrzeniu filmu • Prezentacja multimedialna przedstawiająca katedrę w Poznaniu • Dyskusja na temat warstw znaczeniowych filmu „Jaką rolę odgrywało światło w katedrze gotyckiej/jaką odgrywa w filmie? Dlaczego katedra w filmie ukazana jest na tle nieba/kosmosu? Co symbolizował budulec gotyckiej katedry? Co symbolizuje w filmie? Jak pielgrzym odkrywa rzeczywistość katedry? Jaką treść niesie ze sobą to odkrywanie (samotność, wędrówka, cel życia)?" • Co symbolizuje katedra? A co wędrówka? Czym stała się katedra dla bohatera filmu?	• Film *Katedra*, reż. T. Bagiński, 2001 • Korelacja: historia, język polski
6. Dobro moralne i wartości moralne. Hierarchia wartości. Wartości autoteliczne i instrumentalne. Konflikt wartości. Wartości wybierane i realizowane	• Dylematy Niemców i Polaków podczas zaborów	• Praca w dwóch grupach: jedna przygotowuje opis sytuacji poznaniaków podczas zaborów, druga – Niemców, zamieszkujących nasz region; prezentacja prac • Debata, której celem jest pokazanie dylematu moralnego obydwu grup • Dyskusja na temat konfliktu wartości	• Korelacja z historią
7. Prawo moralne, imperatyw moralny, w tym prawo naturalne. Dekalog jako podstawa życia moralnego. Problem relatywizmu moralnego i sposoby jego przezwyciężania. Nienaruszalne prawa istoty ludzkiej	• Wizyta Jana Pawła II w Poznaniu	• Wysłuchanie homilii Jana Pawła II • Burza mózgów „Czym jest wiedza, przypuszczenie, wiara?" • Praca w parach: na podstawie homilii uczniowie odpowiadają na pytanie: dlaczego ludzie wierzą w Boga? • Przypomnienie Dekalogu • Praca indywidualna: tworzymy własny dekalog • Dyskusja „Czy każdy człowiek potrzebuje moralnych przykazań? Jak bardzo stworzone przez uczniów zasady różnią się od Dekalogu w religii chrześcijańskiej?" • Praca w grupach: plakat pokazujący ideał życia chrześcijańskiego; prezentacja prac • Praca pisemna: „Jak rozumiesz słowa Jana Pawła II: »w wychowaniu chodzi o to, aby człowiek był bardziej człowiekiem«?"	• Tablica upamiętniająca wizytę Jana Pawła II na Ostrowie Tumskim • Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na placu Mickiewicza podczas wizyty Jana Pawła II w Poznaniu

Katarzyna Kawecka

Historia białego orła

Konspekt zajęć dla edukacji przedszkolnej (5–6 lat)

Cele lekcji:

- kształtowanie poczucia tożsamości narodowej,
- rozwijanie zainteresowań krajem ojczystym i jego symbolami narodowymi,
- zapamiętywanie kolorów i cech charakterystycznych godła i flagi Polski,
- uważne słuchanie opowiadania przedstawianego przez nauczyciela,
- poznanie mapy Polski,
- doskonalenie sprawności manualnych.

Metody i formy pracy:

- pogadanka,
- pokaz,
- obserwacja,
- praktyczne działania.

Środki dydaktyczne:

- tekst legendy *O Lechu, Czechu i Rusie* np. autorstwa Cz. Janczarskiego lub *O Lechu i Białym Orle* autorstwa M. Orłonia i J. Tyszkiewicza lub inna wersja,
- historyjka obrazkowa do tekstu (lub sylwety),
- mapa Polski,
- godło i flaga do pokazania dzieciom,
- piktogramy do zabawy ruchowej,
- płyta z *Mazurkiem Dąbrowskiego* i odtwarzacz,
- materiały plastyczne do wykonania godła lub flagi – do wyboru przez dzieci.

Przebieg zajęć:

1. Powitanie dzieci w sali.
2. Opowiadanie przez nauczyciela legendy *O Lechu, Czechu i Rusie* – ilustrowaną historyjką obrazkową (lub sylwetami).
3. Rozmowa na temat treści utworu. Nauczyciel zadaje pytania dotyczące treści, zachęca dzieci do uporządkowania historyjki w odpowiedniej kolejności i opowiedzenia jej własnymi słowami.
4. Pokazanie godła i flagi Polski.
5. Prezentacja mapy Polski – dzieci wskazują granice Polski, większe miasta i rzeki.
6. Orientacyjno-porządkowa zabawa ruchowa: „baczność – spocznij”.

7. Słuchanie hymnu z płyty CD z zachowaniem właściwej postawy.
8. Działania plastyczne do wyboru dla dzieci: wyklejanie konturów godła lub konstruowanie flagi Polski, wystawa prac.
9. Spacer po przedszkolu, wskazywanie miejsc, gdzie znajduje się godło i flaga.

Zgodność z podstawą programową

Obszar 15. „Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne". Dziecko:
3) wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, a stolicą Polski jest Warszawa.
4) nazywa godło i flagę państwową, zna polski hymn.

Uwagi:

1. Proponowana literatura:

– Cz. Janczarski, *O Lechu, Czechu i Rusie*, Łódź 1983.
Zobacz także: http://mojeksiazeczki.blox.pl/2011/12/O-Lechu-Czechu-i-Rusie.html (dostęp: 15.07.2012).
– *O Lechu i Białym Orle*, [w:] M. Orłoń, J. Tyszkiewicz, *Legendy i podania polskie*, Warszawa 1986.
– Inne wersje legendy:
http://tergim.republika.pl/czulnia2/legenda2.htm
http://www.bajkowyzakatek.eu/2010/11/polskie-legendy-o-lechu-czechu-i-rusie.html
http://powiat-gniezno.pl/index.php5?m=articles&id=195
(dostęp: 15.07.2012).
– Na stronie http://www.bajkowyzakatek.eu/ znajduje się wiele legend dotyczących Poznania i Wielkopolski.

2. Komentarz

– Zajęcia mogą być kontynuowane poprzez wycieczkę, którą nauczyciel może sam poprowadzić lub skorzystać z oferty Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT: *Na tropie symboli narodowych – komu zawdzięczamy polski hymn i godło?* – wycieczka po Starym Mieście.
– Można utrwalić wiedzę dzieci, a zarazem poćwiczyć spostrzegawczość poprzez zabawy:
  - „Quiz obrazkowy" – wariant I – należy przygotować obrazki przedstawiające flagi różnych krajów (około 15 sztuk), dzieci będą musiały wskazać polską flagę znajdującą się wśród nich (należy grać z dziećmi indywidualnie, albo za każdym razem wymieszać obrazki na stole lub dywanie, aby polska flaga znajdowała się w innym miejscu).
  - „Quiz obrazkowy" – wariant II – przygotować 10–15 par obrazków z takimi samymi flagami różnych krajów i zagrać jak w „Memory" odkryte lub zakryte, gdzie dzieci będą łączyć takie same flagi w pary.
  - „Ptak z polskiego godła" – przygotować obrazki przedstawiające różne ptaki (około 15 sztuk), wśród nich obrazki orłów; dzieci będą musiały wskazać i rozpoznać na nich orły.

Ewa Kucza

„I tu Polska przetrwała" – spacer po Ostrowie Tumskim

Konspekt zajęć dla edukacji wczesnoszkolnej (III klasa)

Korelacja międzyprzedmiotowa: edukacja plastyczna, edukacja społeczna, edukacja przyrodnicza, zajęcia techniczne, zajęcia komputerowe

Cele lekcji:

- poszerzenie wiedzy historycznej na temat swojego regionu z uwzględnieniem przeszłości Ostrowa Tumskiego,
- poznanie dziedzictwa kulturowego miasta i regionu,
- rozpoznawanie i nazywanie rodzajów budowli architektonicznych,
- wdrażanie do planowania i organizacji pracy, współdziałania w zespole.

Metody i formy pracy:

- wycieczka,
- pogadanka,
- obserwacja kierowana,
- zadań praktycznych,
- scenka dramowa.

Środki dydaktyczne:

- komputer z dostępem do Internetu,
- aparat fotograficzny,
- mapa trasy wycieczki,
- karty pracy – zadania dla drużyn,
- przybory do pisania, sztywne podkładki pod karty zadań, folie ochronne – koszulki do przechowywania kart,
- litery – premie za wykonane poprawnie zadania,
- elementy kostiumu książęcego do scenki dramowej (np. miecz, nakrycie głowy, peleryna),
- prezentacja multimedialna,
- materiały i przybory do wykonania makiety (pudełka, rolki papierowe, szpulki, karton, farby etc.)

Przebieg zajęć:

Komentarz: wycieczka i zajęcia w terenie należą do ulubionych przez uczniów sposobów realizacji celów kształcenia i wychowania. Wycieczka musi być celowym i zorganizowanym wyjściem w naturalne środowisko przyrodnicze lub społeczne. Stąd konieczność zaprojektowania jej w trzech etapach.

1. Przygotowanie do wycieczki (45 min)

– Ustalenie miejsca i celów wyprawy.
Aby wywołać zaciekawienie i aktywność uczniów, warto spróbować konwencji zabawy, np. nauczyciel prezentuje stary, zniszczony list przekazany szkole przez Poszukiwaczy Skarbów. Autor listu, Mieszko I, wyraża w nim swoje obawy związane ze zniszczeniem jego dzieła. Uczniowie mają rozwiać wątpliwości księcia i odpowiedzieć na nurtujące go pytanie: „Czy Polska tu przetrwała?"
– Uczniowie oglądają miejsce wycieczki korzystając z programu Google Earth. Zwracamy uwagę na położenie miejsca, wyjaśniamy nazwę: Ostrów – wyspa, Tumski – katedra.
– Podział na zespoły, przydział zadań. Drużyny wybierają: nazwę dla siebie, lidera-dowódcę, sekretarza-skrybę. Mogą przygotować swój proporczyk, herb, medalion etc.
– Ustalenie listy potrzebnego ekwipunku (strój, wygodne obuwie, przybory do pisania, notatniki, aparat fotograficzny).
– Omówienie zasad bezpiecznego i kulturalnego zachowania się w miejscach publicznych.

Zgodność z podstawą programową

Uczeń:
4.4. Rozpoznaje wybrane dziedziny sztuki: architekturę, rzeźbę, grafikę, malarstwo; wypowiada się na ich temat,
4.1.a. Określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i tradycją w środowisku lokalnym, rodzinnym, szkolnym, wie o istnieniu placówek kultury działających na ich rzecz,
4.3.b. Rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury; opisuje ich cechy charakterystyczne (posługując się elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej),
5.6. Zna najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty, tradycje; wie, w jakim regionie mieszka, uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność,
6.3. Nazywa charakterystyczne elementy krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego,
8.3.a. Przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe,
9.1.b. Orientuje się w rodzajach budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, wieże, tunele, mosty).

2. Wycieczka (60 min + dojazd)

– Wycieczka – ścieżka dydaktyczna. W wyznaczonych na mapce miejscach znajdują się pomocne do zrealizowania zadań lekcji obiekty. Nauczyciel krótko przedstawia obiekt, kieruje obserwacją uczniów i przekazuje dowódcom drużyn karty – zadania. Poprawnie wykonane zadanie jest premiowane

literką, która ułatwi rozwiązanie zadania finałowego. Pamiętamy, aby każdy z interesujących nas obiektów został sfotografowany przez ucznia. Czas przejścia – 60 min.

– Trasa wycieczki: kościół Najświętszej Marii Panny *in Summo*, psałteria, katedra pw. Świętych Piotra i Pawła, Muzeum Archidiecezjalne, pomnik Jana Kochanowskiego, ul. I. Posadzego i ul. Dziekańska – obserwacja budynków mieszkalnych, pomnik Jana Pawła II, Warta i Most Bolesława Chrobrego, ul. Wieżowa, ul. Zagórze – obserwacja różnorodnej zabudowy mieszkalnej, most Mieszka I, most biskupa Jordana, rzeka Cybina.
– Pierwsze podsumowanie wyprawy.
    - Zadanie finałowe. Ułożenie z literek premii imion postaci, które spoglądają na Poznań z kopuły Złotej Kaplicy (Jordan, Dobrawa, Mieszko I, Bolesław Chrobry). Kim byli?
    - Scenka dramowa przedstawiająca rozmowę ucznia z XXI wieku z księciem Mieszkiem I, udzielenie mu odpowiedzi na pytanie „Czy tu Polska przetrwała?", uzasadnienie.
    - Pamiątkowe zdjęcie.
– Powrót do szkoły. Uporządkowanie kart-zadań. Podanie tematu kolejnych zajęć – „Budujemy makietę Ostrowa Tumskiego". Ustalenie listy potrzebnych materiałów, przyborów (notatka).
– Zadanie domowe: Napisz list do księcia Mieszka I, w którym opowiesz mu o dzisiejszym Ostrowie Tumskim.

3. Wykorzystanie materiału zgromadzonego podczas wycieczki (następnego dnia, 2x45 min)

– Przygotowanie materiałów, przyborów, miejsc pracy przez drużyny.
– Obejrzenie materiału zdjęciowego przygotowanego przez nauczyciela w formie prezentacji multimedialnej – zgadywanki, co przedstawiają obrazy (np. tunel, Most Chrobrego, most kolejowy, apartament mieszkalny, katedra, pomnik etc. Niektóre zdjęcia warto wydrukować i wyeksponować w przestrzeni klasy).
– Zbiorowe ustalenie toku czynności pracy, podział ról w grupach.
– Wykonanie makiety.
– Porządkowanie stanowisk pracy.
– Ekspozycja i omówienie prac.
– Ewaluacja cyklu zajęć.

Uwagi:

Pomocne materiały:
– www.poznan.pl/trakt
– http://poznanskiehistorie.blogspot.com/2011/09/historia-i-zabytki-ostrowa-tumskiego.html
– J. Pazder (red.), *Poznań. Przewodnik po zabytkach i historii*, Poznań 2003.
– E. Piotrowska, *Ostrów Tumski, miniprzewodnik dla dzieci*, Poznań 2012 (CTK TRAKT).

Katarzyna Moskiewicz

Słynni Wielkopolanie XIX w. – Edward Raczyński

Konspekt zajęć dla przedmiotu historia i społeczeństwo (II etap edukacyjny)

Cele lekcji:

- prezentacja dokonań hrabiego Edwarda Raczyńskiego jako przejawów postawy patriotycznej,
- wyjaśnienie na czym polegała polityka wynaradawiania stosowana przez zaborców wobec społeczeństwa polskiego w XIX wieku,
- ukazanie wybranych elementów życia codziennego pod zaborami,
- przedstawienie symboli narodowych.

Metody i formy pracy:

- elementy wykładu,
- wycieczka,
- praca z tekstem, materiałem ilustracyjnym, mapą,
- rozmowa nauczająca (pogadanka),
- praca pod kierunkiem,
- praca w grupie.

Zgodność z podstawą programową

2. „Mała Ojczyzna". Uczeń:
2) zbiera informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości „małej Ojczyzny",
3. Ojczyzna. Uczeń:
1) wymienia i tłumaczy znaczenie najważniejszych świąt narodowych, symboli państwowych i miejsc ważnych dla pamięci narodowej,
10. Państwo polskie za Piastów. Uczeń:
3) opisuje panowanie Mieszka I, umiejscawiając je w czasie i używając pojęć: plemię, gród, drużyna, książę,
22. Formy walki o niepodległość. Uczeń:
3) omawia, na wybranym przykładzie, walkę o język polski w nauczaniu.

Środki dydaktyczne:

- mapy: „Ziemie polskie w czasie zaborów" i „Mapa Poznania"
- karty zadaniowe,
- materiał ikonograficzny – F. Oldermann – *Portret Edwarda Raczyńskiego na*

tle pałacu w Rogalinie; *Konstancja Raczyńska z domu Potocka* – autorstwa nieznanego malarza; J. Kossak – *Marsz, marsz Dąbrowski*; *Portret Jana Henryka Dąbrowskiego* – autorstwa nieznanego malarza; J. Gładysz – *Wjazd Jana Henryka Dąbrowskiego do Poznania*; portret Józefa Wybickiego.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie (miejsce: szkoła; czas trwania: 20 min)

- Czynności organizacyjne – przedstawienie celu zajęć.
- Omówienie zasad obowiązujących podczas wycieczki.
- Podział na grupy zadaniowe, które w trakcie wycieczki będą rozwiązywały poszczególne zadania.
- Miniwykład nauczyciela – omówienie polityki wynaradawiania prowadzonej przez zaborców względem ludności polskiej w XIX wieku.

2. Rozwinięcie (miejsce: poza szkołą, wg wyznaczonej trasy; czas trwania: ok. 120–180 min)

Trasa:
- Ostrów Tumski (katedra)
  Wyjaśnienie przez nauczyciela roli Ostrowa Tumskiego i katedry w średniowieczu; praca w grupach zadaniowych – rozwiązywanie zadań związanych ze Złotą Kaplicą.
- ul. Długa/ul. Garbary
  Praca w grupach zadaniowych – wskazanie dawnej ulicy imienia Raczyńskich i fundacji szpitala.
- plac Wolności
  Praca w grupach zadaniowych – dzieje Biblioteki Raczyńskich.
- Aleje Marcinkowskiego (skrzyżowanie z ul. 23 Lutego)
  Praca w grupach zadaniowych – działalność E. Raczyńskiego związana z uruchomieniem wodociągów w Poznaniu.
- Wzgórze św. Wojciecha
  Praca w grupach zadaniowych – wizyta w Kościele św. Wojciecha (serce J. H. Dąbrowskiego) i w krypcie (grób J. Wybickiego).

3. Podsumowanie (miejsce: w szkole lub w terenie na zakończenie wycieczki; czas trwania: ok. 15 min)

- Rekapitulacja pierwotna – quiz „Dokonania E. Raczyńskiego".
- Podsumowanie pracy poszczególnych grup zadaniowych przez nauczyciela.

Uwagi:

Proponowana literatura:
- J. Iwańska, M. Rezler, *Dawni Wielkopolanie, na co dzień i od święta*, cz. 1, Poznań 1997.
- W. Jakóbczyk (red.), *Dzieje Wielkopolski. Lata 1793–1918*, t. 2, Poznań 1973.
- W. Molik, *Edward Raczyński*, Poznań 1999.
- Wydawnictwo pokonferencyjne *Poznaj Raczyńskich*, zeszyt 4, Poznań 2010 (CTK TRAKT).
- Folder *Plac Wolności i okolice. Kulturalne współzawodnictwo* (CTK TRAKT).

Hanna Rozenbajgier
Danuta Pankowiak

Zdarzyło się w Poznaniu! Ślub Kazimierza Wielkiego z Adelajdą Heską

Konspekt zajęć dla przedmiotu język polski (III etap edukacyjny; klasa III)

Korelacja międzyprzedmiotowa: powiązanie z historią (panowanie Kazimierza Wielkiego); historią sztuki (portrety władców Polski, ubiory średniowieczne, architektura katedry poznańskiej).

Cele lekcji:

- kształcenie umiejętności tworzenia różnych komunikatów językowych zależnie od celu wypowiedzi i adresata;
- doskonalenie umiejętności twórczego czytania tekstów

Zgodność z podstawą programową

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji
1. Czytanie i słuchanie – 2), 3), 11)
2. Samokształcenie i docieranie do informacji – 3)
II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury
1.Wstępne rozpoznanie – 2)
2. Analiza – 1), 11)
4.Wartości i wartościowanie – 2), 3)
III. Tworzenie wypowiedzi
1. Mówienie i pisanie, uczeń – 1), 2), 4), 5), 7), 8)
2. Świadomość językowa – od 1) do 11)

Metody i formy pracy:

- metoda problemowa,
- burza mózgów,
- dyskusja,
- praca z tekstem,
- praca w grupie.

Środki dydaktyczne:

- teksty źródłowe np. Jan Długosz, *Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*,
- fragmenty filmu *Kazimierz Wielki*, reż. Ewa i Czesław Petelscy, 1975 r.,
- arkusze papieru/kartki A4, flamastry, klej, kredki,
- zdjęcie katedry,
- słowniki,
- wybór rycin np. Jan Matejko, *Ubiory w Polsce 1200–1795*,
- portrety władcy i Adelajdy,
- przykładowy list z minionej epoki,
- fragment kroniki.

Przebieg zajęć:

1. Podanie tematu lekcji, określenie celu zajęć i sposobu pracy na lekcji, wyjaśnienie pojęcia „broszura" (3 min).
2. Podział klasy na grupy (czteroosobowe) – przydzielenie zadań (2 min).
3. Realizowanie poleceń w grupach (15 min) – redagowanie form wypowiedzi z różnych punktów widzenia:

- zaproszenie,
- zawiadomienie,
- notka biograficzna,
- kronika,
- sprawozdanie.
- pamiętnik,
- list.

4. Prezentacja efektów pracy (15 min).
5. Wnioski (8 min).
6. Zadanie domowe (2 min).

- W formie rozprawki rozważ wpływ ślubu Kazimierza Wielkiego z Adelajdą Heską na ich dalsze losy oraz dzieje Polski.
- Napisz do Kazimierza Wielkiego list gratulacyjny z okazji ślubu z Adelajdą Heską.

Uwagi:

1. Planując lekcję, należy brać pod uwagę możliwości zespołu klasowego.
2. Bez względu na to, czy lekcja będzie trwać 45 min czy też 60 min, nauczyciel musi dopilnować przygotowania uczniów. Uczniowie wcześniej indywidualnie losują zadania (od 1–7), czytają teksty źródłowe, oglądają informacje i przygotowują notatki (wybierają informacje potrzebne do zrealizowania polecenia). Na lekcji właściwej dzielimy klasę na grupy czteroosobowe – skupiamy uczniów pracujących nad danym poleceniem. Uczniowie dzielą się w grupie spostrzeżeniami, ustalają ostateczny kształt tekstu, bazując na swoich notatkach.
3. Strona tytułowa broszury to temat lekcji – przygotowuje ją nauczyciel (można także wpisać nazwę szkoły, miejsce, datę).
4. Warunki konieczne do przeprowadzenia zajęć: znajomość tekstów informujących o ślubie Kazimierza Wielkiego z Adelajdą Heską, dostępność tekstów, portretów, fotografii w czasie pracy (wydruki).

5. Przykładowe, pomocne strony internetowe (dostęp: 15.07.2012 r.):
   – pl.wikipedia.org/wiki/Adelajda_Heska
   – www.piastowie.kei.pl/piast/heska.htm
   – http://www.piastowie.kei.pl/piast/heska.htm
   – ruinyizamki.pl/poczet-zon/adelajda-heska.htm
   – www.katedra.archpoznan.org.

Barbara Lewandowska-Szwarc

Zmiany w układzie urbanistycznym miasta na przykładzie Ostrowa Tumskiego w Poznaniu

Konspekt zajęć dla przedmiotu geografia (IV etap edukacyjny)

Korelacja międzyprzedmiotowa: powiązanie z historią

Cele lekcji:

– wyjaśnienie pojęć związanych z procesem urbanizacji,
– poznanie przyczyn rozwoju miast w ujęciu historycznym,
– interpretacja znaczenia dla rozwoju miasta czynników i funkcji miastotwórczych zrozumienie istoty faz urbanizacji; ich przyczyn i skutków.

Metody i formy pracy:

– pogadanka,
– metoda problemowa,
– dyskusja panelowa,
– forma pracy: indywidualna lub zespołowa.

Środki dydaktyczne:

– podręcznik *Dziedzictwo kulturowe Ostrowa Tumskiego w Poznaniu*,
– atlas geograficzny,
– materiały źródłowe np. *Wielka Encyklopedia Geografii Świata, Osadnictwo* tom 19 cz. III i V, Poznań 2000,
– plany miasta Poznania z różnego okresu (np. *Plany Poznania*, D. Książkiewicz-Bartkowiak (red.), Poznań 2010),
– roczniki statystyczne,
– strony WWW, np. http://szkolnictwo.pl/test,4,4184,14,Rola_miasta_w_dziejach_cywilizacji-Miasta_afrykańskie; http://pl.wikipedia.org/wiki/urbanizacja

– publikacje książkowe, np. B. Lewandowska-Szwarc, A. Mrula, *Geografia System Społeczno-gospodarczy Ziemi*, Poznań 2005.

Przebieg zajęć:

1. **Część wprowadzająca (do 8 min)**

– Sprawy organizacyjne.
– Powtórzenie głównych pojęć demograficznych i urbanistycznych.
– Pokaz na mapie świata obszarów o dużej koncentracji ludności i ich zależności od czynników przyrodniczych.
– Nawiązanie do tematu (pogadanka) aspekty rozwoju urbanizacji: demograficzne, przestrzenne, ekonomiczne i społeczne.

2. **Część rozwijająca (do 32 min)**

Prezentacje uczniowskie

– Położenie matematyczno-geograficzne Poznania a czynniki miastotwórcze.
– Przestrzenny rozwój Poznania w ujęciu historycznym.
– Demograficzne aspekty rozwoju miasta na przykładzie Poznania.
– Rozwój funkcji miastotwórczych Poznania w ujęciu historycznym.

3. **Część podsumowująca (do 5 min)**

– Zapis wniosków po prezentacji.
– Zadanie domowe nawiązujące do następnej lekcji. Wypełnienie tabeli z ważnymi pojęciami urbanizacyjnymi wg klucza: pojęcie, wyjaśnienie, źródło.

Przykładowe pojęcia: urbanizacja, miasto, wskaźnik urbanizacji, dzielnica miasta, metropolia, aglomeracja, konurbacja, megalopolis, slamsy, suburbanizacja, dezurbanizacja, reurbanizacja.

Uwagi:

W klasie I liceum treści programowe ujęto w 15 tematach realizowanych w cyklu rocznym. Na każdy z tematów nauczyciel może przeznaczyć dowolną liczbę godzin do realizacji. Pierwsze dwa tematy dotyczą treści demograficzno-osadniczych. Temat: Wielkie metropolie świata proponuję przeprowadzić na trzech jednostkach lekcyjnych:

1. Zmiany w układzie urbanistycznym miasta na przykładzie Ostrowa Tumskiego w Poznaniu (lekcja przygotowana przez uczniów i wykorzystująca wiedzę z gimnazjum – edukacja wyprzedzająca).
2. Zróżnicowanie poziomu urbanizacji na świecie i typy miast.
3. Wielkie miasta świata i ich problemy.

Po każdej lekcji uczniowie zapisują wnioski, a nauczyciel przekazuje karty pracy domowej, których treści mają wprowadzać w następny temat lekcyjny. Na trzeciej, ostatniej lekcji tego cyklu uczniowie wypełniają test sprawdzający ich wiedzę z wymienionych zagadnień. Uczeń po odbyciu cyklu trzech lekcji na temat „Wielkie metropolie świata" ma wiedzę i umiejętności, np.:

- definiuje pojęcia związane z procesem urbanizacji,
- charakteryzuje formy miast,
- rozpoznaje i porównuje modele miast,
- wyjaśnia rolę funkcji miastotwórczych w ujęciu historycznym,
- omawia i ocenia etapy urbanizacji,
- omawia przyczyny rozwoju wielkich miast i ich problemy,
- przewiduje następstwa nieplanowanego rozwoju miast,
- podaje przykłady miast na świecie, w których rozwinęły się dzielnice nędzy,
- wskazuje na mapie obszary o różnym poziomie urbanizacji,
- uczeń potrafi samodzielnie poszukiwać informacji na dany temat, gromadzić materiały w e-portfolio, konsultować własne spostrzeżenia z kolegami i nauczycielem, tworzyć poster lub prezentację.

Przed każdą z trzech lekcji nauczyciel przekazuje uczniom zadania do przygotowania w domu, np.

Temat I:
1. Dowiedz się, które czynniki miastotwórcze decydowały o powstaniu, a które o rozwoju Poznania.
2. Wskaż różnice wynikające z rozwoju miast europejskich w różnych okresach historycznych.
3. Wymień funkcje, jakie miasta pełnią dla swoich mieszkańców.

Temat II:
1. Przedstaw etapy rozwoju urbanizacji, wyjaśnij przyczyny i skutki każdego z nich.
2. Wymień po 3 największe miasta świata wg kontynentów.

Temat III:
1. Określ następstwa „eksplozji" wielkich miast świata w XX i XXI wieku.
2. Określ po trzy cechy miast w krajach wysokorozwiniętych i rozwijających się.
3. Zaprojektuj miasto swoich marzeń (dla chętnych).

Zgodność z podstawą programową

Poziom podstawowy

1. Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata. Uczeń:

1) wyróżnia i charakteryzuje obszary o optymalnych i trudnych warunkach do zamieszkania w skali globalnej i regionalnej; formułuje prawidłowości rządzące rozmieszczeniem ludności na świecie.

4) wyjaśnia zróżnicowanie urbanizacji na świecie, opisuje procesy tworzenia się aglomeracji miejskich oraz ich formy.

6) wyjaśnia znaczenie kultury i tradycji regionalnych w procesie różnicowania się regionów pod względem rozwoju społecznego i gospodarczego.

Poziom rozszerzony

8. Ludność. Uczeń:

1) analizuje, wyjaśnia i ocenia warunki przyrodnicze dla osiedlania się ludzi.

10) określa strukturę funkcjonalno-przestrzenną różnych miast i ocenia jej zmiany wraz z rozwojem państw.

ANEKS 2

Wykaz materiałów i zajęć edukacyjnych oferowanych przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT

Przedstawione materiały i zajęcia są stałym elementem oferty Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT. Publikacje pokonferencyjne (także te kierowane *stricte* do nauczycieli), artykuły popularnonaukowe, foldery informacyjne, fototeka oraz reportaże radiowe dostępne są bezpłatnie na naszej stronie internetowej. Wybrane elementy spośród materiałów edukacyjnych także udostępnione są *on-line*. Pozostałe materiały edukacyjne można kupić w wybranych punktach sprzedaży na terenie Poznania, a także w siedzibie CTK TRAKT. Z oferty zajęć dla szkół można skorzystać poprzez wypełnienie formularza zamówienia dostępnego na stronie internetowej. Więcej szczegółów:

Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT
tel.: 61 279 70 20
e-mail: centrum@trakt.poznan.pl
www.poznan.pl/trakt
www.facebook.com/trakt.poznan

I. Publikacje pokonferencyjne (dostęp *on-line*)
- H. Kóčka-Krenz (red.), *Tu się Polska zaczęła…*, zeszyt 1, Poznań 2007
- *Przemysłowie Wielkopolscy: Od księcia dzielnicowego do króla Polski*, zeszyt 2, Poznań 2008
- *Jak Czarniecki do Poznania*, zeszyt 3, Poznań 2009
- *Fortyfikacje obronne Ostrowa Tumskiego – Funkcje obronne i turystyczne*, Poznań 2009
- *Poznaj Raczyńskich*, zeszyt 4, Poznań 2010
- *Odkryj Dzielnicę Zamkową*, zeszyt 5, Poznań 2011
- *Vivat Academia! 400 lat tradycji akademickich Poznania*, zeszyt 6, Poznań 2012
- D. Konieczka-Śliwińska (red.), *Teatr w edukacji regionalnej najmłodszych. Materiały poseminaryjne dla nauczycieli i edukatorów*, Poznań 2012
- D. Konieczka-Śliwińska (red.), *Film jako pomoc dydaktyczna w edukacji regionalnej najmłodszych. Materiały poseminaryjne dla nauczycieli i edukatorów,* Poznań 2012

II. Artykuły popularnonaukowe (dostęp *on-line*)
- D. Kolbuszewska, *Chrzest Mieszka I – dobra wola czy konieczny warunek?*
- D. Kolbuszewska, *Czy Poznań Mieszka I mógł olśnić Dobrawę?*
- D. Kolbuszewska, *Ile lat ma miecz św. Piotra?*
- D. Kolbuszewska, *Gdzie spoczęli Mieszko I i Bolesław Chrobry?*
- D. Kolbuszewska, *O poznańskich biskupach i ich rządach chwalebnych*, cz. 1
- D. Kolbuszewska, *O poznańskich biskupach i ich rządach chwalebnych*, cz. 2
- D. Kolbuszewska, *Kontrreformacja po poznańsku*
- D. Kolbuszewska, *O krucyfiksie, cudach i procesjach błagalnych*
- D. Kolbuszewska, *Ile złota jest w Złotej Kaplicy?*
- D. Kolbuszewska, *Z pałacu do więzienia*

III. Foldery informacyjne (dostęp *on-line*)
- *Bazylika Archidiecezjalna*
- *Dawna Dzielnica Zamkowa w Poznaniu*
- *Dawne mury miejskie Poznania*
- *Jeżyce. Secesji czar…*
- *Ostrów Tumski i Zagórze*

- *Plac Wolności i okolice. Kulturalne współzawodnictwo*
- *Stare Miasto – średniowieczne serce Poznania*
- *Śródka i Komandoria*
- *Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu*

IV. Fototeka Ostrowa Tumskiego (dostęp *on-line*)

Na stronie internetowej CTK TRAKT w zakładce Fototeka znajdują się zdjęcia przedstawiające Ostrów Tumski na przestrzeni wieków. Dzięki nim zapoznamy się ze zmianami, jakie miały miejsce w architekturze i urbanistyce tego obszaru. Fototeka daje także możliwość przyjrzenia się z bliska wnętrzu katedry oraz jej podziemiom. Tym samym może stanowić cenne uzupełnienie szkolnych zajęć. Fototeka powstała w ramach projektu „Terra Incognita – odkryj Ostrów Tumski"; zdjęcia udostępniono dzięki uprzejmości Miejskiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

V. Reportaże radiowe (dostęp *on-line*)

- *Chrzest Mieszka I – dobra wola czy konieczny warunek?* – rozmowa z prof. dr hab. Hanną Kóčką-Krenz
- *Czy Poznań księcia Mieszka mógł olśnić Dobrawę?* – rozmowa z prof. dr hab. Hanną Kóčką-Krenz
- *Gdzie spoczęli Mieszko I i Bolesław Chrobry?* – rozmowa z prof. dr hab. Zofią Kurnatowską
- *Ile lat ma miecz św. Piotra?* – rozmowa z Aleksandrą Pudelską
- *O biskupach poznańskich i ich rządach chwalebnych*, cz. 1, 2 – rozmowa z prof. dr hab. Jackiem Wiesiołowskim
- *Z jakich cudów słynie Złoty Krzyż?* – rozmowa z Zofią Kurzawą

VI. Materiały edukacyjne

- gry miejskie: *Bractwo odkrywców*, *Powrót do przeszłości*, *Traktem królów i* cesarzy, *Święty Marcin*, *Vivat Academia!* (częściowo dostępne *on-line*)
- piosenka *O Królewsko-Cesarskim Trakcie*, słowa: Sylwia Cyris, muzyka: Michał Łaszewicz (dostęp *on-line*)
- miniprzewodniki dla dzieci: E. Piotrowska, *Poznaj Trakt Królewsko-Cesarski*, Poznań 2010; E. Piotrowska, *Dzielnica Zamkowa,* Poznań 2010; E. Piotrowska, *Stare Miasto*, Poznań 2011, E. Piotrowska, *Ostrów Tumski w Poznaniu*, Poznań 2012
- film edukacyjny**:** *Trzy… dwa… jeden… TRAKT!*, scen. i reż. Adam Pleskaczyński
- karty do gry*: Wygraj z Królem*
- plakat formatu A1 z wizerunkami władców
- ulotki: *Wycieczka śladami hymnu polskiego*, *Wycieczka śladami Przemysła I i Przemysła* II, Wycieczka *śladami Raczyńskich* (dostęp *on-line*)
- materiały uzupełniające: *Ostrów Tumski – Tropiciel przeszłości. Ściąga dla dorosłych do miniprzewodnika dla dzieci* (uzupełnienie do miniprzewodnika E. Piotrowskiej, *Ostrów Tumski*), *Kto jest kim w »Wygraj z królem«?* (uzupełnienie do kart do gry w *Wygraj z królem*)

VII. Oferta zajęć dla klas szkolnych

- Spektakl teatralny: *O Królewsko-Cesarskim Trakcie w jednym akcie*, reż. Marek Cyris, scen. Marta Guśniowska, Sylwia Cyris
- Wycieczki edukacyjne: *Cesarzowi, co cesarskie, a Poznaniowi – wolność*, *Kiedy Poznań był grodem*, *Na tropie symboli narodowych*
- Warsztaty teatralne: *Królowie, cesarze i my*
- Warsztaty edukacyjne: *Bohater w sam raz dla mnie*, *Podróż wehikułem czasu*, *Wędruj Traktem żwawo*
- *Poranki filmowe na Trakcie Królewsko-Cesarskim*